

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI
YENİDÜNYA DÜZENİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet AKSİN**

**HAZIRLAYAN
Selami AKBAL**

ELAZIĞ-2019

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI
YENİDÜNYA DÜZENİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet AKSIN

HAZIRLAYAN
Selami AKBAL

Jürimiz, 02/08/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Birinci Dünya Savaşı Sonrası Yeni Dünya Düzeni

Selami AKBAL

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Elazığ–2019, Sayfa: V+73

Birinci Dünya Savaşı önemli bir kırılma anını temsil eder. Savaş, Dünya sistemi ve güç dengeleri üzerinde yaygın etki oluşturmuştur. Siyasi ve entelektüel çevrelerde büyük değişimler yapmış olan savaş sonrasında adeta yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Ortak güvenlik ele alınmış ve ABD öncülüğünde güçler topluluğu kurulmuştur. Ülkelerin barış için örgütlenmeleri, iç siyasetin yenilenmesi ve şeffaflık üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Yeni Dünya Düzeni, Küreselleşme, Güçler Topluluğu

ABSTRACT

Master Thesis

New World System After World War I

Selami AKBAL

The University of Firat

The Institute of Social Science

The Department of History

Elazığ-2019; Page: V+73

World War I has very important impact on the world changes. World system and power has been change after World War I. New world system was established after impacts of war on world policy and intellectual properties. Common security has been focused issue via establishing common power council on leader of USA. Collaboration of different countries for peace, changes of domestic policies, and transparency were highlighted very important.

Key Words: World War I, New World System, Globalization, Group of Powers

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖN SÖZ	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMLER.....	10
1.1. Ayrışma(İnhilal) ve parçalanma(Bölünme) dönemi (1914-1939)	12
1.2. Tekrar Birleşme Süreci (Bütünleşme)(1939-1973)	13
1.3 Globalizasyon (1973-2000)	19
1.3.1. Sosyalist Blokun ortaya çıkması	20
1.3.2. Üçüncü Dünya Ülkeleri	20
1.3.3. Küreselleşme	22
1.3.4. Genel Güvenlik	25
1.4. Üretim Sermaye Birikimi ve Siyasal Güç.....	30
1.4.1. Sermaye Birikimi Mücadelesi	31
1.5. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemlerde Önemli Etkenler ve Politika Araçları	32
1.5.1. Rekabet	32
1.5.2. Krizler	37
1.5.3. Soğuk savaş.....	40
1.5.4. Yeni Çin ve Yeni Asya	40

İKİNCİ BÖLÜM

2. YENİ DÜNYA DÜZENİ VE GÜÇLER.....	45
2.1. Yeni Dünya Düzeninde Eğilimler.....	50
2.2. Yeni Tehditler	53
SONUÇ	61
KAYNAKÇA.....	67
EKLER	72
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	72
ÖZ GEÇMİŞ	73

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Yeni Dünya Düzeni, bu düzenin oluşmasının nedenleri, dönemler itibariyle ele alınmış, bu düzenin ve savaşın getirdiği sorunların yeni haksızlıklara yol açması ve bugünkü dünya düzenin 1914-1918 ve sonrasında atıldığı üzerinde durulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı önemli bir kırılma anını temsil eder. Savaş Dünya sistemi ve güç dengeleri üzerinde yaygın etki oluşturmuştur. Siyasi ve entelektüel çevrelerde büyük değişimler yapmış olan savaş sonrasında adeta yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Ortak güvenlik ele alınmış ve ABD öncülüğünde güçler topluluğu kurulmuştur. Ülkelerin barış için örgütlenmeleri, iç siyasetin yenilenmesi ve şeffaflık konularına değinilmiştir.

Tezimin her aşamasında desteğini esirgemeyen ailem (Eşim, Oğlum ve 2 Kızıma) ve tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet AKSİN ile İngilizce kaynakların çevirilerinde yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Kenan PEKER başta olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ederim.

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı, Dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu savaş uluslararası sistemde çok önemli bir kırılma noktası olmuştur. Uluslararası siyasetin büyük güçlerinin tümünü kapsayan ve dünya çapında gerçekleşmiş olan bu savaştan önce görülmemiş silahlarla yapılmış son derece kapsamlı bir savaştır. Bu savaşta, tahrip gücü yüksek silahlar kullanılarak kapsamlı çarpışmalar gerçekleşmiştir. Savaş uluslararası çapta olduğu için, sonuçları da uluslararası siyaseti dünya çapında etkilemiştir (Carl von Clausewitz, 2011).

Birinci Dünya Savaşı siyasi çevrelerde dünya çapında oldukça büyük değişimlere yol açmış ve savaşın ardından yenedünya düzeni denebilecek bir düzen kurulmuştur. Bu yeni düzende tüm dünyayı ilgilendiren ortak güvenliğin en büyük savunucusu Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. O dönemde ABD Başkanı olan Woodrow Wilson, savaşın ardından Avrupa'da güç dengesini tekrar kurmak yerine uluslararası sistemde bir değişikliğe gidilerek yeni bir sistemin kurulması gerektiğini ileri sürmüştür (Zara Steiner; 2012).

Başkan Wilson, 22 Ocak 1917'de Amerikan senatosuna hitap ederken, sabık düzen konusunda kuşkularını ve cedit sisteme dair fikirlerini şu şekilde özetlemiştir: "Kuvvetler muvazenesi değil kuvvetler cemiyeti inşa edilmelidir, teşkilatlı mücadele değil teşkilatlı sulh hâkim olmalıdır (Harold Josephson, 1975). Wilson'ın bu görüşleri ile paralel bir anlayışa sahip olan ve uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak da doğmasında önemli bir faktör olarak rol oynayan liberal yaklaşım ise, kantçı bir yaklaşımla savaş sonrasında elde edilen bu barış sürecinin sonsuza dek bir düzen olarak devam edebileceğini savunmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası siyaset iki ana eksende yenilenmiştir. Birinci eksen iç siyasette bir yenilenme olarak kabul edilmiştir. Bunun ise, demokrasinin ve serbest ticaretin ana faktörler olarak kullanılmasıyla yapılabileceği üzerinde durulmuştur. Çünkü serbest ticaret devletleri karşılıklı bağımlı hale getirerek savaşların önüne geçebilecektir (Scott Burchill, 2012).

İkinci eksen ise, savaştan önceki dönemde hüküm süren gayri ahlaki sistemin düzenlenmesidir. Gizli yapılan anlaşmalar ve gizli diplomasi ile yürütülen sistemin yerine şeffaflık getirilecek, iç hukuktaki normlar uluslararası normlara dönüştürülecek ve bunun garantisi olarak ulusal örgütler kurularak güçlendirilecektir. Diğer yandan,

Birinci Dünya Savaşı sonrasında sosyalizm ve faşizm beklenmeyen tepkiler vermiştir. 1917 bolşevik devrimi sadece Rusya'yı etkilememiş, dünya genelinde yeni bir düzenin kurulmasına bir nevi öncülük etmiştir.

Sovyet Rusya kapitalist düzene bütün olarak karşı çıkmıştır. Uluslararası siyasette ve uluslararası ilişkilerde marksist-leninist ideolojiye dayalı bir strateji izlemiştir.. Yeni kurulan Rus Devleti diplomasinin geleneklerini bir kenara bırakarak devrimci bir diplomasi stratejisi izlemiştir. Troçki'den sonra görev alan Çiçerin ise, diplomatik olarak Avrupa normlarına uymak durumunda kalmıştır. Rus Devleti zaman içinde kapitalist anlayışla yönetilen diğer devletlerle diplomasi çerçevesinde ilişki yolları aramıştır (İskit, 2007).

Bir diğer umulmayan vaziyet te Almanya'da ve İtalya'da ortaya çıkan ırkçı ideoloji olmuştur. Bu ideoloji Wilson'ın ısrarla savunduğu müşterek emniyet zihniyetine, dünya ölçeğinde devletlerarası düzeni sağlamayı hedefleyen Uluslar Milletler Topluluğu'na ve ülkelerarası denklik prensibine muhalif olmuştur. Irkçılık temelde, milletlerarası politikayı soya dayalı bir savaşım olarak ele alarak, sadece bazı soyların devlet sahibi olabileceğini, bazılarının ise buna hakkı olmadığını ileri sürmüştür. Faşizm, bu açıdan uluslararası siyaseti hiyerarşik bir yapı olarak ele almaktadır (Mazover, 2003).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerika'nın başı çektiği ülkeler tarafından kurulmaya çalışılan yenedünya düzeninde, uluslararası serbest ticaret, güçlü uluslararası örgütlerin kurulması ve demokrasinin yerleştirilmesi, bu düzenin oluşturulmasında önemli araçlar olarak kullanılmıştır. Bu sırada Faşizm ve Sosyalizm kendi pozisyonlarını almıştır.

Soğuk Savaş sonrasında da görüldüğü üzere, dünya dengeleri açısından güçlü olan devletler işbirliğine giderek mevcut düzenin devamına yönelik aksiyon almışlardır. Bunun için, soğuk savaşın bitmesiyle birlikte güçlü devletler açık bir şekilde işbirliği yapma yoluna gitmişlerdir. Bunun paralelinde, dünya çapında oluşturulan küresel barışı tehdit edebilecek dini, etnik ve her türlü sınır ötesi çatışmaların önlenmesi için işbirliği halinde çalışmışlardır. Soğuk Savaş dönemi süresince Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, küresel çapta 13 çatışmaya müdahale etmek için barış gücü oluşturmuş iken 1988 ile 1993 arasında 20 barış gücü tesis edilmiştir (Yılmaz, 2005).

Soğuk Savaş sonrasındaki dönemin bir diğer özelliği ise, uzun süredir devam eden şark ile garp arasındaki mücadelede, Garp Dünyası'nın temsil ettiği kapitalist

sistemin küresel çapta galip gelmiş görünmesidir. Bu dönemde, Amerika Birleşik Devletleri net bir şekilde Uzakdoğu, Ortadoğu ve Latin Amerika ülkelerinde etki alanını artırmıştır. Amerika, Rusya'nın bütün engelleme çabalarına karşın, Güney Asya ülkeleri ve Kafkas ülkelerinde dahi etki alanını genişletmiştir.

Bu bölgede, bilhassa enerji kaynakları ile ilişkili olarak İran, Rusya ve Ermenistan ittifakına karşı Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Gürcistan, Azerbaycan ve Ukrayna birlikteliği ön plana çıkmaktadır (Sönmezoğlu, 2006).

Dünya çapında bir süper güç olarak Sovyet Rusya Devleti, Amerika Birleşik Devletleri'nin yerleştirmek istediği demokratik ve özgürlükçü düzene karşı totaliter komünist bir düzen yerleştirme çabası içerisinde olmuştur. Sovyet Rusya bu amaçla üç önemli mıntıkeyi hedeflemiştir. Bu mıntıkalar; Doğu Avrupa, Ortadoğu, Asya ve Uzakdoğu coğrafyası olmuştur (Armaoğlu, 1987).

Diğer yandan NATO ittifakı ise Avrupa'nın doğusuna doğru açılmaya başlamıştır. İlk başta Rusya buna karşı çıkmış ve bunun önlenmesi için, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu bir savunma örgütü olarak düzenleme, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'na (AKKA -1990) uymama, Stratejik Silahlarda İndirim Anlaşması (START, 1991-1993) gibi konularda yaptırımlar uygulamakla tehdit etmiştir.

Daha sonraları ise Rusya, barış için ortaklık projesi kapsamında bazı tavizler karşılığında bu duruma razı olmuştur. Rusya'nın ikna edilmesinden sonra 1999 yılında Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan NATO'ya girmişlerdir. Kısa bir süre sonra ise Estonya, Slovakya, Litvanya, Romanya, Bulgaristan, Letonya ve Slovenya 2004 yılında NATO'ya üye olmuşlardır. Diğer yandan 2005 yılı itibarıyla Makedonya, Hırvatistan, Arnavutluk ve Azerbaycan ise NATO üyeliğine aday ülkeler haline gelmişlerdir (Yılmaz, 2005).

NATO'nun 1999 yılında Washington'da yapmış olduğu zirvede uzun süren tartışma ve görüşmelerin sonrasında birliğe yönelik yeni tehdit durumları belirlenmiştir. Cedit aza devletler olan Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti de bu zirveye katılmıştır. Bu zirvede yeni stratejik konsept kabul edilmiş, güvenliği riske atan faktörler olarak dini ve etnik çatışmalar, kitle imha silahları, organize suçlar, yaygınlaşan insan hakları ihlalleri ve küresel terörizm belirlenmiştir.

Ayrıca, NATO'nun bu risk faktörlerine karşı daha etkin mücadele etmesi ve daha duyarlı olması kararı alınmıştır. Bu kapsamda ihtiyaç duyulursa örgütün yeniden düzenlenmesi öngörülmüştür (Alexander Moens, 2003).

NATO global çapta çeşitli sorunlar çerçevesinde birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklar belirlemiştir. Genel olarak artma eğiliminde olan ulaşım, iletişim, finans, çevre ve hatta ekonomik sorunlar bu hakların belirlenmesinde rol oynamıştır. Birinci Kuşak haklar olarak; siyasal ve bireysel haklar belirlenirken, kültürel, toplumsal ve ekonomik haklar İkinci Kuşak haklar olarak belirlenmiştir.

Çevre hakları ile barış ve kalkınma ise üçüncü kuşak haklar olarak belirlenmiştir (Sönmezoğlu, 2006). Bu gibi değişiklikler, bazı devletlerin batılı toplumların çerçevesini belirlediği insan haklarının evrensellik iddiasına yönelik şüphe duymalarına neden olmuştur. Bu devletlere göre, kültürel görecelik söz konusudur ve buna göre insan haklarından evrensel olarak değil ancak genel kültürle ilgili olarak yerel nitelikte bahsedilebilir (Sönmezoğlu, 2006).

Diğer yandan bazı Üçüncü Dünya ülkeleri ile çoğunluğu İslam coğrafyasında bulunan bazı ülkeler ise batılı ülkelerin tanımlamış olduğu insan haklarını, kendi ülkelerinin iç işlerine bir müdahale aracı olarak kullanmak üzere tasarladıklarını düşünmekte ve bu durumu yeni bir sömürgecilik aracı olarak algılamaktadırlar (Donnelly, 1997).

Günümüzde küresel terörizm, mevcut kapitalist sisteme ve onun koruyucusu Batı Dünyasının üstünlüğüne bir başkaldırı olarak hortlamış olup, Dünya devletlerinin kontrol altına almakta güçlük çektikleri bir problem haline dönüşmüştür. Terörizmin bir ülkesi, vatani yoktur. Teröristler nizami bir savaş yürütmezler. Terör örgütleri çoğu zaman yasadışı faaliyetlerini uluslararası düzeyde icra edebilmektedirler.

Terörün bu özellikleri onunla mücadeleyi oldukça zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla terörizm bir yönüyle isteyen kullandığı bir operasyonel araç diğer yönden ise bahane olarak kullanılabilecek bir işgal aracı olmuştur. Terörizm, Irak ve Afganistan’da görüldüğü üzere bazen bir “suç” aracı olmuş ve uluslararası meşruiyeti tartışmalı olmakla birlikte, mevcut yönetimler bu vesileyle iş başından uzaklaştırılmıştır.

Batılı güçlerin terörü yuvasında vurma ve ezerek yok etme politikaları ise, problemi daha fazla azdırarak, bu tarz örgütlenmelerin daha fazla güçlenmelerine neden olmuştur. Bu ürkütücü etnik kökenli çatışmalar ve terörizm, küresel barış için büyük bir tehlike kaynağı oluşturmaktadır.

Çatışan etnik gruplar, bazen kan bağı veya soy yakınlığı gibi nedenlerle dış destek bulabilmektedir. Yunanistan’ın Kıbrıs Rumları’nı; Dağlık Karabağ bölgesindeki Ermeni-Azeri sorunu için Ermenistan’ın Ermenileri, Azerbaycan’ın ise Azerileri, Kıbrıs

konusunda Türkiye'nin Kıbrıs Türklerini desteklemesi bu duruma verilebilecek örneklerdendir.

Bazen de arkasında bir dış güç bulunan etnik grup, hedefteki ülkeyi zayıflatmak veya onunla hesaplaşmak amacıyla da kullanılabilir. Bu durum özellikle aralarında sıcak bir çatışma durumu olmamakla birlikte tam bir barış hali de olmayan ülkeler için söz konusu olabilmektedir.

Hedef ülkeye ilişkin güvenlik endişesi duyan ve o ülkeyi potansiyel bir düşman olarak gören ülkeler, rakip ülkenin gücünü sınırlandırmak ve güç dengesinin bozularak kendi aleyhine dönmesini engellemek amacıyla bu grupları merkezi otoriteye karşı kışkırtma yolunu tercih edebilirler.

Emperyalist devletler için etnik grupların yoğun yaşadıkları bölgelerde bulunan doğal kaynak zenginliği de bir motivasyon unsuru olabilmekte ve söz konusu grubun kendi etkileri altına girmeleri amacıyla, onları merkezi otoriteye karşı ayaklanmaya teşvik edebilmektedirler.

Bizim coğrafyamızda bulunan ve kendi güvenlikleri açısından Türkiye'nin güçlü bir devlet olmasından endişe duyan İran, Suriye, Yunanistan ve Ermenistan gibi ülkelerin Türkiye'de bulunan ve ayrılıkçı hareketi bulunan (PKK) Kürtleri desteklemeleri bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Irak'ın işgali sürecinde Kürtlerin Saddam yönetimine karşı bu şekilde kullanılması ya da Endonezya'dan ayrılarak bağımsızlık kazanma sürecinde Doğu Timurlar'ın Avustralya tarafından desteklenmesi de bu duruma diğer bir örnek olarak verilebilir (Yılmaz; 2006).

Öncelikle uluslararası ilişkilere ilişkin şu anki tablo, hegemon güçlerin bu durumu devam ettirme arzularına endeksli bir vaziyet sunmaktadır. Bugün için teşrikimesai temayülü ya da egemen temayüllerin, vasıtalarının, neler ve nasıl kullanılabileceğinin öngörülmesi ehemmiyet bildirmektedir.

Günümüzde milletlerarası terörizm (yıldırımcılık) etkinliğini devam ettirmektedir. Her ne kadar Birleşmiş Milletler soğuk savaştan sonraki dönemde daha etkin bir rol alsada, milletlerarası terörizmi (yıldırımcılık) ortadan kaldıracı bir güce de sahip değildir. Birleşmiş Milletler yapısı gereği Milletlerarası bir örgüt olup uluslar üstü bir yapılanmaya sahip değildir. Bu örgütün etkinliği, Güvenlik Konseyi üyelerinin özellikle de daimi üyelerinin etkin bir işbirliği yapmalarına bağlıdır.

15 azası bulunan Güvenlik Konseyi'nde bir karar alınabilmesi için daimi azaların da bu karara katılması, en azından veto hakkını kullanmamaları ve toplamda en az 9

olumlu oy alınması gerekmektedir. Bu durum ise bazı tartışmalı ciddi problemlerde mümkün olamamaktadır. Diğer yandan küresel sistem çok merkezli bir sisteme, diğer bir deyişle çok kutuplu bir duruma doğru evrilmektedir.

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri askeri ve politik olarak hâkim güç gibi görünmekle birlikte, ekonomik açıdan güçlü olan Fransa, Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Almanya gibi diğer bazı ülkeler de bu sistem içerisinde ön plana çıkmaya devam etmektedirler.

Ekonomik güç, yapısı gereği askeri ve siyasi güce dönüşme potansiyeline sahip olduğundan, gelecek yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin Dünya arenasındaki mevcut gücünün tartışmaya açılarak sarsılması ve bunun paralelinde uluslararası sistemin hem ekonomik, hem askeri, hem siyasi anlamda çok merkezli bir yapıya dönüşmesi muhtemel görünmektedir.

Diğer yandan böylesi bir çok merkezli yapı ise, her ne kadar tartışmalı bir durumu olsa da, mevcut egemen gücün dünya çapında uluslararası sistemde sağladığı stabil durumu bozarak küresel çapta uluslararası bir çatışma yaşanmasına açık hale getirme durumu söz konusudur. Küresel sistem içerisinde birbirine yakın güçlere sahip aktörlerin sayıca artması, bu güçler arasında potansiyel bir uyum sorunu ve çatışma tehlikesi anlamına gelecektir. Bu nedenle potansiyel bir çatışma durumu ortaya çıkabilir. Büyük güçler arasında bir çatışma yaşanması durumunda ise bunun etkisi tüm dünyaya sıçrayabilir.

Günümüzde egemen güçlerin bile zaman zaman sınırları aşan etnik çatışmalar ve uluslararası terörizm gibi soğuk savaştan sonraki dönemde çok etkili olan yeni tehditlerin bertaraf edilmesi için imkân ve kabiliyetleri sınırlı kalmıştır. Dünya çapında majör güçler arasındaki bir uzlaşma, genel olarak uluslararası çatışmaların yaşanması ihtimalini azaltacak yönde bir etkisi görülmekle birlikte, etnik çatışmalar veya terörizm her zaman bu kapsamda baskılanamamaktadır.

Bazen de bu tür sorunlar bizzat bu güçler arasındaki çekişmeden veya rekabetten de ortaya çıkabilmektedir. Küreselleşme akımı eşliğinde Batı Dünyasının gücünü ve üstünlüğünü perçinlemeye yönelik bir etkinin oluşması beklenmelidir.

Bu durum bir taraftan bu amaca hizmet etmekte, diğer taraftan da dünya ölçeğinde batının temsil ettiği değerlere karşı, bir tepkiye sebep olmaktadır. Bu etki, bilhassa Müslüman Jeopolitiğinde bulunan ülkelerde daha yoğun bir hal almış gibi görünmektedir.

Belki de Hantington'un ileri sürdüğü gibi bir uygarlıklar çarpışması gerçekleşmeyebilir, ancak gerek değerler üzerine yaşanan çatışmalar, gerekse bundan kaynaklanan terörist aktiviteler, dünyayı mutlak bir barış atmosferinden uzaklaştırma potansiyeli taşımaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde realist yaklaşımların alçak politika, sosyal, ekonomik ve askeri güvenlik konularının ise yüksek politika olarak tanımlandığı bir dönem yaşanmıştır.

Bu sebeple klasik anlamdaki askeri bir savaş yaklaşımı genel anlamda terkedilmiş gibi görünmekle birlikte, gelecekteki muhtemel savaşların daha çok ekonomik savaşlar şeklinde olacağı ve özellikle enerji kaynakları ile su üzerine bir mücadelenin önümüzdeki yıllara damgasını vuracağını tahmin etmek mümkündür. Dünyamızdaki mevcut çevre sorunları, doğal kaynakların kullanımı ve bu kullanıma bağlı olarak ortaya çıkan kaynak daralması ile nüfus artışının neden olduğu sorunlar, uluslararası güçler arasında doğal kaynaklar üzerine bir rekabeti ve hatta çatışmayı körükleyebilir.

Günümüzde gerçekleşen tüm bu gelişmeler dikkate alındığında, 21. Yüzyıl'da milletlerarası sistemde harbin bir politik aksiyon olarak kullanılma ihtimalinin ortadan kalktığı iddia edilebilir. Bununla birlikte Soğuk Savaş sonrasında ki şartların etkisiyle savaş açık bir şekilde biçim değiştirmiştir.

Günümüzde küresel sulhu tehdit eden temel kaynaklar, milletlerarası çatışmalardan ziyade ulusların kontrol altına alamadıkları diğer majör problemlerdir. Bu problemlerin başında giderek daha açık hale gelen ekonomik rekabet, bazen sınırları aşabilen etnik çatışmalar ve uluslararası sistemi etkileyecek boyutlara ulaşabilen terörizmdir. Gelecekte nasıl bir dünyada yaşayacağımız tekrar küresel çapta büyük çatışmaların olup olmayacağı, uluslararası güçlerin bu problemlerle etkin mücadele edebilme niyet, imkân ve kabiliyetlerine tabi olacaktır.

Bu işin gayesi, Birinci Cihan Harbi'nden sonra meydana gelen Sabık Cihan Nizamını gözler önüne sermektir. Harp evveli ve müteakibi evreye dair tasniflemelere nazaran devletlerarasındaki azamet, kuvvet ve milletlerarası aldığı görevleri açığa çıkartmaktır.

Milletlerarası Önemli Kuvvetler diye de nitelendirilen ülkelerin oynadığı rollerin etkilediği milletlerarası münasebetler ağını çözerek hususi bir küresel yönetim olup

olmadığını araştırmaktır. 2000’li yıllardaki Soğuk Savaşları, anlaşmaları, bozucu düzeyde topluluk yok etme cephaneleri elde tutmayı incelemektir.

Diğer yandan, 1945’de ortaya çıkıp milletlerarası münasebet ilkelerini örgütleyen ve Sovyet-ABD mücadelesinin yaşandığı geniş bakış açısı farklılığı şeklinde özetlenen (Laurent Cohen-Tanugi, 2008) Jeffry A. Frieden’in; “parlak ve mutlu Çağ’ın son güzel seneleri (1896-1914), inhilal ve bölünme evresi (1914-1939), tekrar bütünleşme süreci (1939-1973), globalizasyon (1973-2000) sınıflamasını esas alarak 2000’li seneler için bir gösterim takdim etmektedir.

Çünkü, Soğuk Savaş sonrası evre ABD’nin harici politikasına bağlı olarak, SSCB’nin yıkılmasından, 11 Eylül 2011 ikiz kule saldırısına kadar olan ve ağırlıklı olarak Clinton’un başkan olduğu yıllar ve sonrasında başlayıp, Eylül 2008 global mali krizine kadar olan ve genellikle George W. Bush’un başkan olduğu süre olarak, iki süreçte değerlendirilmektedir (Michael Mandelbaum, 2010). Soğuk Savaş sonrasındaki evreyi, 2008 global mali krizine kadar etkili kuvvetlerin özgürlükçü pazar iktisadi vizyonu ve demokrasi şemsiyesi altında, sulh içinde bir arada bulunduğu “yeni dünya düzeni” ve “Optimist(iyimserlik) dönemi olarak adlandırılan Gideon Rachman, anılan dönemi özelleştirme, az vergi, elastiki kurallar, globalizasyon ve özgür pazar hususiyetleriyle tarif etmektedir.

Bir başka söyleyişle bu evre; demokrasi, anamalcılık ve uygulamabilimin aynı anda boy atıp geliştiği ve nihai ürün olarak ise global barışın ortaya çıktığı bir proses olmuştur (Gideon Rachman; 2010).

Tezin gerecini yazın işleri oluşturmaktadır. Daha önce yayınlanmış yazın işleri temel alınarak mevzu ekonomik kuvvet muvazeneleri bakımından araştırılmıştır. Evreler ve ekonomik kuvvet öğeleri olarak Çarlık Rusya’nın Parlak ve Mutlu Çağının son güzel seneleri (1896-1914) ve Osmanlı Devleti, 1945’de başlayıp milletlerarası münasebetler ilkelerini tasarlayan Sovyet-Amerikan mücadelesi, Bakış açısı farklılığı, inhilal ve bölünme evresi dönemi (1914-1939), tekrar bütünleşme süreci (1939-1973), globalizasyon (1973-2000), Soğuk Savaş evresi (SSCB’nin yıkılışı, 11 Eylül 2011 ikiz kule saldırısı, Eylül 2008 global mali krizi) alınmıştır.

Müşterek strateji olarak ise muazzam kuvvetlerin tümünün özgürlükçü pazar ekonomisi vizyonu ve demokrasi şemsiyesi altında sulh içinde, çatışmadan bir arada bulunduğu “Yeni Dünya Düzeni” olarak değerlendirilen “İyimserlik Dönemi ve bu

dönemde uygulanan az vergi, özelleştirme, elastiki kurallar, özgürlükçü pazar ve globalizasyon üstünde durulmuştur.

Yarışma durumundaki unsurlar; demokrasi, anamalcılık ve uygulayimbiliminin aynı sıralarda geliştiği ve “Global barışında nihai çıktı” olduğu bir süreç belirlenmiştir (Gideon Rachman; 2010). 2000’li yıllar için tahminlerde bulunurken, Birinci Dünya Savaşı öncesi stratejik kuvvet durumu ile Birinci Dünya Savaşı sonrası stratejik kuvvet durumu karşılaştırılarak eğilimler ve trendler ortaya konulmaktadır. Bundan dolayı Cihan üzerindeki stratejik kuvvet muvazeneleri ülkemiz, hısım toplulukları ve diğer devletler şeklinde üç grupta incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMLER

Robert B. Reich, 1945’lerde başlayıp 1970’li yılların bitimine dek devam eden dönemi, açık ve özgür bir şekilde seçim yapılmasından daha ileri bir demokrasi anlayışına sahip, “genel iyi” kavramının çok önemli olduğu, demokrasinin neticesi olarak eşitlik ve ekonomik büyüme gibi istendik sonuçlar elde edileceğine inanılan, yaygın bir orta sınıfa bulunduğu, büyük miktarlarda üretim yapılan ve daha fazla pay dağıtılan, sosyal güvenlik kurumlarının etkin olduğu, kapitalizm ve demokrasinin birlikte bulunduğu bir “demokratik kapitalizm” dönemi olarak tanımlamaktadır (Robert B. Reich, 2007).

Devletlerarasında bulunan uluslararası roller, güç ve büyüklük gibi yönlerden kaynaklanan eşitsizliğin ortaya koyduğu duruma uyum sağlama becerisi gösteren Vestfalyen modeli, “büyük güçler” şeklinde bahsedilen uluslararası önemli aktörler tarafından oynanan rollerin etkinliğine dayalı olan ve “hegemonik jeopolitik” başlığı altında tartışılan “özel bir küresel yönetim” biçimidir.

Avrupa merkezli emperyal güçler tarafında yaratılan bu durum; SSCB ve ABD’nin yükselen güçler olmasıyla birlikte tehlikeye düşmüştür. Bu devletler öncelikle Soğuk Savaş döneminde ortaya çıktılar ve yüksek oranda topluluk yok etme cephanelerini ellerinde tutarak veya elinde var olduğunu belirterek, rakip güçler üzerinde caydırıcı bir etki yaratmak için bazı ittifaklar kurdular (Richard A. Falk, 2005).

Eş evreye ilişkin bir başka önemli adlandırmayı yapan Laurent Cohen-Tanugi evreyi, “1945’de başlayıp, uluslararası ilişkiler prensiplerini örgütleyen ve Sovyet-ABD çekişmesinin sürdüğü geniş bakış açısı trampası” olarak belirtmektedir (Laurent Cohen-Tanugi, 2008).

Bu dönemi yıllar bazında ele alarak inceleyen Jeffry A. Frieden;

- En parlak ve mutlu Çağ’ın bitimi güzel seneleri (1896-1914)
- Bölünme evresi (1914-1939)
- Bütünleşme ilerleyişi (1939-1973)
- Küreselleşme (1973-2000)

diye ifade etmektedir (Jeffry A.Frieden, 2007).

Mandelbaum ise bu dönemi, ABD'ye bağlı olarak ele almakta, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden, 11 Eylül 2001 girişimine kadarki yoğun olarak başkan Clinton'un başkan olduğu yıllar ve müteakibinde ortaya çıkıp, 2008 sonbahar mali krizine ve W.Bush'un başkan olduğu yıllar diye iki ayrı evrede ele almaktadır (Michael Mandelbaum; 2010).

Soğuk Savaş sonrası dönemi, 2008 mali krizine dek tüm büyük güçlerin, serbest pazar ekonomik vizyonu ve demokrasi şemsiyesi altında, barış ortamında çatışmasız bir şekilde barış ortamında bir arada bulundukları “sabık cihan nizamı” olarak değerlendirip, “optimist evresi ” olarak nitelendiren Rachman, anılan dönemi özelleştirme, düşük vergi, açık pazar, esnek mevzuat ve küreselleşme hususiyetleriyle adlandırmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemi, 2008 mali krizine dek tüm büyük güçlerin, serbest pazar ekonomik vizyonu ve demokrasi şemsiyesi altında, sulh ortamında çatışmasız bir şekilde barış ortamında bir arada bulundukları “sabık cihan nizamı” olarak değerlendirip, “optimist evresi ” olarak nitelendiren Rachman, anılan dönemi özelleştirme, düşük vergi, açık pazar, esnek mevzuat ve küreselleşme hususiyetleriyle adlandırmaktadır.

(Gideon Rachman; 2010). Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bazı ülkelerde uygulanan “demokratik kapitalizm”de 1975 yılından sonra, köklü değişimler olmuştur.

Bu durum ise, daha rekabetçi hale gelen bir piyasada tüketicilerin ve yatırımcıların lehinde olmuştur. Bu piyasada hacimden ziyade maliyet kontrolü ve verimlilik ön planda olup 2008 global krizine dek süren bu dönem “süper kapitalizm” olarak adlandırılmaktadır (Robert B.Reich, 2007).

Yapılandırılan bu yenedünya düzeninde ideolojilerin ehemmiyeti eksilmiş, Şark-Garp çekişmesi büyük ölçüde yok olmuş, bu gelişmeye koşut olarak da milletlerarası teşrikimesai ile istikrar gizil gücü çoğalmıştır. Günümüzde komünizme dayalı sosyalist ya da komünist rejimler hala Küba, Kuzey Kore, Moğolistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Vietnam gibi ülkelerde aktiftir. Ancak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından komünizm, siyasal bir sistem olarak dünya devletlerine model olma özelliğini kaybetmiştir (Faruk Sönmezoğlu, 2006).

Soğuk Harbin ardından yeniden tasarlanan milletlerarası düzen çok merkezli bir yapıda olup hiyerarşik bir durum sunmaktadır. Politik ve askeri yönden bakıldığında, ABD'nin lider konumundan dolayı milletlerarası düzende hiyerarşik bir yapının

varlığından söz edilebilir. ABD'nin devletinden çok uzaklarda, Afganistan ve Irak misallerinde olduğu gibi, operasyonlar icra edebilmesi ve var olan politik düzenleri değiştirmede genel anlamda muvaffakiyetli olması bunun en belirgin göstergesidir. Ancak milletlerarası sisteme politik ve ekonomik açıdan bakıldığında, çok tarzlı bir durum görünümündedir. ABD çok ehemmiyetli bir iktisadi kuvvettir ama bu alanda yalnız değildir.

Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC) ve Avrupa Birliği (AB) gibi ekonomik kuvvet odakları bünyesinde ya da bunlardan bağımsız diğer ekonomik güç merkezleri vardır. 1990 Körfez Buhranı ile 11 Eylül 2001 sonrası Irak'a ve Afganistan'a yapılan girişimlerde harbin maliyetinin tamamını ABD karşılamamış, bu yükü koalisyon ortakları ile paylaşmıştır.

Günümüzde milletlerarası sistem çok merkezlilik ile hiyerarşinin birlikte olduğu iç içe bir yapı arz etmektedir. Milletlerarası sistem, ABD'nin başı çektiği bir güçlü devletler grubu tarafından denetlenmekte ve yönlendirilmektedir. Bu güçlü devletler grubunda başta ABD olmak üzere, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, Çin Halk Cumhuriyeti gibi APEC ülkeleri ve Rusya Federasyonu bulunmaktadır.

1.1. Ayrışma(İnhilal) ve parçalanma(Bölünme) dönemi (1914-1939)

Birinci Cihan Harbi, Dünya'nın belli başlı büyük güçlerini içine alan, dünya ölçeğinde gerçekleşmiş, bu savaştan önce görülmemiş silahlarla yapılan çarpışmaların yer aldığı oldukça kapsamlı bir savaştır (Carl von Clausewitz, 2011). Bundan dolayı, 1.Cihan Harbi döneminin, güç dengeleri açısından evveli ve müteakibinin araştırılması ehemmiyet sunmaktadır.

Öyle ki Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında meydana getirdiği tesir, sanki sabık bir cihan nizamının gerçekleşmesine sebebiyet vermiştir. Sözü'n kısıası, kuvvetler muvazenesi değiş tokuşa uğramıştır. Birinci Cihan Harbi'nden sonra ortaya çıkan milletlerarası müşterek kuvvetin en kuvvetli savunucusu ve aktörü Amerika Birleşik Devletleri'nin o dönemki başkanı olan Woodrow Wilson olmuştur.

Başkan Wilson Avrupa güç dengesini yeniden tesis etmekten ziyade, onun yerine yepyeni bir sistem kurulması gerektiğini öne sürmüştür (Zara Steiner, 2012). Başkan Wilson, 1917'de Amerikan Senato'suna şu sözlerle hitap etmiştir: "Dünya'da güçler dengesi yerine güçler topluluğu kurulmalı, küresel çapta örgütlü rekabet yerine

örgütlü barışın hüküm sürdüğü yeni bir dönem olmalıdır” (Harold Josephson, 1975). 1917’de gerçekleşen Rus Bolşevik Devrimi, sadece Rusya’yı etkilememiş, tüm dünyayı etkisi altına alarak yeni bir uluslararası düzen oluşturma hedefinde olmuştur. Devrimin önderi Lenin, Birinci Dünya Savaşı’nı emperyalist güçlerin kendi arasında gerçekleştirdikleri bir paylaşım savaşı olarak nitelendirmiştir (V. İ. Lenin, 2008).

1.2. Tekrar Birleşme Süreci (Bütünleşme)(1939-1973)

Uluslar Topluluğu

Birinci Cihan Harbi müteakibinde bilhassa bu tür savaşların tekrar meydana gelmemesi ve kalıcı bir milletlerarası sulh düzeninin sağlanması amacıyla pek çok düşünceler ileri sürülmüştür. Bu düşüncelerin kavuştuğu yer ise, sonuçta Uluslar Topluluğu gibi evrensel bir teşkilatlanma olmuştur.

Başka bir söyleyişle, milletlerarası hayatı düzenlemek bakımından geçmişin tarihin yazdığı cihanşümül kalitede öncü geniş girişim, Uluslar Topluluğunun yerleşmesi olmuştur (Zeki Mesut Alsan, 1947). Uluslar Topluluğu’ndan başlangıçta ilk anda umulan şey, harp akabinde var olan vaziyetin muhafazası ile sulhun gerçekleşmesiyle beraber; eş evrede milletlerarası kuralların tekâmülü yönünden ve küreselleşmeye faydası yönünden birçok müspet ilerlemeler mevzubahistir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Uluslar Topluluğu Misakı’nın daha başlangıç kısmında, amacın “uluslararası işbirliğini geliştirmek ve uluslararası barış ve güvenliği sağlamak” olduğu açıkça vurgulanmıştır. Milletler Cemiyeti döneminde uluslararası hukuk, artık kesin olarak evrenselleşme sürecine girmiş bulunmaktadır.

Zira Milletler Cemiyeti, Kutsal İttifak’ın aksine hukuksal kişiliği ve kendine özgü organlarıyla reel örgüt niteliğinde olup (Hans J. Morgenthau; 1970). Ayrıca bu yönde birçok cedit müessese ve kuralların ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Misal olarak, güç uygulanmasının inşa edilmesi ve kısıtlandırılması himaye düzeninin tatbik edilmesi; uyuşmazlıkların sulhçu yöntemlerle çözümlenmesi yönünde teşkilatlanmalar, azınlıklar düzeninin tasarlanması; milletlerarası hukuku değiştirme girişimleri ve milletlerarası taze teşkilatlanmalara başvurulması gibi (Seha L. Meray; 1968). Bunların bir kısmını inceleyecek olursak, misalen, bu dönemde Milletler Cemiyeti penceresinde evrensel vasıfta milletlerarası bir yargı organının meydana getirilmesi söz konusudur ki, Misak’ın 14. Unsuruna (maddesine) göre meydana getirilen bir kuralcılar encümenince tüzüğü oluşturulmuş ve 1920’den itibaren

milletlerarası Devamlı Adalet Divanı hemen geçerlilik kazanmıştır (Hüseyin Pazarcı; 1994).

Üstelik bu dönemde bundan ayrı olarak yine Milletler Cemiyeti penceresinde Cenevre Vesikası olarak da isimlendirilen 26 Eylül 1928 tarihli Anlaşmazlıkların Sulhçu Yöntemlerle Çaresi Konusundaki Akit te işler hale gelmiştir.

Kuvvet kullanmayla ilgili yapılan tertiplerde de Uluslar Topluluğu'yla oluşan yeniliklerdendir.

Esasen Misak'ın 12. Maddesinin 1. Fıkrası, savaşı doğrudan men etmektedir. Yalnız, anlaşmazlıkların, ilk etapta milletlerarası yargılanmaya ve Topluluk Kurulu'na getirilmesi; burada da hal edilmediği zaman ancak üç ay sonra harbe yapılabileceğini karara altına almıştır. Bu nedenle, Uluslar Topluluğu, temel olarak kuvvet kullanmayı men etmemekte, fakat belirlemiş olmaktadır. Uluslar Topluluğu, döneminin yine milletlerarası hukukun gelişmesi ve globalleşmesi yönündeki bir özelliği de milletlerarası hukukun kurallarıyla ilgili ehemmiyetli tanzim etme emeklerinin verilmesidir.

Milletler Topluluğu'nun 22 Eylül 1924 tarihli Genel Kurul Hükmü ile bu konuda bir kurul oluşturulmuştur. Kuruldaki düzenleme işleri tabiiyet, karasuları, diplomasi, ticari gemiler, mücrimlerin geri verilmesi, ülkenin ecnebilere karşı mesuliyeti, milletlerarası muahedeler, müruruzaman, bahir eşkıyalığı, milletlerarası konuşmalarda metot, bahir membaları ve ülkenin devlet harici yargı salahiyet sahalarında vuku bulmuştur (Seha L. Meray;1968).

Burada ilginç bir yön de Milletler Topluluğu'na ve bilahare Bütünleşmiş Uluslar Örgütü'ne ilerlemekte olan devletler ve toplumcu devletlere benzer sabık düşüngüsel odaklaşmalara malik azaların iştirakiyle, eş ülke biçimli zihniyetin kıymeti düşmemiştir. Çok iyi bir gelecek ve iyi bir evrensel nizam savlarına karşın, tarafların izlencelerinde zati ülke merkeziyetçi ve sınırlı imtiyazlar fazla ehemmiyetli bir alan tutmayı sürdürmüştür. Eş evrede, bilhassa müteakip iktisadi ve uygulamabilim ilerlemelerde de milletlerarası kuralların tekâmülünü süratlendiren etmenler vuku bulmuştur. Misalen, gökyüzü vasıtalarının ilerlemesiyle alakalı 13 Ekim 1919 Paris, 1 Kasım 1926 Madrid, 28 Şubat 1928 Havana, 29 Mayıs 1933 Roma, 7 Aralık 1944 Chicago Mukaveleleri imzalanmıştır. Eş evrede milletlerarası Teşkilatlanmalar umumiyetle ABD Anakarası'nda vuku bulmuştur (Seha L. Meray,1977). Bütün hoş yönlerle karşın

Milletler Topluluğu daimi olamamıştır. Zira Topluluğun inşa gayesi, harp akabinde var olan konumu muhafaza etmektir ki, bu konum çok fazla yanın hoşnut olmadığı nizamdı.

Mesela, Kurul' daimi azalığın benimsenmesi geniş ve kuvvetli ülkelerin hâkimiyetlerinin de daimiliğine sebep olmuştur. Zira bu şekilde güçlü devletler, kendi rızaları alınmadan Konsey'den hüküm verilemeyeceğini çok iyi biliyorlardı(H.J. Morgenthau, 1970). Eş istikamette, güçsüz zayıf ülkeler, eş evrede milletlerarası alanda müstakil davranabilmek ve aktif görev yapmak yönünden hâlihazırda en büyük imkânlarla ulaşmış olsalar da, Milletler Topluluğu, tepeden tırnağa kuvvetli ülkelerin milletlerarası bir usul vasıtası olmaktan öteye gidememiştir.

Bu vaziyet, Topluluğun çöküşünü sağlayan bir etmene dönüşmüştür. Bilhassa, Fransa'nın Topluluk vasıtasıyla ve sulhu muhafaza etmek nedeniyle şüphesiz bir avantaj elde etmek arzusu; İngiltere'nin ise bu avantajı kaptırmamak için Topluluğun devamı konusunda çaba sarf etmemesi sonuçta Topluluğun çöküşüne yol açmıştır (Murat Sarıca, 1982).

Ayrıca bu düzen, Harbin iki yanı için de aynı şeyi demek değildi. Kazananlar, var olan nizamı insani, ülküsel sayarken; sonradan topluluğa girmelerine rağmen Kaybedenler, zatlarına cebren kabul ettirilen haksız ve hakça olmayan bir nizam olarak ve Uluslar Topluluğunu 'da bu nizamın müdafisi olarak adlandırıyorlardı(Zeki M. Alsan, 1947). Bilhassa müteakip iştiraklerle Topluluk azalarının nümerik ekseriyeti Avrupa haricine taşmış bulunmaktadır.

Ancak, belirtmek gerekir ki, sulhun sulhun muhafaza edilmesi olan bir milletlerarası örgütün cihanşümül bir vasıf elde edebilmesi için, nümerik olarak cihandaki bütün ülkelerin iştirakından çok; cihan sulhuna tesir edebilecek kuvvetli ülkeleri bünyesi altında bir araya getirmesi de ehemmiyetlidir. Düşündüğüm bu yönden, Topluluğun bünyesel noksanlığı durumu vardır.

Sonunda, bazı kuvvetli ülkelerin Topluluğa aza olması, bazılarının aza olmaması; Topluluğun Cihan sulhunu muhafaza etmesi konusunda bir şey yapamaz hale getirdiği gibi, cihanşümül 'lük noksanlığı durumu vardır. Bunlar, daha çok İngiliz ve Fransız politikalarının doğru olmamasından vuku bulmuştur (H.J. Morgenthau, 1970). Hâlbuki yeniden, Topluluğun cihanşümül gaye edinmiş ve bu tarafta bilhassa Misak'ın 17. Unsuruyla tertipler de düzenlenmişti. Yalnız, ABD benzeri birtakım kuvvetli ülkelerin Topluluk haricine kalması eş kararı temelden geçersiz yapmıştır.

Bilhassa, kendi azaları arasındaki menfaat mücadeleleri (bilhassa İngiltere-Fransa arasında) Topluluk düzeninin yürümemesine sebebiyet vermiştir ki, bu da politik noksanlığın anlatımıdır. Eş nedenle, bir taraftan sulhu tesis yapacak, bir taraftan hakkı sağlayacak ve bir taraftan da bütün cihanı içerecek bir global bünye gereksinimi, bizatihi hemen sezdirmeye başlamış; üstelik Uluslar Topluluğuna öteki sulh muahedelerine karşın ülkeler içerisinde tekrardan bazı tutkular görülmesine sebebiyet vermiştir.

Sonuçta, 2.Cihan Harbi gerçekleşmiş, akabinde sabık nizam çabaları vuku bulmuş ve sonunda Bütünleşik Uluslar evresine girilmiştir (H.J. Morgenthau; 1970). Bütünleşik Uluslar Örgütü (BM), taze bir evrenin mukaddimesi olmakla birlikte, Uluslar Topluluğunun devamıdır.

Çünkü baş görevde tekrar Avrupa ve kuvvetli ülkelerin bulunması; tekrar bir harbin akabinde ve harbin yıkıcılığını düşürmeye müteveccih olması; tekraren mağlupların iştirakinin olmaması ve bilhassa esasında saklı menfaat anlayışlarının olması gibi birçok nedenden ötürü Uluslar Topluluğunun inşasıyla örtüştüğü ve Yalta Kavuşması'nın da bunun en büyük kanıtını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bütünleşik Uluslar'ın teşekkülü ile ortaya çıkan eş evreye tesir eden esas etmenlerin içinde öncelikli olarak siyasal nitelikte olanlar gelmektedir. Nitekim bu dönemde – özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında- başta Sosyalist Blok olmak üzere pek çok yeni devlet (Romanya, Polonya, Yugoslavya, Ürdün, Suriye, Hindistan, Pakistan, Seylan vd.) ortaya çıkmıştır (Zeki M. Alsan;1947).

Bilhassa bu taze güçsüz ülkeler, kendi emniyetlerini güvence altına alma gereksinimi duymuşlardır (Hüseyin Pazarcı; 1994). Çünkü uzak olmayan mazide iki büyük harp yapılmıştır. Bu yüzden, Bütünleşik Uluslar Örgütü'nün inşa olmasında düşünsel etmenler kadar gerçeklik de ehemmiyetli görev yapmıştır. Bu gerçeklik ise, artık milletlerarası bir cemiyetin mevcudiyeti ve bu cemiyet yaşamının bir nizama getirilmesi zorunluluğudur. Bu oluşmadığında, tüm cemiyetin güvenlik ve gönül rahatlığının riske girmesi önlenemez. BM Örgütü'nün teşekkül edilmesinin ortaklaşa gayesi ülkelerin tek gayeleri bir yana bu olmuştur. Başka bir söyleyişle, Teşkilat'ın oluşturulmasındaki temel sebepler; harpleri engelleme isteği ve milletlerarası teşrikimesaisini bir nizama dönüştürme gereksinimidir(Zeki M. Alsan;1947).Bu nedenle bu pencerede milletlerarası kuralların ilerlemesi ve küreselleşme vakıası, Bütünleşik Uluslar sürecinin ilk derecede amacı olmasa da, doğal ve önlemez neticesidir.

Birleşmiş Milletler Şartı'yla birlikte, ilk defa harp men edilmiş (Şart md. 2/4. Fıkra) ve kuram olarak da olsa sulha zarar verenlere karşı müeyyide tatbik edilmesi karara bağlanmıştır (Zeki M. Alsan; 1947). Bilindiği gibi, Milletler Cemiyeti Misakı'nda harp men edilmemiş ama kısıtlandırılmış bulunmaktadır.

Burada, Milletler Topluluğu hukuk açısından asıl ehemmiyetli olan; bu konuda türlü müesseseler ve metotların onaylanması sorunudur. Mesela, anlaşmazlıkların sulhçu yöntemlerle çözümlenmesi tarzı benimsenmiş (Şart 33-38. Maddeler); sulha gözdağı halinde alınacak önlemler karara bağlanmıştır (Şart 39-51. Maddeler); yine sulhun sağlanması bakımından yerel teşkilatlarına müsaade edilerek (Şart 52-54. Maddeler) bu alanda milletlerarası cedit müessese ve kuralların gelişmesi sağlanmıştır ki, NATO ve Avrupa Konseyi, Şartı'n 51. Ve 52. Maddelerine göre kurulan yerel örgütlerdir.

BM Şartı, milletlerarası kurallara direk yaptığı bu umumi göndermeler yanında, bazı milletlerarası temel ilkelere de yer vermek suretiyle onların birer milletlerarası kural vasfı kazanmalarını sağlamıştır ki, bu şekilde uluslararası hukukun gelişimine katkıda bulunmuştur. Mesela, **“milletlerin hak denkliliği”**; **“azaların egemen denkliliği”**; **“ülkelerin milli yetkisi”** gibi prensipleri tescil etmiştir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın inşa gayesi çerçevesinde küreselleşmenin süratlenmesine milletlerarası kuralların gelişimine olumlu etkisi olan bir başka olay da **“kolonilerin istiklaline ulaşmasıdır** (Hindistan, Pakistan, Ürdün, Suriye gibi). Öyle ki, 2.Cihan Harbi'nden sonra istiklal hareketlerinin süratlenmesi, 1960'lı yıllarda infilak tesiri yapmış ve 1960'lara kadar istiklaline ulaşan ülke sayısı ilk baştağının üç katına varmıştır.

Başka bir söyleyişle, inşa edildiği sırada 51 azası bulunan BM Teşkilatı'nın bugün 200'e yakın azaya malik olunduğuna tanık olunmaktadır. Süratle ilerleyen bu süreç, sonunda ister istemez pek çok yeni milletlerarası mefhumun doğmasına veya tekâmülüne sebep olmuştur. Bilhassa **“halkların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi (self-determination)”**, **“tanıma”**, **“halefiyet”** gibi kavramlar, milletlerarası kurallar bakımından ehemmiyetli ilerleme alanları oluşturmuştur (Hüseyin Pazarcı;1994).

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın meydana getirilmiş olması, her şeye karşın milletlerarası teşrikimesainin ilerlemesi ve globalleşme açısından ehemmiyetli bir aşama ve yeni evrenin başlangıcı olmuştur. Birleşmiş Milletler Teşkilatı, milletlerarası

teşrikimesainin başlıca hedeflerinden biri saydığı için, bu amaca yönelik olarak pek çok girişimlerde bulunmuştur.

Milletlerarası teşrikimesai sahası öylesine geniş tutulmuştur ki, sanki milli bir ülke düzenini hatırlatan bir manzara ortaya çıkmıştır. Bir ülkenin hemen tüm faaliyet sahasını kapsayacak şekilde bizzat bireylerin hak ve özgürlüklerinden başlayarak hem bireylerin bazında, hem de ulusal ve evrensel toplum bazında insanların ekonomik, sosyal, fikri, kültürel vb. yönleriyle ilgili işbirliği sahaları yaratılmıştır. Öyle ki, önceleri devletlerin münhasır yetkilerinden sayılan pek çok konu milletlerarası kuralların imtiyaz sahasına girmiştir (Aslan Gündüz; 1994 ve Enver Bozkurt;1998).

Kodifikasyon(düzenleme) emek ve işleri koşutunda yine BM Teşkilatı çerçevesinde pek çok milletlerarası idari ve teknik kurum ve kurallar da geliştirilmiştir. Milletler Cemiyeti ve öncesinden var olanların organik olarak Teşkilata katılmaları yanında, yeni pek çok kurum da oluşturulmuş ve bu gelişme milletlerarası münasebetlerin ve dolayısıyla milletlerarası kuralların dünya toplum hayatının tüm alanlarına nüfuz etme hedefine doğru hâlâ devam edegelmektedir (Seha L. Meray;1968)

Milletlerarası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Postalar Birliği (UPU), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Besin ve Tarım Örgütü FAO), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMCO=IMO), Uluslararası Bayındırlık ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası=IBRR), Uluslararası Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması Örgütü (GATT), ve bugün küreselleşmenin ekonomik motoru olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) bunlardan en çok bilinenleridir (Hüseyin Pazarcı;1994 ve Seha L. Meray;1977) .

Görüldüğü gibi söz konusu örgütlerin sahaları dünya toplumunun, hatta bireylerin hayatının hemen her yönüne girer niteliktedirler. Öyle ki, gerek burada sayılanlar, gerekse diğerleri için, artık bu örgütler olmadan yaşamak mümkün değildir. Örneğin, bir Milletlerarası Trafik Örgütü, bir Milletlerarası Haberleşme Örgütü olmadan bu günkü yaşamı sürdürmenin nasıl olacağını kestirmek kolay olmayacaktır. Diğer bir deyişle, küreselleşmeyi yaşamaktan başka seçenek kalmamış gibi gözükmektedir. Aynı sürecin devamı olarak adeta küreselleşmiş milletler topluluğu toplumun bir prototipini teşkil edercesine Avrupa'da önemli adımlar atılmıştır. Avrupa Birliği ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bunların en önemlileri olup; küreselleşmeyi bölgesel düzeyde büyük

oranda başarmış olan oluşumlardır. Bu yapılanmalar, bugün itibariyle supranasyonal(ulus üstü hukuk) özellikleriyle üye devletlerin hem coğrafi, hem de egemenlik sınırlarını neredeyse eritmiş ve doğrudan bireylere ulaşır hale gelmiştir (Edip F. Çelik;1995)

1.3 Globalizasyon (1973-2000)

Bütünleşik Uluslar bir dünya devleti değil; Uluslar Topluluğu'nda olduğu gibi dünyada harbin çıkmasını engellemek, sulh ve emniyetin muhafaza edilmesini sağlamak gayesine yönelik olarak milletlerarası münasebetlere credit bir nizam getirmeye ve bu nizamı daha da geliştirmeye çalışan milletlerarası büyük bir teşkilat ve “gerçek küreselleşme” yolunda büyük bir adımdır.

Ayrıca, bir hukuk düzeni olmaktan daha çok siyasi bir sistemdir (Mehmet Gönlübol; 1975). Ancak, milletlerarası hukukun gelişmesi ve küreselleşmesi açısından belki de en önemli misyona sahiptir. Zira BM, hukuka dayanan bir dünyanın gelişmesi için gerekli olan politik ve toplumsal koşulları oluşturmak konusundaki sorumluluklarına ilaveten, ayrıca milletlerarası hukukun gelişmesine de yardımcı olmakla mükelleftir.

Sulh ve emniyetin zaman zaman aksaması, Raymond Aron'un iddiasının aksine, böyle bir hukuk sisteminin varlığını, inkâr ettirmez; zira sulh ve emniyet düzenini kuran bir hukuk sistemi, harplerin de ortadan kalkacağını iddia etmekten çok, bu sebeple bozulan düzeni yeniden tesis etmeyi amaçlar (M.E. Çağırın).

Birleşmiş Milletler'in ve Milletler Cemiyeti'nin kuruluşuna öncülük eden devletlerin ki, genelde kuvvetli ülkelerdir, saiklarında diğer ülkeleri ve hatta tüm dünyayı yönetmek olduğu mutlak bir gerçektir. Ancak, bununla birlikte iyi niyetle tüm dünya toplumunun eşit olarak sulh içerisinde yaşaması gayesiyle hareket edenler de yok değildir. Bu çabalar daha ziyade kişisel ve bilhassa da doktriner seviyededir. Neticede Teşkilat, daha çok bu kuvvetli ülkelerin mevzubahis gayeleri doğrultusunda şekillenmiş ve her ne kadar teorik olarak Şartı'n 1. maddesinin 2. Fıkrasında “devletlerin egemen eşitliğinden bahsedilmişse de gerek buna ters olan başka hükümlerle (veto sistemi vs.), gerekse uygulamada böyle olmamıştır. Aslında, her ne kadar ideal ve gerçek küreselleşme için şartta olsa bu prensip, bu günkü milletlerarası yaşamın gerçekleriyle de bağdaşır durumda değildir (Mehmet Gönlübol;1975).

Her şeye rağmen Birleşmiş Milletler 'in ve ondan önceki Milletler Cemiyeti'nin cihanşümulleşme yolunda büyük adımlar olduğu kesindir. Bu girişimlerle “cihanşümullük” ilk defa somut şekilde ele alınmış ve somut bir hale getirilmiştir. Diğer önemli bir nokta ise, küreselleşme ve gerçek sulhun önünde en büyük engeli teşkil eden “devlet egemenliğinin bu teşkilatlarla kısmen de olsa sınırlandırılması ve azaların buna rıza göstermiş bulunmasıdır.

Devletlerin görevlerini yerine getirmelerini sağlayacak bir müeyyide mekanizmasının layıkıyla donatılmamış bulunması ve “ulusal yetki” ilkesinin kabul edilmesi, ülkenin devletin mutlaka uzak olmayan hâkimiyetinin devamına imkân tanımıştır. Bu etkenler ışığında devletlerin hâkimiyetlerinin kısıtlandırılmasında Uluslar Topluluğu'na nazaran Birleşmiş Milletler Şartı'yla geri adım atıldığını kabul etmek gerekir (Aydoğan Özman;1964 ve Abdülkadir Akıl;2002).

1.3.1. Sosyalist Blokun ortaya çıkması

Bu evrede milletlerarası kurallarla alakadar bir başka diğer ilerleme de Sosyalist Blok'un ortaya çıkması ve milletlerarası kurallara değişik bir bakış açısı getirmesidir. Misalen Sovyetler Birliği, önceleri bu hukuk dalını sadece batılı devletlerin egemen sınıfların iradesinin bir yansıması olarak görerek, Sosyalist Blok arasında bir milletlerarası kuralların mevcudiyetini konuşmayı ön plana çıkarmıştır (Seha L. Meray, 1977).

Sovyet Komünist Partisi'nin 1961'deki 22. Kongresinde, “Barış içinde Birlikte Yaşama İlkesi”nin Parti Programına alınmasıyla milletlerarası hukukun tek taraflılıktan (Batı empozisi olmaktan) sıyrılarak küreselleşme temayülü daha da süratlenmiştir (Seha L. Meray, 1977).

1.3.2. Üçüncü Dünya Ülkeleri

Üçüncü Cihan Devletleri, milletlerarası kuralları kabul etmekle birlikte; var olan durumun genelde Batılı devletler lehine düzenlemeler içerdiğini ve bunların düzeltilmesi gerektiğini belirtmektedir. Mesela, Batılı ülkelerin kolonoci girişimlerine karşı, siyasi, ekonomik, çevre ve özellikle doğal kaynakların kullanımı açısından eşitlikçi ve anti-hegemonyacı düzenlemeler istemektedirler.

Başka bir söyleyişle, Üçüncü Cihan; şu anda milletlerarası kuralların ve genel olarak küreselleşmenin lokomotif durumunda olan Batılı devletlerin, milletlerarası

ilişkilerin hemen her alanında kendi ağırlıklarını koyarak, sürekli kendi lehlerine sonuçlar elde ettiklerini ve dolayısıyla Üçüncü Cihan'ın geri kalmasına yol açtıklarını ve hatta bunu özellikle istediklerini ileri sürmektedirler (Seha L. Meray;1997).

Hatta BM Şartı, Misak'a göre daha da olumsuz olarak "ulusal yetki"nin çerçevesini ve kimin tespit edeceği hususlarını açık bırakarak devletlere sanki "örtülü veto" yetkisi tanımış bulunmaktadır. Ancak, şunu da hemen belirtelim ki, devletler, "ulusal yetki" silahını her zaman kullanmaktan kaçınmaktırlar.

Zira bu gün ülkeler, milletlerarası ilişkilerde birbirlerine o derece muhtaç duruma gelmişlerdir ki, "ulusal yetki" alanlarına giren meselelerin çerçevesinin azalmış bulunduğunu kabul etmek zorunda kalmışlardır. Buna paralel olarak klasik egemenlik anlayışı da yumuşatılmış ve hatta ilk dönemlerde egemenliğin kaynağı "milliyetçilik" iken, bugün "vatanseverlik", hatta "evrensellik" ya da "dünya vatandaşlığı" olma temayülü içine girmiştir (Rowney Martinez;1996).

Anlaşıldığı üzere Birleşmiş Milletler, egemenliğin korunması açısından öncekilere nazaran önemli farklılıklar göstermektedir. Oysa hukukun gerçek anlamda küreselleşmesine en önemli engel, egemenliğe sıkı sıkıya bağlılıktır. Başka bir söyleyişle, hukukun küreselleşmesi ile egemenliğe bağlılık ters orantılıdır. Hal böyleyken San Francisco'da şekillenen BM Şartı, bu noktada önceliklerden önemli farklılıklar içermektedir.

Bu nedenle, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın bugün özellikle sulhu muhafaza etmede muvaffakiyetsiz kalmasının belki de yegâne nedeni budur. Hâlbuki San Francisco'da, devlet adamlarının, önceki sisteminin (Milletlerarası Cemiyet) muvaffakiyetsizliklerini ve bunun da en büyük nedeninin, devletlerin "egemenlik"lerine sıkı sıkıya sarılması olduğunu ve bu durumun ortadan kaldırılması gerektiğini görmeleri beklenirdi. Zira uygulama bu eksikliği ortaya koymaktadır (Rowney Martinez;1996)

Denk ve müstakil ülkelerden oluşan milletlerarası topluluğun oluşturduğu sistemin bu geleneksel görünümü, sadece uygulamadaki kusurları sergilemekle kalmamakta; aynı zamanda kuramsal bir örnek olarak güçsüzleştiğini de ortaya koymaktadır. Çünkü gerçekte ülkeler arasındaki denklik mefhumu bir vehime dayanmakta ve servet ve güç dönemlerinde iştirakçiler arasındaki sabit bir gerilim ortaya koymaktadır (Christaph Schreuer; 1993).

Bu nedenle, bugün milletlerarası seviyede evleviyetle zayıf ülkelerle kuvvetli ülkeler arasındaki doğrudan müdahaleye kadar gidebilen aşırı muvazenesizliği

kaldırmayı da sağlayacak- yeni hukuksal düzenlemelere ihtiyaç vardır (Rowney Martinez;1996). Mutlak egemenlik anlayışının uygulanması bugün nasıl mümkün değilse, egemenliğin tamamen ortadan kaldırılması da mümkün değildir.

Bu nedenle, yeni hukuksal düzenlemeler, egemenliği ön plana alan eski milletlerarası hukukun yeniden yorumlanmasına yönelik olmalıdır. Bu yapılırken de sadece aralarında anlaşmazlık olan ülkelerin değil, bütün milletlerarası toplumun yararı gözetilmelidir. Yapılacak olan yeni hukuksal düzenlemelerde milletlerarası müşterek hareketin ve teşrikimesainin ehemmiyeti vurgulanmalı ve sistem buna göre kurulmalıdır. Bu şekilde devletlerarasındaki gerginlik azalarak aralarındaki eşitlik ve birlikte işbirliği yapma duygusu yükselecektir.

1.3.3. Küreselleşme

Tabii bir süreç olan “küreselleşme” ile yeni bir milletlerarası ideolojik ve politik sistemi öngören “Yeni Dünya Düzeni” birbirlerinden farklı olgulardır. Başka Diğeri bir anlatımla, insanlığın özlediği “gerçek küreselleşme” ile bugün dayatılmaya çalışılan “sözde küreselleşme” farklıdır. Bizim taraf olduğumuz küreselleşme birincisi olmak durumundadır.

Gerçek Küreselleşme, insanlık tarihi ile başlayan ideale doğru bir gelişme olup; ne tamamen engellenmesi mümkündür, ne de bu sürece karşı gelmenin bir anlamı vardır. Zira küreselleşme, kendiliğinden gelişen bir süreç olarak devam etmektedir ve bunun durulması da mümkün değildir. Değişmeye müsait olan ise sadece bu sürecin süratıdır. Mesela, Soğuk Savaş dönemindeki küreselleşme sürati ile Sovyetler’in dağılmasıyla başlayan yeni dönemdeki küreselleşme sürati arasında çok belirgin bir fark olduğu tartışmasızdır.

Yeni Dünya Düzeni ise, başta ABD olmak üzere güçlü devletlerin, küreselleşme sürecini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalıştıkları milletlerarası bir politikadan ibarettir. Öyle ki, söz konusu ülkeler, bu sermaye kategorisinin kurallarını tüm dünyaya dayatmakta (Gülten Kazgan;1997) ve hatta bu politika, aynı zamanda ideolojileştirilmeye çalışılmaktadır.

Mevzubahis konusu kuvvetli ülkelerin bu planlarının temelinde aslında “anomalci ekonominin küreselleştirilmesi” yatmaktadır (Martin Shapiro;1993). Sovyetlerin dağılıp Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle, milletlerarası ilişkilerde

çok yönlü değişimler meydana gelmiş ve her yönüyle toplumlararası yakınlaşma ve işbirliği yaşanmaya başlamıştır.

Bu da, ülkenin ve bireylerin kullandıkları araçların benzeşmesi ve hatta aynılaşmasına yol açmaya başlamıştır. Bu seri ve ani gelişmeler pek çok noktada şeffaflığı getirmiş ve buna bağlı olarak insanlar her şeyi sorgulamaya başlamıştır. Bugün söz konusu eski yapı ki bu daha çok Birleşmiş Milletler Organizasyonu ile özdeşleşmektedir- artık milletlerarası toplumun ihtiyaçlarını karşılayamaz bir hale gelmiştir.

Özellikle BM Güvenlik Konseyi'ndeki sürekli azalık statüsü, bugünkü insanlık anlayış ve değerlerinin gerisinde kaldığı gibi; uluslararası siyasi güç realitesine de ters düşer olmuştur. Eski kuvvet muvazeneleri değişmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla milletlerarası eski kuruluşlarda radikal değişikliklerin yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda yeni hamlelerin olduğu söylenebilirse de bunlar daha çok köklü ve gerçekçi olmayan çözümlerdir ki, aslında bu tür girişimlerde yine son dönemdeki seri gelişmelerin (küresel sürecin) doğal zorlamasından kaynaklanmaktadır.

Başka bir anlatımla, var olan bünyenin kontrolü dışında gelişmektedir. Geleneksel sistemin açık zayıflığı ve buna bağlı olarak eşdeğer seçenekler aranmasının teşviki bir gerçekliktir. Ancak, “dünya devleti” ya da “süper devlet” gibi kurumlar veya bunlara dayalı bir ütopyaadan ibaret Yeni Dünya Düzeni bunlara cevap olamazlar (Anne-Marie Slaughter; 1977). Çünkü milletlerarası topluluğun merkezileşmemiş ve aynı zamanda büyük ihtimalle yakın gelecekte de ısrarla muhafaza olacak olan özelliğini yansıtamazlar. Zira merkeziyetçiliğin, sosyal istikrar ve daha iyi bir dünya düzeni için çareler vaat etmesi en azından bu gün için düşünülemez. Sivil harp, milletlerarası anlaşmazlıklar üzerinde bir iyileşme değildir.

Bu modeller, aynı zamanda arzu edilemeyen modellerdir. Çünkü bunlar, dünya toplumunun çoğulculuk ve kültürel çeşitliliğini-Batı lehine bastırma eğilimindedirler. Hatta bu uygulamalar, sadece küresel sistemler değil, bölgesel olanlar için de geçerlidir. Mesela, genellikle ABD'yi model alan Birleşik Avrupa Devleti yaklaşımında olduğu gibi (Christoph Schreuer;1993). Büyük oranda milletlerarası kuvvetlerin hilafına gerçekleşen bu gelişmelerden en çok etkilenen ve sorgulanan hususlardan biri de “milletlerarası hukuk” ve buna bağlı olarak “hukukun küreselleşmesi” olmuştur.

Milletlerarası hukuk açısından baktığımızda ise, ulus-devlet merkezcilikten devlet-dışı yapılanmalar lehine bir gelişme trendinin yaşanmakta olduğu şeklinde bir

manzara ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerin mantıki çatısının sonucu olarak, bugün milletlerarası antlaşma yapma sürecinin, genel olarak ülke harici aktörlere de açılması söz konusu olmuştur.

Hem de taraf oldukları antlaşmalarla sınırlı da olsa günden güne üstlendikleri fonksiyonların genişlemesine varan bir şekilde buna bağlı olarak da antlaşma ilişkilerinin sonuçlanmasına kadarki çalışma ağı, öncekine nazaran oldukça giriftleşmiştir. Devletlerarasındaki yatay tipik antlaşma ilişkileri; milletlerarası organizasyonlar, devletler ve hatta onların alt varlıkları arasındaki dikey uyuşmalarla çapraz bir ilişki sistemi ortaya koymuştur (Christoph Schreuer;1993).

Yatay uyuşmanın mevcut tipik bir örneği, Dünya Bankası ile onun üyeleri arasındaki borç antlaşmalarıdır. Çapraz ilişkiler ise, ülke harici ecnebi varlıklar veya milletlerarası organizasyonlarla bunlara aza olmayan devletlerarasında antlaşmaların doğması sonucu doğurmuştur.

Bu şekilde ulus-devlet merkezli milletlerarası sistem ve bunu biçimlendiren milletlerarası hukuk yapısı ve anlayışı temelden farklılaşma temayülü göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla, antlaşma hukuku hakkındaki klasik düşünce tarzımızda da bir düzenleme ihtiyacı, dikkate değer bir seviyeye gelmiş bulunmaktadır. Gelişmeler o denli hızlı olmalıdır ki, yakın tarihlere kadar milletlerarası hukukun ve hatta ulusal hukukların ilgi alanları dışında kalan pek çok konu, bugün itibarıyla hayati önem taşır hale gelmiş ve bunların belli bir düzene sokulması zarureti hâsıl olmuştur. Başka bir söyleyişle, son çeyrek yüzyıldaki küresel nitelikte köklü gelişmeler karşısında meseleleri tekrar düşünme gereği ortaya çıkmıştır (David M. Engel; 1998).

Bilhassa çevre, insan hakları, nükleer güç, elektronik, uzay çalışmaları, telekomünikasyon, biyofizik, tıp gibi sahalar artık devletleri aşmış ve tüm insanlığı ilgilendirir bir hal almıştır. Mesela, internetin sınır tanımazlığı, sermaye piyasalarına devletlerin müdahalelerinin imkânsız hale gelmesi ve genlerin kopyalanabilmesi tüm insanlığı doğrudan ilgilendiren konular olmuşlardır.

Bugün küresel nitelikte kurallar konulması elzem olan yeni alanların varlığı tartışmasızdır ki, “çevre” bunların başında gelmektedir. Bilhassa bu konuda zorlayıcı tedbir ve kuralların konulması kaçınılmazdır. Her ne kadar ulusal hukuk sistemlerinde bu konuda hükümler bulunmakta ise de hâlâ bu konuda boşluklar söz konusudur. Bu haliyle bugün yapılan pek çok ihlalin pozitif hukuka aykırılığı ileri sürülememektedir.

Rio’da genel bağlayıcı kurallar oluşturma çabaları da başarısız kalmıştır (Ayşe Nur Tütüncü; 2000).

1.3.4. Genel Güvenlik

“Umumi emniyet” içinde benzer şeyler söylenebilir. Nitekim teknolojinin tahayyül dışı gelişimiyle, tek başına bir kişi dahi bugün büyük kitleleri ve hatta tüm dünyayı tehdit edebilir hale gelmiştir.

Japonya’da metroya zehirli gaz atılması; Ruanda’da, Kosova’da, Çeçenistan’da ve Halepçe’de ki kitlesel katliamlar; yolcu uçaklarının bir-iki teröristçe düşürülebilmesi; tek kişinin kullanabildiği bir stinger füzeyle sahip teröristin veya güvenlik sistemlerini çökertebilen bilgisayar dâhilerinin (hacker) güç açısından adeta bir devletle eşit hale gelmesi; tehlikeli kimyasal maddelerin çok asit şekilde (mektupla vs.) kullanılabilmesi ve son 11 Eylül’de Dünya Ticaret Merkezi’nin imha edilmesi gibi gerçekler, bugün hiçbir devlet ya da ulusun tek başına güvenliğini sağlayamayacağını ve bunun ancak dünya çapında işbirlikleriyle mümkün olabileceğini ispatlamıştır. Bu tür zorunlu işbirliklerinin tüm insanlığın değişik bir despotizme (bir devlet ya da grup gibi) teslim olmasıyla da sonuçlanmamalıdır. Kaldı ki, gücün tek bir kişi ya da devlette toplanması ayrı bir risktir. Çünkü sınırsız bir güç ne kadar iyi niyetli olursa olsun, zaman içerisinde keyfiliğe yol açacağı kaçınılmazdır (Sevin Toluner;2000). İşte bunun içinde söz konusu emniyet veya benzeri diğer alanlardaki tehlikelere karşı alınacak tedbirlerin hukuksal çerçevede gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır.

Zira her ne kadar tek başına millet-ülke ya da milletler, emniyetin doğal çerçevesinin oluşturduğu “küresel kamuoyu” bugün itibariyle tek taraflı eylemleri reddetmektedir (Jean Marie Guehenno, 2000). Nitekim bu nedenledir ki, her türlü imkâna sahip hegemonyacı güçler dahi yapmak istedikleri özü itibariyle kabul edilemeyecek- çıkarıcı eylemlerini yasal çerçeveye (BM vs) oturtma ihtiyacı hissetmektedirler.

ABD’nin hukuken haksız olan **Son Irak Müdahalesi**’nde, BM ve dünya kamuoyu çerçevesinde meşruiyet zeminleri arama çaba ve telaşı buna son örnektir (Sevin Toluner;2000). İşte tüm bu gelişmeler, hiçbir hukuk sisteminin artık bu etkilere uzak kalamayacağını gösterdiği gibi; ayrıca bir yandan milletlerarası hukukun geliştirilmesini ve yeni şartlara uydurulmasını; diğer yandan ideolojileri ve diğer şartları (ekonomik, kültürel, sosyal vs.) ne olursa olsun bütün devletlerin veya

toplumların karşılıklı dostane ilişkilerinde uygulanabilecek normların tespiti sorununu ön plana çıkarmıştır.

Ayrıca tüm bu gelişmeler, milletlerarası hukukun da küresel nitelik kazanırcasına ön plana çıkması kaçınılmaz kılmiştir. Bu da bize başta Birleşmiş Milletler Teşkilatı olmak üzere hangi nedenle olursa olsun, tüm milletlerarası örgütlenmelerin söz konusu sürece katkılarının inkâr edilemez olduğunu ayrıca kanıtlamaktadır.

Ayrıca, milletlerarası münasebetleri düzenleyen hukuk sisteminin, bugün eskisinden daha belirgin bir şekilde yetersizliğine tanık olunmaktadır. Bu bağlatma belirtmek gerekir ki; bugün, milletlerarası münasebetler, milletlerarası hukukun klasik kişilerin (devletler ve sınırlı sayıda bazı milletlerarası örgütler) aşmış ve pratikte daha alt birimlere (milletlerarası ya da ulus aşırı örgütler, milletlerarası dernekler vb) ve hatta bireylere kadar genişlemiş bulunmaktadır (Enver Bozkurt, Akif Kütükçü, Yasin Poyraz; 2003). Zira bugüne kadar milletlerarası hukukun iç hukuk sistemlerinde uygulanması ağırlıkta iken, son dönemde ulusal (iç) hukuk normlarının milletlerarası hukuk sistemine aktarılması gündeme gelmiştir. Fidler'in de belirttiği gibi, küreselleşme sürecinde iç-işleri ve dış-işleri tanımındaki geleneksel ayrım ortadan kalkmaya başlamıştır (David P. Fidler; 1997). Çünkü milletlerarası münasebetlerdeki hareketlilik, ülke içindekiler kadar yoğunlaşmaya ve giriftleşmeye başlamıştır. Aslında hukukun küreselleşmesi, genel küreselleşmenin bir çeşit normlaştırılmasıdır. Öyle ki, milletlerarası hukuk disiplininde genel-özel ayrımı da giderek kalkmaya başlamıştır.

Bunun en açık kanıtlarını ise, “İnsan Hakları Hukuku” ve buna bağlı olarak “Milletlerarası Ceza Mahkemesi” kurulmasına doğru somut adımların atılması ve “Ticaret Hukuku” alanındaki gelişmeler teşkil etmektedir ki, bunlara “Sağlık”, “Sermaye Piyasaları”, “İletişim” gibi alanları da eklemek mümkündür. İşte tüm bunlar “hukukun küreselleşmesi”ni gündeme getirmiş bulunmaktadır.

Burada tekrarlamak gerekir ki, hukukun küreselleşmesi kavramından anlaşılması gereken, Martin Shapiro'nun ifadesiyle bütün dünyanın tek-bir (yeknesak) hukuk kuralları çatısı altında yaşaması, diğer bir deyişle, herkes için aynı hukuk kurallarının geçerli olmasıdır (Martin Shapiro;1993).

Mevcut yapı, maalesef bu gelişmelere ayak uydurma kabiliyetine sahip bulunmamaktadır. Hukukun gerçek küreselleşmesi için asıl gerekli olan güç, yine “küresel nitelikte bir konsensüs”ün varlığıdır ki, buradaki konsensüsten anlaşılması

gereken, devletlerarasındaki bir işbirliğinden çok, bireylere kadar uzanan bir anlayış birliğidir.

Aksi takdirde hukukun küreselleşmesinden çok milletlerarası hukuktan söz etmiş oluruz. Oysa günümüzde henüz bunu gerçekleştirebilecek ne küresel nitelikte bir konsensüs, ne de bunun yerini tutabilecek diğer bir güç söz konusudur. Edward H. Carr'ın da belirttiği gibi, insanlık ne dün ne de bugün “küresel nitelikte tek bir çatı” altında yaşama arzu ve olgunluğa henüz ulaşmış değildir. Hatta hukukun küreselleşmesinden de önce, “milletlerarası hukuku tam olarak işletecek bir konsensüs veya otorite dahi henüz mevcut değildir (Edward H. Carr; 1987).

Bilindiği gibi milletlerarası hukuk sistemi, ulusal hukuk sistemleri gibi henüz tamamen olgunlaşmış değildir. Böyle olunca da yargıç, bir taraftan devletlerin ve diğer milletlerarası hukuk süjelerinin bu sisteme katılmalarını teşvik etmek; diğer taraftan milletlerarası hukuk normlarının gelişmesi ve dolayısıyla milletlerarası sistemin “hukukileşmesi”ne katkıda bulunmak gibi bir dengeyi sağlamak durumundadır. Bu bağlamda yargıca, milletlerarası hukukun gelişmesi ve küresel gelişmeye ayak uydurabilmesi açısından daha fazla rol ve inisiyatif verilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bunun için de atılması gereken ilk pratik adım UAD Statüsü'nün 59. Maddesinin değiştirilmesi olabilir. Buradaki hükümle, yargıcın söz konusu rolü tali bir etkiye indirgenmiş olmaktadır (Aslan Gündüz;1994). Bu maddedeki hükümle kanaatimizce milletlerarası hukukun gelişmesinin önü tıkanmış olmaktadır.

Bu şekilde günümüzdeki devrimsel nitelikteki gelişmelere ne Birleşmiş Milletler 'in kendisinin, ne de mevcut hukuk sisteminin yetişmesi ve ayak uydurması mümkün olmayacaktır. Bu olumsuzluk, ideal hukuk sistemi çerçevesinde ele alınan “Hukukun Küreselleşmesi” olgusu karşısında da aynı şekilde ve evleviyetle geçerlidir.

Diğer bir husus ise, milletlerarası mahkemelerin sayılarının çoğaltılması ve ihtilafların mahkemelere götürülmesinin mecburleştirilmesidir. Ayrıca, mevcut milletlerarası örgütlenmeler içindeki karar alma usulünde “oyçokluğu” yönteminin yaygınlaştırılmasıdır. İşte söz konusu çabaların, bu olumsuzlukları giderici yönde olması gerekmektedir.

Bunun içinde, bu hususlara (mecburi kaza yetkisinin kabulü, milletlerarası uzmanlık mahkemelerinin kurulması gibi) yönelik olarak, öncelikle milletlerarası anlaşmazlıklara uygulanacak hukuk kuralları üzerinde konsensüs sağlanmalıdır. Belirtmek gerekir ki, bugün bu tek taraflı bakış, ya da empoze girişimleri bizzat Batılı

bilim adamları tarafından da eleştirilmekte ve hatta Batı felsefesinin Deskartes-Newton sentezli olan temelinin doğruluğu hususundaki şüpheler ve Quantum Mekanîği-Doğu Felsefesi sentezli yeni arayışlar yine bu bilim adamlarınca açıkça dile getirilmektedir (Phillip R. Trimble; 1997).

Bu nedenle, öncelikle bu konularda milletlerarası konsensüsün oluşturulması gerekmektedir. Bunlar sağlandığı takdirde, devletlerarasındaki güç eşitsizliğinden doğan keyfi politikalar ancak asgariye indirilebilecektir. Bunun sonucunda da başta hukuk olmak üzere pek çok alanda olumlu ilişkiler gelişebilecek ve doğal küreselleşme süreci daha rahat işleyebilecektir.

Geçmişte de sadece pasif kalarak statükoyu muhafaza etmeye çalışan Birleşmiş Milletler Teşkilatı, politik boyut olarak bugün tamamen yetersiz konuma düşmüştür. Gerçi Sovyetler'in çökmesinden sonra BM özellikle Güvenlik Konseyi- fonksiyonlarını daha etkili bir şekilde icra eder gözükmekle birlikte (Körfez Krizi, Kosova müdahaleleri gibi) henüz tam olarak güvenilir bir görünüm arz etmemektedir. Güvenlik Konseyi'nden her zaman gerekli olan kararlar çıkmamakta; çıksa da uygulanması yine büyüklerin çıkarlarına endeksli kalmaktadır (Bosna ve son ABD-Irak Savaşında olduğu gibi). Dolayısıyla siyasal açıdan Birleşmiş Milletler Teşkilatı iflas etmiş durumdadır (Anıl Çeçen;1997).

Hal böyleyken, yeni dönemde yeni milletlerarası kurumlara gidilmemiştir (Atilla Eralp; 1997). Bu durum, özellikle ekonomik sahada "hükümsüz yönetim" diye bir kavramın doğmasına neden olmuştur (İsmail Gökal; 1997). Dolayısıyla bugün evrensel hukuk kuralları çerçevesinde müdahalelerde bulunabilecek yeni organizasyonlara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Diğer bir ifadeyle bugünkü yapıların değişmesi ve bu değişimin, gelişmelerin tabii seyri doğrultusunda evrenselleşme yönünde olması gerekmektedir. Burada ilginç bir nokta dikkat çekicidir: Kuvvet muvazenelerinin Batı kesiminde daha kapsayıcı ve evrensel yaklaşım yerine, Batı merkezli milletlerarası müesseseseleşmelere doğru bir temayül görülmektedir. Özellikle var olan müesseseseleşmeler Rusya ve Doğu Avrupa'yı da kapsayacak şekilde yaygınlaştırılarak egemen bir kuvvet merkezi oluşturulmaya çalışılmaktadır (Atilla Eralp;1997).

Örneğin, NATO'nun ve AB'nin bu ülkelere doğru genişletilmek istenmesi gibi... Oysa yeni evrensel ya da küresel organizasyonlara yönelmenin ilk etapta zor

olacağı ileri sürülebilmesine karşılık, mevcutların evrenselleştirilmesi yönünde dönüşümlere de gidilebilirdi.

Soğuk Savaş sonrası dönem açısından bakıldığında milletlerarası örgütlenme ve kurumsallaşmalardaki gelişmelerin ve siyasi tutumların, gerçek küreselleşme sürecine olumlu etkilerin yanında, bazen ayak bağı oldukları da gözlemlenmektedir. Bunun en büyük nedeni ise, gerçek küreselleşmenin sömürgeci statükolarının aleyhine bir sonuç vereceği bilinciyle egoist ve Machiavelist hareket ederek küresel örgütlenmeler yerine, kendi hegemonyacı politikaları doğrultusunda dar çerçeveli örgütlenmelere gitmeleridir (Mehmet Ali Aybar;1945).

Nitekim MAİ de bunlardan biri olup, tamamen adil olmayan ve sömürgeci bir nitelik taşımaktadır ki, bu nedenle büyük tepki görmeye devam etmektedir (Stephen J. Kobrin; 1998). Ayrıca belirtmek gerekir ki, BM hukuka dayanan bir dünyanın gelişmesi için gerekli olan siyasi ve sosyal şartları yaratmak hususundaki yükümlülüklerine ilaveten, milletlerarası hukukun gelişmesine de yardımcı olmakla mükellef iken; bugünkü manzara, her şeye rağmen buna muvaffak olamadığı ve milletlerarası hukukun, ülkelerarası menfaatlere endekslediğini göstermektedir.

Kaldı ki, BM bugün, asli görevinin de ötesinde başta ABD olmak üzere bir kısım ülkenin çıkarlarını koruyan bir departman haline dönüşmektedir ki, Körfez Savaşı, Bosna Müdahalesi ve Afganistan-Taliban Olayı, son ABD-İrak Savaşı bunun en belirgin delilini teşkil etmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında, diğer devletlerin egemenliklerinin sınırlanıp sınırlanmadığını tartışmak adeta bir fantezi olmaktadır.

Buna paralel bir yaklaşımla; ekonomik, kültürel vb. açıdan bağımsız durumda olmayan devletlerin egemenliklerinin sınırlandırılmasını tartışmak da aynı niteliktedir (Gencay Şaylan; 1997). Bu nedenle, öncelikle Güvenlik Konseyi'ndeki karar alma usulünün yumuşatılması (veto vs.) ve Genel Kurul kararlarının etkinliğinin artırılması sağlanmalıdır. Soğuk Savaş dönemine ait bu eski yapılar. Bugün insanlığın olumlu ilerlemesinden çok, buna ayak bağı olur hale gelmişlerdir.

Gelişmenin ve dolayısıyla doğal küreselleşmenin önünde bir set olmaya başlamışlardır. Diğer bir ifadeyle, bu eski örgütler, ilk başta sadece barışı ve gelişmeyi sağlayan motor işlevi görürlerken; bu dönemdeki hızlı gelişmeler önüne geçerek, bu defa milletlerarası örgütlenmelerin motoru haline gelmişlerdir. Ancak, bu neticenin sağlanabilmesi için ortadan kaldırılma yerine, mevcut yapısının yeniden inşa edilmesi zorunluluğu vardır (Funda Keskin;1999).

Başta kuvvetli ülkeler olmak üzere, milletlerarası emperyalist güç odakları karşısında diğer zayıf devlet ve toplumların korunmasında her şeye rağmen bugün için en önemli faktör Birleşmiş Milletler'dir. Yeni dönemde ortaya çıkacak bu örgütlerin pek çoğu ise politik olmaktan çok ekonomik ve sosyal nitelik olmak durumundadır. Bu hususta dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta da, yeni örgütlenmelerin evrensel fakat, ütöpik veya bloklaşmayı doğuracak nitelikte olmaması gereğidir ki, ayrıca bu yapıların, sadece Batı değerlerine dayalı değil; bütün yerküreyi kucaklayacak şekilde evrensel nitelikli olması zorunluluğu söz konusudur. Aksi takdirde yine bloklaşmalar ve kutuplaşmalar kaçınılmaz olacaktır.

1.4. Üretim Sermaye Birikimi ve Siyasal Güç

Üretim, insanoğlunun sosyal varoluşunun her türü için maddi bir temel oluşturur. Üretim ve güç arasında çok güçlü bir etkileşim vardır. Üretim, belli bir güce sahip olmayı doğurur ve bu gücü etkili bir şekilde kullanma imkânı oluşturur. Bu süreci kontrol eden güçler, süreçte yer alan diğer aktörleri de etkileme gücüne sahip olabilirler (Robert Cox;1987).

Diğer yandan, üretim süreçlerini kontrol altında tutabilmek için de güç sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle, güç sahibi olmak ve üretim süreçlerinin kontrolü birbirini destekleyen, besleyen unsurlardır. Eğer politik güce dönüşecekse üretim sürecini etkileyen faktörler; sermaye ve değer birikimidir.

Üretim sürecinde artık değer zayıf ve tabii olanların seviyesinden, hâkim ve güçlü konumda olanlara doğru akar. Hiyerarşik yapıda üst sıralarda yer alan güçler de bu akış sayesinde, sermaye birikimi yapmaktadırlar. Devlet düzeyinde olduğu zaman hâkim olmayı amaçlayan sınıfsal bir mücadele şeklinde gelişen bu durum, ülkelerarası düzeyde ise, dünya düzeni üzerinde söz sahibi olmak ve hegemonya kurmak amacıyla mücadele etme büyük güçlerin bir uğraşı şeklinde meydana çıkmaktadır.

Eğer bir ülke sermayeyi kendi ülkesinde toplayabilirse, siyasal gücü de elinde tutabilir. Pazarın bu noktada çok önemli bir rolü vardır. Pazar, hizmet ve mallara para karşılığında kolayca ulaşılarak elde edilebilmesini sağlayan bir ortamdır. Zenginlik veya sermaye birikimi, bu birikimi elinde tutanların pazardaki mal ve hizmetlere dair ertelenmiş bir taleplerini yansıtır.

Bu potansiyel ise, burada belirtilen mal ve hizmetlere para karşılığında ulaşma imkânını sağlar ve pazar mevcudiyetini koruduğu zaman zarfında daima aktif olup mal

ve hizmet edinimi şeklinde potansiyelden realiteye dönüşebilir. Siyasi aktörler bu pazarda bir rol oynadıkları sürece, sermayenin kendisinden ve birikiminden kaynaklanan talebin etki alanında olacaklardır.

Diğer bir anlatımla, bu aktörlerin olası müdahaleleri bir hizmet alımı şeklinde parasal bir karşılık oluşturmaya başlayabilir. Dolayısıyla sermayenin, milletlerarası arenada siyasi bir fonksiyon sahibi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bir piyasanın oluşması ve oluşan bu piyasanın sorunsuz işlemesi siyasi güç için çok önemli güç unsurları olacaktır (Çınar Özen;2004).

1.4.1. Sermaye Birikimi Mücadelesi

Sermaye biriktirme mücadelesi sadece ülke içi ile sınırlı kalmamıştır. Anamalcılığın gelişme sürecinde sermaye birikimini ellerinde toplayabilen güçler bu sayede, yönetimde de güç sahibi olmuşlardır. Bu ise diğer yönde bir etki göstererek yönetim gücüne sahip olan gücün veya grupların aynı zamanda sermaye birikimini de güçlendirebileceği gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Tabii ki bu mücadele kendi rakiplerini yaratacaktır. Anapara biriktirerek güç sahibi olanlar, rakiplerine karşı daha güçlü olabilmenin en etkili yolu olarak, anapara birikimlerini artırma yoluna gideceklerdir. Anamalcı sistemde yaratılan rekabet ortamında kar oranları doğal olarak düşünce, belli bir gücün daha fazla anapara biriktirebilmesi için, ya pazarın genişlemesi ya da pazarda bulunan ürün çeşitliliğinin artması gerekecektir (Çınar Özen;2004).

Bu şekilde, milletlerarası politik kuvvet mücadelesi, anaparanın kontrolü üzerinden yürüyen bir mücadeleye dönmüştür. McGowan ve Kordan'a göre bu durum son 180 yılda bu şekliyle ortaya çıkmıştır. Milli aktörlerin anapara birikimini artırıp, dolayısıyla dünyanın daha geniş bölgelerinde politik kuvvetlerini hâkim kılmak amacıyla sınırlarının çok ötesinde ekonomik açıdan bulunmaları ve yayılmaları, bu nedenle dünyanın büyük bir pazara dönüşmesi durumu 19. Yüzyıla ait bir durumdur (McGowan, P.J. Kordan;1981).

Var olan Cihan Nizamı için; milletlerarası arenada yaşanan anapara birikimi mücadelesinin ortaya çıkardığı bir sonuç olduğu söylenebilir. Dünya düzeni, bu mücadelenin sonucunda baskın gelen bir devlet veya devletler grubunun milletlerarası alanda koyduğu mali, ticari ve siyasi ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Dünya düzeni, bu düzeni ortaya koyup, düzgün işlemesi için koruyan ülke

ya da grubun anapara birikimi ve hatta siyasi güç elde etmeleri esasına göre yapılandırılacaktır. “Grascicyen” zihniyet, hegemonyayı milletlerarası alanda menfaatleri yönünde yönlendiren bir tarihsel bloğa dayandırmaktadır (Pierre Senarcles; 2002). Buna göre dünya düzeni, bu hegemonyanın müesseseler ve ilkeler vasıtasıyla milletlerarası alana yansıtma çabalarının toplamıdır (Robert Cox; 1987). Anaparanın politik siyasi kuvvete dönüşmesi süreci, üretim sürecini ihtiyaçtan bağımsız hale getirmiş ve pazar için sanki bir meta haline gelmesine neden olmuştur.

Pazarın ve üretimin kontrolü, sermaye birikiminin nerede olacağını ve o ise dolaylı olarak siyasi gücün kimde toplanacağını belirler duruma gelmiştir. Milletlerarası münasebetlerdeki savaşımın konumunu doğru anlayabilmek için, dünya düzeni ve dünya çapındaki büyük aktörler arasındaki siyasi mücadeleye bu şekilde bakmak ve değerlendirmek doğru olacaktır (Çınar Özen; 2004).

1.5. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemlerde Önemli Etkenler ve Politika Araçları

1.5.1. Rekabet

Fernand Braudel ve onun düşünce sistematüğini izleyen Wallerstein’in esas varsayımına göre; Avrupa’nın merkezde yer aldığı ekonomik faaliyetlerin dünyaya yayılması 15. yy’dan itibaren olmuştur ve dünya çapındaki siyasi gelişmeleri etkileyen en önemli faktör asıl olarak bu durumdur. Wallerstein’in öne sürdüğü dünya sistemi daha detaylı bir şekilde ele alınmalıdır.

Anaparanın belli başlı merkezlerde birikmesi ile siyasi güç eldesi arasındaki ilişki ve bu kapsamda oluşturulan dünya düzeni kavramı en çok gelişmekte olan ülkeleri ilgilendirmektedir. Dünya düzeni kavramının özellikle İngiltere’de 18.yy’ın ikinci yarısında meydana gelen gelişmeler ve sanayi devrimi ile açıklanması daha uygun olacaktır.

Sanayi devriminin bir sonucu olarak üretimde ve dolayısıyla ticarete yüksek hacimde bir artış yaşanmıştır. Anamalcılığın ilerlemesi, politik kuvvetin temelini oluşturan pazar olgusunun gelişmesi ve dünya çapında olacak şekilde büyümesi hep sanayi devrimiyle birlikte olmuştur. Üretimin artması ve piyasanın büyüyerek genişlemesi, bu ikisini kontrol altında tutan ülkelere çok önemli bir güç vermiştir. Bu kuvvet sayesinde söz konusu kontrol mekanizması daha çok pekiştirilmiştir. Bu sürecin yaratıcısı ve geliştiricisi olan ilk aktör belki de İngiltere’dir. Bu sebeple 19. yy’ın ilk

yarısında İngiltere merkezli bir dünya düzeninin yerleştirildiği ve sermaye birikiminin İngiltere’de olmasını sağlayacak şekilde kurgulandığı bir dönemdir.

İngiltere bu dönemde, toplam dünya ticaretinin yaklaşık dörtte birini kontrol altında tutmaktadır. 1870’lerde İngiltere’nin ihracatı, dünya ticaretinde bulunan mamul mal toplamının neredeyse %40 kadarını oluşturmaktadır. Gene bu yıllarda İngiltere’nin yaptığı sabit anapara yatırımları ise dünya toplamının %62’sini bulmaktadır (Robert Cox;1987).

Serbest rekabeti temel alan liberal yaklaşımın en güçlü savunucusu olan İngiltere, bu dönemde tartışılmaz bir rekabet gücüne sahip olduğu bir dönemi yaşamaktadır. Ruggie, ekonomik olarak potansiyel ve reel gücün bir hegemonyaya dönüşebilecek derecede bir merkezde toplanmasının bir sonucu olarak, liberal bir ekonomik düzen oluştuğunu ve bu kapsamda pazar rasyonelitesinin dünya çapında hâkim olduğunu belirtmektedir.

Ruggie’ye göre 19.yy’da dünya ekonomisinde çok güçlü bir konumda olan İngiltere, bundan dolayı liberal ekonomik doktrininin en güçlü savunucusu ve takipçisi olmuştur (J.G. Ruggie; 1982). İngiltere bu dönemde dünya ekonomisinde ve siyasetinde hâkim güç konumundadır. Bu hâkim konumuyla İngiltere, hegemonyasını bir “Dünya Pazarı” oluşturup, bu pazarı da kontrol altında tutma prensiplerine dayandırmıştır.

Bir diğer deyişle bu hegemonya, İngiltere’nin dünya çapında elde ettiği politik ve ekonomik kontrol gücünden doğmuştur. Bu dönemde anamalcılığın işleyişinde çok önemli bir yeri olan devlet ve pazar ilişkisinin düzenlenmesi, hegemon güç konumunda olan İngiltere’nin kontrolünde gelişmeye başlamıştır. Yani, İngiltere ekonomisi pazar olarak tüm dünyayı kullanıp yayılırken, İngiliz devleti ise dünya pazarlarını ve ekonomisini düzenleyen tartışmasız bir otorite konumuna gelmiştir.

Dünya mali sisteminin düzenlenmesi ve altın standardına geçilmesi bu dönemde İngiltere’nin kontrolünde olmuş ve hızla gelişmeye başlamıştır. İngiliz Sterlini ise, dünya çapında gerçekleşen mali işlemlerinin güvenilir ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesini garantileyen en önemli milletlerarası değişim birimi olmuştur (J.G. Ruggie; 1982). Bu dönemde Kuzey Amerika’da ve Batı Avrupa’da gelişen ekonomiler, İngiliz sermayesine, İngiliz ekonomisinin ürettiği mallara ve İngiltere’ye bağlı bir ekonomik sistemde yetişmiş teknik işgücüne bağımlı hale gelmişlerdir.

19. yy’ın üçüncü çeyreğinden itibaren İngiltere’nin bu üstün durumu, gelişmekte olan Alman ve ABD ekonomilerinin dünya pazarlarına giderek daha fazla açılmasıyla

tehlike altına girmiştir. İngiltere'nin o dönemdeki en büyük rakibi ABD ve hatta daha doğru bir tespitle ABD'nin kuzeyinde bulunan eyaletlerdir.

ABD'den sonraki potansiyel tehditler ise Alman Konfederasyonu, Fransa ve Belçika şeklinde sıralanabilir. Serbest ticaret çerçevesinde Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'ye pazarını açık tutan İngiltere'ye karşın bu ülkeler, giderek daha fazla korumacı hale gelen politikalar uygulayarak, sanayileşme süreçlerini olgunlaştırmışlardır (P.J. McGowan;1981).

Hem Almanya, hem de ABD 1890'ların başında o dönem için sanayileşmenin en bariz göstergesi olan çelik üretiminde İngiltere'yi yakalayıp geçmişlerdir (E.J.Hobsbawm;1968). Bu ülkeler giderek daha fazla artan rekabet güçleri sayesinde İngiltere'yi dünya pazarlarında ve hatta kendi pazarında zorlamaya başlamışlardır. Bu gelişmelerin neticesi olarak İngiltere sanayileşmenin ve dönemin lideri konumunu kaybetmeye başlamış ve sadece sanayileşmiş büyük güçlerden birisi olma konumuna düşmüştür.

Almanya ve ABD'nin giderek artan rekabet gücü karşısında İngiltere, Dünya piyasalarında artan üretim kapasitesine uygun talebi bulmakta güçlük çekmeye başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak İngiltere'de fiyatlarda çok ciddi oranlarda düşüşler meydana gelmiştir. İngiliz işadamları azalan kar oranları karşısında yeni çıkış yolları aramaya başlamışlardır.

Bu gelişmelerin sonucunda İngiltere ekonomisi durgun bir döneme girmiştir. İngiltere, üstünlüğünü yitirmeye başladığı bu dönemde, özellikle Büyük Buhrandan (1890) sonra, liberal ekonomi yaklaşımını, dünyanın farklı yörelerine doğru gerçekleştirmeye çalıştığı emperyalist yayılma politikası ile yaygınlaştırmaya ve destekleme yoluna gitmiştir.

McGowan ve Kordan İngiltere'nin bu dönemde iki çözüm seçeneği hakkında tereddüt ettiğini belirtirler. İlk olarak, Amerikan ve Alman sanayilerinin yeni kurulmuş olmalarına karşın İngiltere'deki eski endüstriyel altyapının yenilenmesi, diğeri ise mevcut altyapısı ile devam edilmesi ile birlikte yatırımların Doğu Asya, Afrika gibi yeni ticaret bölgelerine doğru yönlendirilmesidir (P.J. McGowan, B. Kordan;1981). O dönemde “yeni emperyalizm dalgası” olarak adlandırılan bu ikinci stratejiyi benimseyen İngiltere, yeni bölgelere yönelmiştir.

Bu yeni emperyalizm dalgasının etkisi altında kalan dünya, İngiltere'nin liderliğinde iktisadi etki bölgelerinin belirlendiği ve rakiplere karşı sıkı şekilde

korumacı bir tavrın takınıldığı bir döneme girmiştir. Bu dönem, İngiltere'nin liderliğinde Batı sömürgeciliğinin Afrika'nın en derinlerine doğru yayıldığı bir dönemdir (E.J. Hobsbawm;1968).

19. yy'ın Büyük Buhran'ı bu şekilde sömürgecilik çağına yol açmıştır. Resmi sömürgecilik Afrika'nın paylaşılması şeklinde ortaya çıkarken, ulusal ve milletlerarası konsorsiyumların(köprü) görece daha zayıf olan ülkelerin mali hâkimiyetini ele geçirmeleri şeklindeki yarı resmi sömürgecilik ve yabancı yatırımcılar şeklindeki gayri resmi sömürgecilik, Büyük Buhranın yarattığı sorunların küresel çapta bir yayılma politikası ile çözülmeye çalışılmasının sonuçları şeklinde ortaya çıkmıştır (E.J. Hobsbawm;1968).

Dünya ticaretindeki hâkim konumunu kaybeden İngiltere, ulusal ekonomisinde bunun yarattığı talep merkezli problemleri çözmek için, sömürgeci yayılma ve kolonyalist bir stratejiye geçmiş ve "Yüksek Finans" olarak tanımlanabilecek yeni bir alanda etkinliğini artırmıştır (Karl Polanyi;2002).

Polanyi tarafından yüksek finans olarak tanımlanan bu durum, piyasaların yanında olup ondan bağımsız olan, hatta daha öte bir şekilde mal piyasalarını belirleme kapasitesine ve hacmine sahip, daha akışkan mali piyasalarının kurulması ve dünya çapında yayılmasıdır. İngiltere, 19. yy'ın son çeyreğinde Rotschids Ailesi başta olmak üzere Londra merkezli yarı bağımsız bankerler aracılığıyla bu piyasayı yaratmış, yaygınlaştırmış ve kontrol altına almıştır. Yüksek mali bu şekliyle, İngiltere'nin dünyanın görece daha az gelişmiş bölgelerine doğru yayılma politikası izlemesinde başlıca isteklendirme unsuru olmuştur.

Gelişen mali anaparası, sanayi sektörünü de peşinden sürükleyerek, İngiltere'nin kontrolü altına giren daha az gelişmiş bölgelerde liman, demiryolu ve benzeri altyapı yatırımlarını finanse etmek bahanesiyle bu ülkelere girmiştir. Yüksek mali, İngiltere'nin askeri gücü ile korunmuş ve bu sayede bu ülkelerin kaynaklarını kontrol altına alabilmiştir (Karl Polanyi;2002). İngiliz siyasal gücü 19. yy'ın son çeyreğinde konsorsiyum mali hareketleri kontrol altına alması paralelinde gelişmiştir. Hobsbawm, Britanya için sömürgeciliğin yeni olmadığını söyler. Britanya için o dönemde yeni olan şey, Britanya'nın gelişmiş dünya üzerindeki fiili hâkimiyetinin sona ermiş olması ve bu sebeple potansiyel rakiplerine karşı sömürgeci etki bölgelerinin belirlenmesinin bir zorunluluk haline gelmiş olmasıdır (E.J. Hobsbawm;1968).

Bu çerçevede İngiliz hâkimiyetine yönelik yeni tehditler, özel girişim ile devletin güçlerini birleştirmesi, korumacılığın artması ve emperyalist mücadelenin çok daha geniş bir coğrafyada sürdürülmesi ile sonuçlanmıştır. İş dünyası bu dönemde bir taraftan serbest rekabet doktrinini bırakırken, diğer yandan kendisini koruması ve desteklemesi için devlete açıkça çağrıda bulunmaya başlamıştır (E.J. Hobsbawm;1968).

Bu mücadele döneminin ardından sistemdeki önemli aktörler, uzun süren bir barış döneminden sonra tekrar bir dünya harbi dönemine girmişlerdir. Sanayi devriminin ilk döneminde, en ucuz ve en kaliteli ürünleri üreten, serbest rekabet doktrininin yaratıcısı ve en büyük savunucusu İngiltere olmuştur. Bu dönemde İngiltere liderliğinde oluşan dünya düzeni, serbest ticareti öncelikli bir temel prensip olarak kabul etmiştir.

Diğer yandan, 19. yy'ın ikinci yarısında Almanya ve ABD'nin İngiltere ile rekabet etmeye başlamasıyla birlikte İngiltere, dünyanın ücra köşelerine doğru yayılan bir sömürgecilik ve bu sömürgelerdeki üretim ve ticaretini dışarıya karşı koruyan bir politika uygulamaya başlamıştır. Güçle ilişkilendirilen sermaye birikimi olgusu, ulusal sınırların ötesine doğru yayılma eğilimine girmiştir. Pazarın genişlemesi, anaparanın yayılması ve dünya sistemini kurup işleten hegemon devletin gücünün artması, aslında aynı olgunun farklı yönleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum söz konusu uygulamalar kanalıyla gerçekleştirilebilmiştir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Almanya, İngiltere ve ABD rekabetinin ortaya çıkardığı sistemsal bir değişimin neticesi olarak görülebilir. Bu gelişmelerin sonucu olarak İngiltere liderliğindeki Pax Britannica sona ermiş, onun yerine dünyada 1940'ların sonundan itibaren ABD hâkimiyetindeki yeni bir dünya düzeni olarak Pax Americana ön plana çıkarak onun yerini almaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan cedit dünya nizamı ABD'nin hâkim kuvvet olarak meydana çıkmasının neticesinde oluşturulmuştur.

ABD'nin kurduğu ekonomik düzen, İngiltere'nin kurmuş olduğu düzene benzer bir şekilde serbest rekabet doktrinini temele alarak başlamıştır. 1950'ler ABD'nin anamalcı dünyada üretim alanında mutlak üstünlüğünün olduğu bir dönemdir. Sovyet Tehdidi ve Komünist Blok, ABD'nin Batı Bloku içinde liderliğini pekiştirmesi ve bu durumu lehinde kullanarak faydalanması için uygun bir politik iklim oluşturmıştır. ABD'nin bu üstünlüğü 1960'ların sonlarında çok ciddi bir darbe almıştır.

Bu dönemde ABD hegemonyası ve ABD-Sovyet güç dengesi, Batı Avrupa, Japonya ve diğer aktörlerce de sorgulanmaya başlamış, ABD'nin İkinci Cihan Dünya Harbi'nden sonra kurduğu dünya mali ve ticaret rejimlerinin de sorgulanmasına neden olmuştur. ABD'nin kendi bloğu içinde azalan politik etkisi ile birlikte ABD merkezli ticaret (GATT) ve finans (IMF) rejimlerinin mevcudiyetini koruyabilmesi için gerekli zemini yitirmiştir. Dolayısıyla, bu rejimler için kaçınılmaz bir değişim süreci başlamıştır (J.G. Ruggie;1982).

1.5.2. Krizler

ABD, 1970'lerde giderek daha da derinleşen bu krizi 1980'lerde devreye soktuğu neoliberal politikaların yardımıyla atlarmaya çalışmıştır. Bu dönemde ABD'nin bunu başarabilmek için destek aldığı temel ise ekonomik olmaktan daha çok politiktir. Bir yandan Sovyet Tehdidi mevcudiyetini sürdürürken, diğer yandan Japonya ve Avrupa askeri açıdan üstün olan ABD'nin koruma şemsiyesine ihtiyaç duymaktadırlar.

Bu dönemdeki Reagan yönetimi, mevcut ekonomik ve siyasi ortama dayanarak, Japonya ve Avrupa ekonomileri ile 1985'te Plaza Anlaşması ve 1987'de Louvre Anlaşması yapmıştır. Her ikisi de ABD için önemli anlaşmalardır. ABD, bu anlaşmalar sayesinde oluşan ortam içinde rahat hareket ederek rekabet gücü kaybına bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunlarını kısmen de olsa erteleyebilmiştir.

ABD bu dönemde finansal enstrüman olarak, ABD Doları'nın diğer para birimleri karşısında kontrollü ve karşılıklı anlayışa dayalı olarak değer kaybetmesine izin vermiştir. Ticari olarak da "tarif dışı engeller" şeklinde yeni bir korumacılık uygulamasının yürürlüğe konması yoluna gidilmiştir.

ABD bu dönemde, siyasal gücünü kullanarak, IMF ve GATT düzenlemelerinin zıttına yeni müdahaleci uygulamaları denemiş ve dayatmıştır. ABD'ye müttefik ülkeler ise, bu politika değişikliğini ve bunun sonucu olarak meydana gelen milletlerarası mali piyasalarda meydana gelen rejim değişikliğine razı olmak zorunda kalmışlardır (J.G. Ruggie;1982). Ancak bu dönemden itibaren artık piyasa koşullarına uygun işleyen bir serbest rekabet düzeni fiilen ortadan kalkmıştır. ABD'nin askeri ve politik gücüne dayalı gelişen ve gelişmiş batılı devletler arasındaki mutabakata dayalı bir manipülasyon durumu bulunmaktadır. ABD, bu kapsamda mali anaparanın akışkanlığına dayalı bir global ekonomik sistemi yürürlüğe sokmuştur.

ABD, sanayileşmenin esas itibarıyla temel aldığı iktisadi felsefeyi hâkim kılan hegemon güç olmakla birlikte, 1980'lerin başlarında bu felsefe terk edilerek yerine neoliberal Washington konsensüsü çerçevesinde yeni bir globalleşme projesi yürürlüğe konulmuştur.

Bu ideoloji, ABD hükümeti ve Amerika'nın ikili ilişkileri çerçevesinde çok taraflı zeminde Bretton Woods kurumları şeklinde adlandırılan ve İkinci Cihan Harbi'nden sonraki yeni düzenin temel taşlarını oluşturarak bu dönemde fonksiyon değiştiren Dünya Bankası ve IMF vasıtasıyla tüm dünyaya dayatılmıştır (Giovanni Arrighi, Beverly J. Silver, and Benjamin D. Brewer;2003).

Neoliberal finansal globalleşme projesi kapsamında Dünya Bankası'nın ve IMF'nin gelişmekte olan ülkelere ilişkin fonksiyonları farklılık göstermeye başlamıştır. Bu kuruluşlar, Bretton Woods sisteminin başlarında, evre evre yaşanabilen mali krizlerin sonucunda ödemeler dengesinde zorluklar yaşayan “Birinci Dünya Ülkeleri”ne yardım etmek amacıyla kurulmuştur.

ABD'nin 1971'de Bretton Woods sisteminde merkezi bir rolü olan dolar – altın konvertibilitesinin(çevrilgenlik) sonlandırıldığını açıklamasının ardından, bu iki kuruluşun, “Birinci Cihan Devletleri”ne yönelik fonksiyonu farklılaşmıştır (F.S. Pearson ve S. Payasliyan;1999). Bu değişim süreci, milletlerarası sistemde hegemon güç olan ABD'nin kontrolünde tasarlanmış ve yürütülmüştür.

Buna göre, Birinci Cihan Devletleri'nin yaşayacakları muhtemel mali krizleri aşmalarında yardımcı olmak için mali destek sağlama fonksiyonu, artık IMF'in değil, özel ve küresel bankacılık ya da diğer bir deyişle mali sektörüne devredilmiştir. IMF'nin görevi, kredi alma kriterlerini koymak ve denetlemek, kredi talep eden ülke ile ilgili olarak özel bankacılık sektörüne yol göstermek, yeşil, sarı ya da kırmızı ışık yakmak şeklinde belirlenmiştir (B.J. Cohen;1982).

Bu globalleşme projesini ABD gündeme getirmiş olmakla birlikte, aslında 1970'lerin başında Birinci Cihan Devletleri için kurulmuş olan mali sistemin üçüncü dünya ülkeleri, ya da Gelişmekte Olan Ülkeler veya diğer bir deyişle “gelişmekte olan pazarlar”a doğru yayılmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır.

Bu yeni neoliberal politika ile, 1970'lerde anamalcı ülkeler arasında artan rekabete ve bloklar arası gerginliğin yumuşamasına dayalı olarak yaşanan problemler ve bunun bir sonucu olarak ABD'nin hegemonyası ve ekonomik gücü üzerinde oluşturduğu olumsuz etki yok edilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte, ABD anaparası

1970'lerden itibaren ticaret ve üretimden giderek çekilmiş ve ABD anaparasının ağırlığı, mali ve spekülatif operasyonları dünya ölçeğinde kontrol altında tutan aracı kuruluşlar üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Giovanni Arrighi, Beverly J. Silver, and Benjamin D. Brewer; 2003).

Kurulan bu yeni düzende küresel çapta işleyen mali sistemin temel noktalarını kontrol altında tutmanın asıl amacı, küresel anapara akışına yön vermek ve bu trafiği ABD'de anapara birikimi olacak şekilde düzenlemektir. Davidson'a göre 1982'den bu yana milletlerarası mali sistem içerisinde daima kazanan tek bir ülke vardır, o da Amerika Birleşik Devletleri'dir. Amerika Birleşik Devletleri bu sayede oldukça büyük dış açıklar verebilme imkân ve kabiliyetine sahip olmuştur (P. Davidson;2002).

Amerika Birleşik Devletleri'nin giderek daha büyük hale gelen dış açıkları, dünyada dolaşımda bulunan Amerikan doları miktarını ve dolayısıyla dünya mali işlemleri hacmini daha önce görülmemiş boyutlara getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri bu süreçte dünyanın en önemli tüketim merkezi olmasının yanı sıra genel olarak dünyanın üretimini tetikleyen çok önemli bir talep merkezi haline gelmiştir.

Bunun yanı sıra Dünya pazarlarına arz edilen para miktarı da Amerika Birleşik Devletleri'nin ödemeler dengesinde yaşadığı zorluğa dayalı olarak sürekli bir genişleme trendine girmiştir (K.A. Oye; 1985). Amerika Birleşik Devletleri bu dönemde Amerikan dolarının küresel ekonomi ve mali sistemlerindeki ağırlığına dayanarak, iç dengelerini kısmen de olsa koruyabilmiştir.

Bu yeni dönemdeki temel dinamikler ise küresel anaparayı Amerika Birleşik Devletleri'ne yönlendirirken, ABD ekonomisine de 80'lerin başlarından itibaren ithalatını çok yüksek düzeylerde artırmak ve buna dayalı olarak büyük miktarda dış ticaret açığı vererek daha fazla borçlanma olanağı sunmuştur. Bir diğer ifadeyle Amerika Birleşik Devletleri, üretime dayalı küresel ekonominin en temel ihtiyacı olan talebi sağlayan en büyük ülke haline getirmiştir. Clinton döneminde ekonomi bakanı olan Summers; dünya ekonomisinin 80'lerin başlarından beri tek motorla uçtuğunu söyleyerek bu durumu ifade etmiştir (Flyihg on one Engine; 2003).

Bu gelişmelere paralel olarak ABD ekonomisinin yaşadığı yüksek ithalat oranlarından en çok faydalanan ülkeler, öncelikle gelişmekte olan Asya ülkeleri ve kısmen de Batı Avrupa ülkeleri olmuştur. Bunun yanında Amerika Birleşik Devletleri'ne anapara akışı asıl bu ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. Amerika'nın faiz oranlarını artırması ile birlikte küresel anapanın çekim merkezi haline gelmesi,

büyük miktarlarda dış borç yükü altında ezilen ve bu yükü azaltabilmek amacıyla yeni dış mali kaynaklara gereksinim duyan Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere pek çok diğer gelişmekte olan ülkeleri zor duruma düşürmüştür.

Bu dönemde küresel olarak en büyük pazar haline gelen Amerika'ya ihracat oranlarını artıran bu ülkeler, küresel anapara akışını da kendi ülkelerine yönlendirme konusunda Amerika ile mücadele edememişler ve bunun bir sonucu olarak da 1980'lerden başlayarak ciddi boyutta mali krizler yaşamışlardır. Bu durumun ilk sonucu ise 1982 yılında Meksika'nın aldığı borçlarını dondurma kararı olmuştur (S. Haggard ve S. Mawfield;1999).

ABD merkezli pek çok büyük firma ucuz kaynağa dayanarak çok sayıda yeni yatırım yapmıştır. Bu yatırımlar daha çok, ucuz işgücü bulunabilen gelişmekte olan Asya ülkelerinde gerçekleşmiştir. ABD ekonomisine katkı sağlayan kısa dönemli ve ucuz olan bu anapara ABD mali pazarındaki alım gücünü ve buna bağlı olarak talebi artırmıştır. Talep miktarındaki bu artış ise, ABD merkezli firmaların yatırımlarıyla gelişen Asya ekonomileri tarafından karşılanmıştır. Asya ekonomileri, böylece merkantilist bir büyümeyi temel alarak artan ihracat güçleri sayesinde elde ettikleri ticaret fazlasını, tekrar ABD sermaye piyasalarına göndermiştir. Bu yapı, Asya ülkelerinin çoğunu kapsayacak şekilde büyümüştür.

1.5.3. Soğuk savaş

Bu dönemde Soğuk Harbin bitmesi, Doğu ile Batı Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması en çok Amerika Birleşik Devletleri'ne zarar vermiştir. Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel çapta sahip olduğu politik gücü nispeten azalmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'tan sonraki dönemin en önemli özelliklerinden bir diğeri ise, Çin Halk Cumhuriyeti'nin milletlerarası ilişkiler arenasında anamalcı bir rol oynayan bir aktör haline gelmesi olmuştur. Bunun neticesinde ise Pax Americana'nın temelini oluşturan sütunlarda büyük çatlaklar oluşmuştur.

1.5.4. Yeni Çin ve Yeni Asya

Her yıl yaklaşık %10 büyüme hızı, geniş coğrafyası ve büyük insan kaynağı ile 1990'larda dünya ekonomik sistemine açılmaya başlayan Çin Halk Cumhuriyeti, ABD'nin hâkim güç olarak yönettiği küresel anapara piyasasının sıradan bir aktörü olmaktan ziyade onu tehdit eden bir rol oynamaya başlamıştır. Neoliberal mali

globalleşme projesi, küresel anapara piyasasını kontrol altına alarak, Japonya ve Avrupa karşısında rekabet etmekte zorlanan Amerikan ekonomisini dengeye getirmiş olmakla birlikte, diğer yandan da ABD'ye güçlü bir rakip olabilecek büyük bir gücü de ortaya çıkarmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin üretimden çekilmesi ve ithalata dayalı bir strateji uygulamasından en fazla yararlanan ülke Çin Halk Cumhuriyeti olmuştur. ABD ekonomisi bu stratejiye bağlı olarak iki önemli açık vermiş ve ağır bir borç yükü altına girmiştir. ABD ekonomisini ciddi şekilde sarsan bu iki önemli sorun, bütçe açığı ve dış ticaret açığı olarak ortaya çıkmıştır. ABD'nin cari açığı için 2004 yılında verilen rakam 550 milyar dolar civarı iken dış ticaret açığı için verilen rakam 500 milyar dolar civarındır.

ABD'nin cari açığı gayri safi milli hasılasının yüzde beşinden daha fazladır. Aynı yıl için verilen aylık dış ticaret açığı 50 milyar doların üzerindedir. Bu rakamlar Amerika için ekonomi tarihinde bir rekor olma özelliğini taşımaktadır. ABD bu problemi daha fazla borçlanarak ve parasal genişleme politikası ile çözme çabası içerisine girmiştir. ABD'nin vermiş olduğu bu açık ve bunun bir sonucu olarak borçlanma oranlarının artması, bir taraftan ABD'yi küresel çapta en önemli pazar haline getirmiş, diğer yandan Avrupa Birliği, Japonya ve Çin başta olmak üzere diğer pek çok ülke için ihracata dayalı bir büyüme imkânı sunmuştur. Ayrıca bu durum küresel ticaret hacminin ve küresel anapara akışının o güne dek görülmedik şekilde artışına sebep olmuştur. Bu dönemde Çin ve Japonya'nın başını çektiği Asya ülkeleri, dünyadaki Amerikan doları rezervlerinin yarısından çoğunu ellerinde bulundurmaya başlamıştır.

Hong Kong, Çin, Güney Kore ve Tayvan dolar rezervi açısından toplamda 1,3 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu ülkelerin Merkez bankaları, Amerikan anapara piyasalarına mali destek sağlayan veya bir diğer deyişle borç veren merkezler konumuna gelmişlerdir (Flyihg on one Engine; 2003). Gelişmekte olan Doğu Asya ülkeleri ulusal ekonomilerinin tehlike altına girmesini önlemek için talep artışını bastırarak ihracat için ihtiyaç duydukları mali kaynağı elde etmek amacıyla dolar rezervlerinin büyük kısmını ABD anapara piyasalarına yatırırlar da, artan bu rezervler Amerikan dolarının küresel piyasalardaki değerini ve hâkim konumunu sınırlandırma durumuna gelmiştir.

Asya ülkelerindeki Merkez Bankalarının dolar rezervlerini Amerikan anapara piyasalarında yatırım olarak değerlendirmeleri, bir anlamda bu ülkelerde bulunan potansiyel iç talebin kullanılmaması anlamına gelmektedir. Japonya ve Çin

liderliğindeki Doğu Asya ülkeleri, ABD'nin neoliberal ekonomi stratejisinden yararlanarak ABD'ye yaptıkları ihracatı artırarak, iç talebi azaltıp ihracatı artırmaya dayalı bir büyüme stratejisi gütmektedirler. Aslında Çin'de iç talepte bir eksiklik söz konusu değildir. Amerikan anapara piyasalarının kullanımına sunulmuş Asya sermayesi, esas itibariyle çok ciddi bir talep oluşturabilecek güçtedir (H. Schwartz; 2002).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin sahip olduğu yüksek potansiyel talep, gelişmekte olan Asya ekonomilerinin büyümeleri için çok önemli bir potansiyel imkân oluşturmaktadır. Günümüzde Doğu Asya ülkeleri, Batı ve ABD pazarları aracılığı ile büyümeye çalışmakta, kendi iç taleplerine ise duyarsız kalmayı tercih etmektedirler.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik açıdan sahip olduğu dinamik durum, inanılmaz bir potansiyele sahip olan insan kaynağı ve çok yüksek bir büyüme oranı ile birleşince dev bir ekonomik potansiyel doğmuştur. Dünyadaki ilk 3 büyük ekonomi sıralamasında yer almasa da Çin'in sahip olduğu potansiyel pazar büyüklüğü, büyüme hızı ve ekonomik dinamizmi asıl potansiyelin mevcut durumdan çok daha farklı bir durum arz ettiğini göstermektedir. Doğu Asya ülkeleri 1997'de başlayıp 1998'de giderek derinleşen mali krizden çıkarılması gereken dersleri çıkarmışlardır. Mayıs 1997'de ilk olarak Tayland'da patlak veren finansal panik, çok kısa bir sürede Malezya, Endonezya, Tayvan, Güney Kore ve Hong Kong'a sıçrayarak derin bir mali krize dönüşmüştür (S. Radalet, J.D.Sachs, R.N. Cooper, B.P. Bosworth;1998).

Bu ülkelerin ortak özelliği büyük miktarlarda kısa süreli dış borç stoklarının bulunmasıdır. Bu ülkeler genel olarak kısa dönemli anapara girişini kendi kalkınmaları için uzun dönemli sermaye akışına bağlı ele alan bir politika izlemişlerdir (H.Schwartz;2002).

Söz konusu kriz Doğu Asya'da başladığında makroekonomik dengelere ilişkin kayda değer bir problem bulunmamaktaydı. Bu ülkelerde enflasyon oranları oldukça düşük seviyelerde idi. Diğer yandan bu ülkeler IMF'nin etkisiyle sabit kur politikası takip ettikleri için ulusal paralarının görece daha değerli hale gelmesine izin vermişlerdi (F.J.C. Carvalho;2000-2001).

Doğu Asya'da 1990'ların sonlarında yaşanan bu mali kriz, ekonomi ile siyaset arasındaki ilişkinin gücünü apaçık ortaya koymuştur. Doğu Asya ülkeleri yüksek rekabet kabiliyetleri ve giderek artan ihracat düzeyleriyle birlikte artan ekonomik güçlerine rağmen politik açıdan nispeten zayıf kalmışlardır. Bu kriz, bir anlamda doğal

bir şekilde Çin'in lider pozisyona geçmesi için imkân yaratmıştır. Bu kapsamda Japonya'da bu krizden gereken dersleri çıkarmıştır.

Aslında bu duruma sebep olan perde arkasındaki faktör, ABD'nin küresel ölçekte giderek kaybettiği rekabet gücüdür. Çin ve Çin'in liderliğindeki gelişen Asya ülkelerinin görece dinamik ekonomileriyle rekabet etmekte güçlük çeken ABD giderek daha zor bir duruma düşmüştür. ABD açısından bütün bu şartlarda gücünü koruması için tek çıkar yol Amerikan Dolarının dünya rezerv parası olarak işlem görmeye devam etmesi ve küresel ticaretin dolar ile yapılması olarak görülmektedir.

Doların dünya anapara piyasaları ile küresel ticarete kullanımından kaynaklanan konumu sayesinde ABD, ciddi ekonomik problemlere sahip olmasına karşın, düşük faizler, düşük enflasyon, ucuz ithalat ve görece yüksek istihdam olanaklarına sahip olmaya devam etmektedir. Buradan hareketle ABD'nin küresel sistemi kontrol altında tutmasını ve global hakimiyetini korumasını sağlayan belki de en önemli faktör, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinden de önemli olan gücü, Amerikan Dolarının küresel ekonomideki tartışılmaz konumudur.

Eğer güçlü bir rakip güç, bir gün ABD'yi mevcut konumundan indirecekse, öncelikle Amerikan Dolarının küresel ekonomideki yerini hedef alacaktır. AB'nin yürürlüğe soktuğu ortak para birimi olan Euro bu anlamda dolara ciddi bir rakip olma özelliği taşımaktadır. Bununla birlikte dikkate alınması gereken asıl sorun ise doların küresel piyasalarda hızla ve kontrolsüz bir şekilde değer kaybetmesi olacaktır.

Eğer rakip bir güç bir gün doların dünya piyasalarında bu şekilde kontrolsüzce ve hızla değer kaybetmesine neden olabilecek bir hamle yaparsa, belki de ABD'yi dünya politikasından konumundan edebilir. Bu duruma sebep olma ihtimali en yakın olan güç günümüzde Çin'dir. Günümüzde dünya piyasalarında buluna Amerikan doları rezervlerinin yarısından çoğu Asya ülkelerinde bulunmaktadır.

Çin ve hemen arkasından Japonya bu konuda önde gelen ülkelerdir. Endonezya, Güney Kore, Tayland, Singapur, Malezya ve Japonya'nın Çin liderliğinde birleşmesiyle doğacak bir güç odağı, ABD'nin hegemonik küresel gücüne en önemli rakip olacaktır. ABD'ye karşı artan bir dış ticaret fazlası veren Çin, bu durumun bir neticesi olarak ortaya çıkan dolar rezervlerini düşük faizlerle ABD anapara piyasalarında değerlendirmekte ve bu şekilde ABD'nin ekonomik sermaye açığını kapatmasına önemli katkı sağlamaktadır.

Bu süreçte Çin'in dolar rezervleri sürekli artmaktadır. Bahsedilen ülkeler bu yolla ulusal paralarının dolar karşısında değer kazanmasını önlerken, diğer yandan da Amerikan ekonomisine, kendi ürettikleri mamulleri ithal etmeye devam edebilmesi için kaynak oluşturmuşlardır. Özetle; günümüzde başta Çin olmak üzere Amerikan ekonomisi ile Asya ekonomileri arasında yeni simbiyotik bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Bu yeni ilişki türü, aslında Amerikan ekonomisinin Asya ekonomilerine daha bağımlı olmasına neden olmaktadır. ABD'nin küresel hegemon güç olma durumu düşünülerek bir değerlendirme yapılacak olursa, bu durum küresel sistem ve milletlerarası istikrar ve barış ortamı için çok önemli tehdit olabilir. Çin giderek ABD ekonomisinin can damarlarını kontrolü altına alarak, bu damarları kesme gücüne de ulaşmaya başlamıştır. Bu durumda dünyanın politik ve ekonomik geleceğini Çin'in gelecekte nasıl bir aktör olacağına dair vereceği karar belirleyecek gibi görünmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YENİDÜNYA DÜZENİ VE GÜÇLER

Milletlerarası pazarda genişleme politikası izleyen ulusal ekonomiler sonucunda milletlerarası politik ve ekonomik rekabet ortamı ortaya çıkmış ve milletlerarası bir mücadele doğmuştur. Bu rekabet ortamında galip gelen güçler sistemi tasarlarken bu sistemin merkezine kendilerini yerleştirirler. Her devirde bahsedilen dünya düzeni bu global sistemdir.

Milletlerarası bir mücadele ortamında elde edilen galibiyetin sonrasında dünya düzenini uygulayan güçler için doğası gereği yanlı bir kurgu yaparak bir eşitsizlik meydana getirirler. Bu kurulan dünya düzeninde bir kaybeden taraf bir de kazanan taraf vardır. Rekabet ortamı, mücadele ve bunun sonucu olarak kazananlar ve kaybedenler olması, bu global sistem içerisinde kaçınılmaz unsurlar olarak işlemektedir.

Söz konusu küresel rekabet ortamında oluşan serbest ticaretin doğal gereği olan serbest rekabet ortamı, kapitalist düzende anapara birikimi yoluyla elde edilen güce ulaşmak amacıyla yararlanılan en önemli araçlardan birisidir. Davidson'a göre, Liberal İktisat yaklaşımındaki ortak kabule ters olarak, serbest rekabet ortamında tüm güçler aynı anda kazanamaz, bu ortamda mücadele eden bir gücün ya ithalatı ya da ihracatı daha hızlı artacaktır (P. Davidson;2004).

Küresel sistemi kuran güçler, bu kapsamda mücadelede galip olabilmek için aynı zamanda rekabet gücüne de sahip olmak zorundadırlar. İşlemin serbest rekabet esasına dayalı olmasından dolayı, uzun vadede rekabet gücüne sahip ekonomik yapıların oluşturulması zorunludur.

Keynes'in yaklaşımını temel alıp yorumlayan Davidson ise; karşılaştırmalı üstünlükler yaklaşımının çok önemli sınırlılıkları olduğunu belirtmektedir (P. Davidson;2004). Bu yoruma göre dış ticaret fazlası veren ülkeler yaşadıkları iç sorunlarını dış ticaret açığı olan diğer ülkelere aktarmak durumundadırlar. Ona göre sürekli dış ticaret açığı veren ve dolaylı olarak da cari açık veren ülkeler, milletlerarası sistemde kullandıkları para birimi cinsinden rezerv bulundurma problemi yaşayacaklardır. Bu ülkeler, bunun yanında işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik problemler de yaşayacaklardır. Bu sorunlar, gelişmekte olan ülkelere sıklıkla gördüğümüz makroekonomik problemlerin temelini oluşturmaktadır.

Milletlerarası sistemde sıklıkla dış ticaret açığı veren ülkeler ki bu ülkeler genellikle gelişmekte olan ülkelerdir milletlerarası desteğe ihtiyaç duyarlar. Eğer bu ülkelerin ödemeler dengesinde yaşadıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olacak küresel mali müesseseler ve mekanizmalar tesis edilmiş ve başarılı bir şekilde çalıştırılmış ise, ancak bu şekilde üstünlükler teorisinden beklenen pozitif sonuçlar bu ülkeleri de kapsayacak şekilde ortaya çıkabilecektir (P. Davidson;2004).

Bir diğer ifade ile milletlerarası sistemde denge unsuru olarak işlev gören kaynak sağlama mekanizmalarının, sistemin genel işleyişindeki istikrar için gerekirse yok sayılabilecek büyüklükteki ülkeleri de ihtiyaç duyduğunda kurtarabilecek şekilde çalışıyor olması gerekir. Bahsedilen bu mekanizmalar eğer küresel sistemde önemli bir yer tutan gelişmekte olan ülkeler için kullanılmıyorsa, bu ülkeler gittikçe daha sık siyasal ve ekonomik istikrarsızlık yaşayacaklar ve daha fazla mali krizler içine düşeceklerdir.

Bununla birlikte şunu da göz ardı etmemek gerekir ki; gelişmekte olan ülkelere yaşanan bu tür krizler şimdiye dek küresel sistemin tamamını tehdit edecek boyutlara ulaşmamıştır. Bu sürprizler genellikle yalnızca krizin yaşandığı ülkedeki vatandaşlar için önemli neticeler doğuracak büyüklükte olmaktadır. Serbest rekabete dayalı küresel ekonomik sistem içerisinde kaybedenlerin ve kazananları belirleyen en önemli unsur, rekabet gücüdür.

Küresel ekonomik sistemde önemli aktörlerin arasında belli bir muvazene bulunması bu sistemin temelini oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile sistemdeki önemli aktörler arasında bazı dönemlerde muvazene durumu bozulursa, sonuçta bu durum tekrar muvazene durumuna ulaşmalıdır. Bu anlamda genel olarak eşitlik, sistemdeki önemli aktörler arasında bir muvazene durumu olarak belirtilebilir. Sistemin genelini etkileme gücüne ulaşamamış aktörler için bu sistem içerisinde önceden öngörülen bir muvazene mekanizması bulunmamakta ve hatta buna ihtiyaç duyulmamaktadır.

Burada bahsedilen gelişmekte olan ülkeler, küresel sistemdeki konumları ve ekonomik büyüklükleri açısından sistem üzerinde ciddi bir tesiri söz konusu olmayan ülkelerdir. Bu nedenle küresel sistem içerisinde gelişmekte olan ülkeler görmezden gelinebilecek ya da göz ardı edilebilecek unsurlardır. Zaman zaman gelişmekte olan ülkelere yaşanan çeşitli krizler, küresel sistem açısından önem arz etmekte ve bu sebeple sistem içerisinde gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu desteği sağlayarak

onların bozulan muvazenelerini kuramlarını sağlayacak herhangi bir mali mekanizma kurgulanmamıştır.

Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler, yaşadıkları demeler muvazenesi zorluğu ya da mali kriz gibi sorunlarını zmek için, milletlerarası bankacılık sistemine başvurmak ve piyasa koşulları çerçevesinde bu sorunlarını tek başlarına gidermek zorunda kalmışlardır. demeler muvazenesi zorlukları bu ülkelerin dışa açılma süreçlerinde en fazla etkilendikleri bir araç durumuna gelmiştir (S. Haggard; 1999).

Mali globalleşme projesinin 1980'lerden itibaren gelişmesiyle birlikte, gelişmekte olan ülkeler ihtiyaç duydukları sermaye kaynağına ulaşmak için milletlerarası bankacılık sistemine başvurmak ve bunun için de dışa açılmak zorunda kalmışlardır. Dışa açılma hamlesiyle birlikte rekabet gücüne istenilen oranda ulaşamayan bu ülkeler, küresel sistemde asimetrik karşılıklı bağımlılık ağları ile bağlanmışlardır (.zen; 2003).

Bu kapsamda gelişmekte olan ülkelerin dış piyasalara açılmasını sağlayan siyasi süreçlerin sistem içerisinde karşılıklı bir bağımlılığa yol açacağı ve bunun bir sonucu olarak, bu ülkelerin iç karar alma mekanizmaları üzerinde yabancı yatırımcıların daha önceleri olmadığı kadar etkili olabilecekleri belirtilmektedir (S. Haggard; 1999).

Aslında gelişmekte olan ülkeleri dış piyasalara açılmaya zorlayan ve dolayısıyla karşılıklı bir bağımlılık sürecine götüren ve bunun bir sonucu olarak iç politik karar alma mekanizmaları üzerinde etki eden bazı demeler muvazenesi sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar küresel sistemdeki serbest rekabete dayalı ortamda rekabet edebilecekleri bir ekonomik güce ulaşamamaları ile ilgilidir.

Sonuç olarak gelişmekte olan ülkeler, sistemdeki önemli aktörler tarafından kurulan küresel sistemin içerisine girdikçe daha fazla siyasi ve ekonomik zorluklar yaşamakta ve bunlardan kurtulmak için küresel sisteme daha fazla entegre olmaya çalışmakta ve bunun bir sonucu olarak daha bağımlı bir yapıya dönüşmektedirler. Bu lkeler için burada yaşanan kısır döngüden çıkabilmek için tek are ise yüksek rekabet gücüne sahip olmaktır. Bu zm sistemin kuralları çerçevesinde uygulamak ise neredeyse olanaksızdır. İhtiyaç duyulan yüksek rekabet gücü önceden kurgulanmış sistemde değil iç siyasi ve ekonomik süreçler ve milletlerarası sistemin kontrolünden kaçırılmış alanlarla elde edilebilir.

Neoliberal globalleşme projesinde, sistemi kurgulayan başlıca aktörlerin, bahsedilen karşılıklı bağımlılık ağını etkinleştirmesi, kurdukları ekonomik sistemin

kontrol altında tutulabilmesi ile doğrudan ilişkili bir duruma gelmiştir. Günümüzde Dünya Bankası ve IMF, milletlerarası bankacılık sistemini yönlendirmekte iken, bu kuruluşlar da milletlerarası sistemdeki güçlü aktörler tarafından yönlendirilmektedir.

Milletlerarası piyasada hâkim konuma gelmek isteyen bir gücün yüksek rekabet gücüne sahip olmasının yanında belki de daha önemli olarak milletlerarası anapara akışını kontrol altına alması gerekmektedir. İngiltere de bu yolu kullanarak 19. Yüzyılın 3. çeyreğinden itibaren milletlerarası anapara akışını kontrol altına alarak milletlerarası sistemde güç kazanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1980'lerden itibaren küresel düzeyde hakim konuma gelmesinde en önemli neden olarak global mali mekanizmaları oluşturması ve yönlendirmesi görülmektedir. Küresel mali piyasalarında hâkim konumda bulunan aktörler genellikle sermaye akışını kendi ülkelerine olacak şekilde yönlendirmektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerin 1980'lerden itibaren milletlerarası anapara piyasalarında belli şartlar altında ve kasıtlı olarak borçlandırılması ve bu işlemin çok kısa dönemli olması, bu ülkelerde istikrarsızlık oluşturabilecek sıcak para akışı şeklinde olması burada belirtilen stratejinin bir sonucudur.

Küresel sistemin istikrarsız ya da istikrarlı olması, hem sistemin bir unsuru olarak hem de kurucusu ve yönlendiricileri olarak rol alan başlıca aktörler arasında finansal ve ticari bir muvazene durumunun olup olmamasına bağlıdır. Bu sebeple istikrarlı bir küresel sistem gerekli gördüğü anda çok kolay bir şekilde gelişmekte olan ülkeleri mali açıdan bir kriz durumuna ya da istikrarsızlığa sürükleyebilir.

Sistemdeki başlıca aktörlerin elindeki bu imkân ve kabiliyetin kabulünden sonra, gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları problemler için bu sistem içinde bir çözüm arayışında bulunması sorunlu bir arayış olarak olacaktır. Bu noktada gelişmekte olan ülkelerin sahip olabilecekleri en önemli yetenek, iç muvazenelerdeki bir bozulmayı kendi iç dinamikleri ile çözebilme yeteneği olacaktır. Bu ülkelerin ülke içi ekonomik ve politik istikrarlarını koruyabilmek amacıyla, küresel sistem içerisinde etkili bir konuma gelene dek, bu sistemin kurallarına göre değil kendi iç dinamiklerine dayalı strateji ve politikalar takip etmeleri gerekir.

Gelişmekte olan ülkeler bir yandan küresel sistemin dışında kalamazken, diğer yandan ulusal ekonomilerinin serbest rekabet ve serbest ticaret ortamına açık olması içyapılarında bir istikrarsızlık oluşturabilir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkeler için küresel sistemin dışında olmanın da ciddi sonuçları olabilir. Küresel sistemdeki

önemli aktörler sistemin dışında olan ülkelere yönelik doğrudan veya dolaylı politik karışıklık oluşturabilecek baskılar yapma imkân ve kabiliyetine sahiptirler.

Bu aktörler, azınlıklar, insan hakları, çeşitli çevre problemleri veya terörü kullanarak bu ülkelere yönelik doğrudan veya dolaylı baskı unsurları kullanabilirler. Bu ve benzeri baskı ve tehditler ise, gelişmekte olan ülkeleri küresel sistemin içinde kalmaya, bu sistemle bütünleşmeye ve sistemin belirlediği kuralları ve oluşturduğu kurumları benimseyerek dış piyasalara açılmak zorunda bırakmaya yöneliktir. Gelişmekte olan ülkelere yönelik kullanılan bu yöntemler oldukça etkili olabilmektedir.

Bu ülkeler için küresel sistemden uzak kalmanın bir diğer maliyeti ise dünyada meydana gelen yeni teknolojik gelişmelerden uzak kalmaları olacaktır. Böylesi bir dışa kapanma eylemi ise global çapta yaşanan gelişmelerden uzak kalma sonucunu getirecek ve içe kapanan ülkeyi dünyanın geri kalanından daha da uzaklaştıracaktır. Bunun sonucunda ise orta ve uzun vadede böyle bir ülkenin politik bağımsızlığı tehlikeye düşmesi durumu ortaya çıkabilecektir.

Bu durumdaki bir ülke için söz konusu olan temel tehlikeler ise, kendisine yönelik uygulanan baskı karşısında dış piyasalara açılma zorunluluğuyla birlikte, küresel ticaret ve anapara piyasalarında ihtiyaç duyacağı rekabet gücüne sahip olmamasından dolayı, tekrarlayan cari açıklar vermesi, mali krizler ve bunun neticesinde oluşacak siyasal krizler yaşaması olacaktır. Bundan dolayı küresel sistemdeki önemli güçler tarafından rekabet gücüne dayalı serbest ticaret ve serbest rekabet ortamı yaklaşımı, gelişmekte olan ülkeler için de benzer bir şekilde rekabet gücüne sahip olmayı önemli hale getirmektedir.

Küresel sistemin kurulmasında rolü olan muazzam kuvvetler, en kuvvetli oldukları dönemde serbest rekabet ve serbest ticarete dayalı sistemi bir araç olarak kullanmaktadırlar. Diğer yandan bu aktörlerin görece daha zayıf oldukları dönemlerde sistem üzerindeki kontrolleri azalmakta ve buna bağlı olarak küresel sistemde serbest rekabet ve serbest ticaret yaklaşımından uzaklaşılması, kontrollü korumacılık yaklaşımına bir yönelme söz konusu olmaktadır.

Küresel ekonomik sistemin kurucusu ve denetleyicisi rolündeki baş aktörlere meydan okuyarak karşı çıkma durumunda olan diğer aktörler, öncelikli olarak baş aktörlerin üstün rekabet güçlerine yönelik bir tehdit oluşturarak dolaylı bir şekilde küresel sistemdeki serbest rekabete dayalı işleyişi tehdit ederler. 19. yy.ın son çeyreği bu duruma bir örnek gösterilebilir.

Gelişen Alman ve Amerikan ekonomilerine karşı küresel rekabet gücünü yitiren İngiltere bu dönemde sömürgeleri ile uygulamaya koyduğu tercihli ticaret sistemine geçerek, pazar payını bu güçlü rakiplerine karşı korumaya çalışmıştır. Benzer bir şekilde, 1990'lı yıllardan itibaren özellikle Çin ve Asya ekonomileri ile Avrupa Birliği'nin yükselen ekonomik güçler olarak ortaya çıkmaları karşısında rekabet gücünü yitirmeye başlayan ABD piyasalarında korumacı bir yaklaşımın giderek daha popüler olduğu görülmektedir (s. Haggard;1999).

2.1. Yeni Dünya Düzeninde Eğilimler

Soğuk Savaştan sonraki dönemde küresel sistemde baş aktörler olarak yer alan kuvvetli ülkeler grubu, mevcut statükonun devam ettirme niyetinde idi. Mevcut durum o dönem için bu gruptaki ülkelerin yararına idi. Bunun yanında, ideolojilere verilen önemin azalması, Soğuk Savaş ortamında işbirliğinin azalmasından dolayı ortaya çıkan potansiyel kayıplar, giderek artan demokratikleşme eğiliminin yanında karşılıklı bağımlılık durumları ve benzeri etkenler, bahsedilen bu güçlü ülkeleri işbirliği yapmak zorunda bırakmıştır.

Benzer bir şekilde, Soğuk Savaştan sonraki dönemde küresel sulha bir tehdit olarak görülen dini, etnik veya sınırları aşan çatışmalar karşısında bu ülkeler işbirliği yapmışlardır. Soğuk Savaş dönemi boyunca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bu çatışmaların önlenmesi ve durdurulması için toplamda 13 barış gücü oluşturmuş iken, 1988 ile 1993 arası yıllarda bu sayı 20 olarak görülmektedir (Muzaffer Ercan Yılmaz; 2005).

Soğuk Savaş sonraki döneme dair bir diğer özellik ise, uzun süredir yaşanan doğu ile batı arasındaki mücadelede batı dünyasının temsil ettiği global anamalcı sistemin galip gelmiş olmasıdır. Bu durum, batı dünyasına küresel ölçekte daha fazla yayılma ve genişleme ile birlikte etki alanını artırma imkânı sunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri açık bir şekilde Orta ve Uzak doğu ile Latin Amerika ülkelerinde etki alanını artırmıştır.

Bunun yanında Rusya'nın tüm çabalarına rağmen Güney Asya ve Kafkaslarda da etki alanını artırdığı görülmektedir. Söz konusu ülkelerde İran, Rusya ve Ermenistan gruplaşmasına karşılık Türkiye, ABD, Gürcistan, Azerbaycan ve Ukrayna grubu ön plana çıkmaktadır (Faruk Sönmezoğlu; 2006). Küresel politik yapıya kendi ideolojisi

olan komünizmi hâkim kılmaya çalışan Sovyet Rusya, bu amacını dış politikasında ana hedef olarak belirlemiştir.

Bunun ilk uygulamalarını ise Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde gerçekleştirmiş, sonrasında ise, bu uygulamadan yola çıkarak bütün dünyada bu emelini gerçekleştirme yöntemleri aramıştır. Sovyet Rusya Devleti küresel sistemde ABD'nin kurarak yerleştirmeye çalıştığı demokratik ve liberal sisteme karşı totaliter bir komünist anlayışın hâkim hale gelmesi için yoğun çaba harcamıştır.

Sovyet Rusya bu amaçla 3 büyük bölgeyi kendisine hedef olarak belirlemiştir. Bu mntıklar Ortadoğu, Avrupa bölgesi ile Uzakdoğu ve Asya coğrafyasıdır (Fahir Armaoğlu;1987). Diğer yandan NATO, Rusya'nın bu çabalarına karşılık Doğu Avrupa'da genişleme politikası izlemeye başlamıştır.

Rusya, bu politikaya şiddetle karşı çıkmış ve bunu önlemek için AKKA'ya (Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması-1990) uymama, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu bir savunma örgütüne dönüştürme, START'ı (Stratejik Silahlarda İndirim Antlaşması-1991,1993) onaylamama gibi tehditlerde bulunmuştur.

Daha sonraları ise Barış İçin Ortaklık projesi çerçevesinde verilen tavizler sonucunda bu duruma razı olmuştur. Bunun sonucunda, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti 1999 yılında NATO üyesi ülkeler olmuşlardır. Bunun peşinden 2004 yılında Letonya, Litvanya, Estonya, Romanya, Bulgaristan, Slovakya ve Slovenya da NATO'ya aza olmuşlardır. Diğer yandan 2005 yılı itibariyle Arnavutluk, Makedonya, Azerbaycan ve Hırvatistan ise aday ülke statüsüne erişmişlerdir (Muzaffer Ercan Yılmaz; 2005).

Bu dönemde NATO, fonksiyonel olarak büyük bir değişim geçirmiştir. Sovyetler Birliği ile Doğu bloğunun dağılmasının ardından NATO, temel kuruluş amacını kaybetmiştir. NATO örgütünü dağıtıp dağıtmama konusunda tereddüt yaşayan aza ülkeler, daha sonra NATO'nun devamına karar vererek yeni duruma uyum sağlama çabasına girmişlerdir. 1999 yılında yapılan zirvede uzun süren tartışmalar olmuş, bunun sonucunda devam eden NATO'ya yönelik tehditler belirlenmiştir.

Bu zirveye, örgüte henüz girmiş ülkeler olarak Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti de katılmıştır. Bu toplantıda örgütün yeni stratejik konsepti belirlenmiş ve küresel emniyeti tehdit eden unsurlar olarak dini veya etnik çatışmalar, örgütlü suçlar, topluluk yok etme cephaneleri, küresel terörizm(Yıldırımcılık) ve yaygın insan hakları

ihlalleri belirlenmiştir. NATO'nun bu tehdit unsurlarına karşı daha duyarlı olması ve bu tehditlere karşı daha etkili mücadele yoluna gitmesi kararı alınmıştır.

Bu kapsamda ihtiyaç duyulursa örgüt yapısında bir değişiklik yapılabileceği öngörülmüştür (Alexander Moens; 2003). Soğuk Savaş sonraki dönemde insan hakları, siyasal yönetimler için bir meşruiyet ölçüsü olarak görülmeye başlanmıştır. Küresel olarak milletlerarası işbirliğinin artmasıyla birlikte, insan hakları, temel hak ve özgürlükler boyutundan daha fazla bir anlam ifade etmeye başlamış ve sosyo ekonomik bir boyut kazanmıştır. Bu kapsamda ulaşım, iletişim, finans, çevre, seyahat ve ekonomik sorunlar dahi insan haklarının kapsamı içerisinde görülmeye başlanmıştır.

Politik ve bireysel haklar Birinci Kuşak haklar olarak belirlenirken, toplumsal, ekonomik ve kültürel haklar İkinci Kuşak haklar olarak belirlenmiştir. Kalkınma, sulh ve çevre hakları ise Üçüncü Kuşak haklar olarak belirlenerek bu dönemde insan haklarının kapsamı genişletilmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin görece gelişmiş ülkelere karşı ileri sürdüğü bu üçüncü kuşak haklar ise, genel olarak insan haklarına ilişkin küresel duyarlılığı giderek arttırma fonksiyonu üstlenmiştir (Faruk Sönmezoğlu;2006).

İnsan haklarının bahsedildiği üzere bir kapsam genişlemesi yaşamasının yanında, özellikle Soğuk Savaştan sonraki dönemde küresel olarak hayata geçirilmesi ve uygulanması konusunda milletlerarası bir duyarlılık gözlenmektedir. Bilhassa temel insan haklarını ilgilendiren politik ve bireysel haklara ilişkin küresel ve bölgesel olarak daha etkili kontrol mekanizmaları oluşturulmuştur. Geleneksel milletlerarası hukukta yeri olmamakla birlikte temel insan haklarına dair akitlerde bulunan maddelerin yürürlüğe girmesinden itibaren bu anlaşmada imzası olmayan ülkelere karşı bile kullanılabileceği yaklaşımı giderek yaygınlaşmaktadır (Faruk Sönmezoğlu;2006).

Diğer yandan insan haklarının global olarak kabul edilmesi konusunda bazı problemlerle karşılaşmaktadır. Öncelikle bazı devletler, batılı devletler tarafından çerçevesi çizilerek tanımlanan insan haklarının bu evrensellik iddiasına şüphe ile yaklaşmaktadırlar. Bu devletler, insan haklarının evrensel değil yerel bir nitelik taşıyabileceğini ve kültürel görecelik kapsamında ancak yerel kültür ile ilişkili bir insan hakları kavramından söz edilebileceğini iddia etmektedirler (Faruk Sönmezoğlu; 2006).

Bunun yanında, çoğu İslam coğrafyasında bulunan bazı ülkeler ile kimi 3. dünya ülkeleri, batılı devletlerin söz konusu insan hakları kavramını kendi iç işlerine müdahale

edebilmek için bir araç olarak kullandıklarından söz etmekte ve bu durumun yeni sömürgecilik anlayışı için suiistimal edilmesinden endişe duyduklarını belirtmektedirler.

2.2. Yeni Tehditler

Soğuk Savaştan sonraki dönem itibariyle küresel sulh anlayışı ve işbirliği anlayışı daha popüler olmakla birlikte, kurulan bu yeni dünya düzeni bazı tehditlerle karşılaşmıştır. Dünya devletlerinin kontrol altına almakta güçlük çektikleri ciddi bir sorun olarak Batılı devletlerin üstünlüğüne dayalı küresel anamalcı sisteme muhalefet etmek amacıyla ortaya çıkan küresel terörizm(Yıldırımcılık), önemli bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.

Terörist unsurların bir cephe savaşı yürütmemeleri, terörizmin belli bir vatani olmaması ve illegal bir şekilde milletlerarası düzeyde faaliyet gösterebilme gücüne sahip olmaları, küresel ölçekte terörle mücadele edebilme imkânlarını azaltmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra küresel ölçekte en büyük düşman olarak terörizmin belirlenmesine rağmen ABD'nin bu konudaki yeteneği sınırlı kalmıştır.

Bu kapsamda ABD liderliğindeki batılı güçler, teröre destek verdiği iddia edilen ülkelere bazı yaptırımlar uygulamışlar veya kimi zaman Irak ve Afganistan ülkelerin de görüldüğü gibi suçlu olarak gördükleri yönetimleri tartışmalı bir şekilde iş başında uzaklaştırmışlardır.

Bununla birlikte küresel ölçekte komplike bir problem olarak ortaya çıkan terörizmin sadece bu şekilde kontrol altına alınması ve bu çok boyutlu problemin çözülmesi pek olası görülmemektedir. Aksine ABD liderliğindeki batılı devletlerin terörizmi yerinde yok etme politikaları, problemi daha fazla karmaşıktırıp, terör örgütlerinin giderek daha fazla güçlenmelerine sebep olan bir sonuca doğru gitmektedir.

Küresel terörizmi önlemek amacıyla milletlerarası işbirliğinin artmış olmasına rağmen, bu problemin ortaya koyduğu ciddi tehdit henüz önlenebilmiş değildir. Diğer yandan, 2002 yılı itibariyle büyük kısmı Afrika'da olan, dünyanın farklı bölgelerinde 275 etnik unsurun çatışma halinde olduğu görülmektedir (Ted R. Gurr and John Davies;2002). Bu korkutucu duruma rağmen etnik çatışmalara müdahale konusunda milletlerarası küresel sistemin etkin bir mücadele için hazır olmadığı anlaşılmaktadır.

Birleşmiş Milletler başta olmak üzere belli başlı milletlerarası örgütler küresel sulhu tehdit eden en büyük unsur olarak milletlerarası çatışmaları engellemek amacıyla

kurulmuşlardır. Dolayısıyla, etnik çatışmalar söz konusu olduğunda görevlendirilecek sulh güçlerinin, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 6. Bölümünde bahsedilen sulhçu çözümlere göre mi, yoksa 7. Bölümde bahsedilen barışın bozulması halinde milletlerarası güç kullanımına göre mi kullanılacakları konusunda bile bir fikir birliğine varılabilmiş değildir (Muzaffer E.Yılmaz; 2005).

Bununla birlikte sayıları gittikçe artan etnik çatışmaların engellenmesi ve hale devam edenlerin çözülmesi, günümüzde küreselleşen dünyada dünya ülkelerine düşen zorunlu bir görev olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu etnik çatışmalar, yerel çatışmalar olarak görünseler de milletlerarası karşılıklı bağımlılık durumları veya çeşitli dış destekler sebebiyle sınırlar içinde yaşanan çatışmalar hızlı bir şekilde milletlerarası bir çatışmaya doğru gitme potansiyeli taşımaktadır.

Söz konusu problemlerle daha etkili bir mücadele yapabilmek için öncelikle bu çatışmaların çok iyi analiz edilmeleri ve bunları önlemek için daha etkili bir milletlerarası işbirliğinin tesis edilmesi gerekmektedir (Muzaffer Ercan Yılmaz; 2006). Bunun önündeki en temel engellerden birisi ise ülkelerin zaman zaman hedef ülke üzerinde istedikleri etkiyi oluşturmak amacıyla bu tür etnik çatışma potansiyellerini değerlendirerek desteklemeleri durumudur. Etnik çatışmalar bakıldığında, nadiren dolaylı veya doğrudan bir dış devlet desteği bulunmamaktadır.

Çatışan etnik gruplara dış destek verilmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bu sebep bazen bu gruplar ile bir kan bağı ya da soy bağı olması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Kıbrıs konusundaki anlaşmazlıklarda Kıbrıs Türklerini destekleyen Türkiye'nin durumu ve Kıbrıs Rumları'nı destekleyen Yunanistan'ın durumu buna örnek gösterilebilir. Bir diğer örnek ise Dağlık Karabağ anlaşmazlığında yaşanan Azeri Ermeni çatışmalarında Ermenileri destekleyen Ermenistan'ın durumu ya da Azerileri destekleyen Azerbaycan'ın durumudur.

Bazen de çatışma içerisinde olan etnik grubu destekleyen devlet, etnik grubun bulunduğu devleti kendisine tehdit olarak algılamakta ve bu devletle hesaplaşarak onu zayıf düşürmek amacıyla bu etnik grubu bir araç olarak kullanmaktadır. Perde arkasında olan asıl olay ise güçler arası verilen mücadele ve yaşanan çatışmadır. Bu çatışma çoğu zaman talihsiz ve trajik bir olaydır.

Çatışma durumunda çoğu kez dış güçler kendi aralarında bir anlaşma durumuna gelmedikleri sürece, yerel etnik unsurların çatışarak sulhçu bir sona ulaşmaları neredeyse imkânsızdır. Etnik unsurlar bu çatışmayı sona erdirmek isteseler bile, dış

destek unsuru olarak bulunan devlet veya güç odağı müdahale ederek bunu engeller ve çatışmanın devam etmesini sağlayacak önlemler alır.

Çoğu kez güç mücadelelerinin uzantısı olarak ortaya çıkan bu çatışmalar Soğuk Savaş döneminde Hindi çini bölgesinde oldukça yaygın bir şekilde görülmüştür. Günümüzde halen benzer çatışma benzer gerekçelerle yaşanmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın batıya yönelen Gürcistan'a karşı Abazaları ve Azerbaycan'a karşı Ermenileri desteklemesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kimi zaman etnik gruplar, çatışan ülkeler tarafından rakiplerini zayıflatmak amacıyla kullanılabilirler. 1980-1988 İran- Irak savaşında ve Soğuk Savaş sonrasında İran ve Irak'ın rakip tarafın topraklarında yaşayan topraklarında yaşayan Kürt azınlığı merkezi yönetime karşı kışkırtmaları örneğinde olduğu gibi. Kimi zaman ülkeler açıkça sıcak bir çatışma içerisinde olmayabilirler, ancak aralarında tam bir sulh hali de bulunmayabilir. Dolayısıyla karşı tarafa yönelik derin emniyet endişeleri taşıyan, birbirlerini potansiyel düşman olarak gören ülkelerde de, rakiplerinin gücünü kontrol altında tutmak, onların güç kazanarak kuvvet muvazenesinin aleyhlerine bozulmasını engellemek amacıyla, rakiplerinin topraklarında yaşayan azınlıkları merkezi otoriteye karşı kışkırtabilirler. Emniyetleri açısından Türkiye'nin güçlenmesinde kaygı duyan Yunanistan, Suriye, Ermenistan ve İran gibi ülkelerin Türkiye'de yaşayan ayrılıkçı Kürt azınlığı desteklemeleri örneğinde olduğu gibi.

Kimi zaman çatışan gruplara verilen dış desteğin bir nedeni de sömürgeci kaygılardır. Azınlık gruplarının yoğun olarak yaşadıkları bölgelerin doğal kaynaklar bakımından zenginliği, genellikle sömürgeci ülkelerin "iştahını kabartır" ve sonunda kendi etki alanlarına girecekleri beklentisiyle azınlıkları merkezi otoriteye karşı kışkırtabilirler. ABD'nin Irak'ı işgal süresince Kürtleri Saddam yönetimine karşı kullanması, ya da Avustralya'nın Endonezya'dan 2002 yılında bağımsızlığını kazanan Doğu Timurları bağımsızlık sürecinde desteklemesi örneklerinde olduğu gibi (Muzaffer Ercan Yılmaz; 2006).

Az gelişmiş ülke koşullarının olumsuzluğu karşısında, temel sorunları tartışmak üzere bir "Kuzey-Güney diyalogu" oluşturma yönünde, daha Soğuk Savaş yıllarında bazı girişimler gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 18 Aralık 1975 tarihinde Paris'te toplanan Uluslararası Ekonomik İşbirliği Konferans'ında az gelişmiş ülke sorunları ele alınmış, bu girişimin ardından 1977 ve 1981 yıllarında Kuzey-Güney zirvesi' dahi yapılmıştır.

Ancak Soğuk Savaş döneminde az gelişmiş Güney ülkelerinin şikâyetleri ve kalkınma talepleri, ideolojik Doğu-Batı çekişmesinin gölgesinde kalmıştır.

Aynı zamanda Güney ülkelerinin ekonomik ve politik zayıflıkları, gelişmiş ülkelere olan bağımlılıkları, bu ülkelerin sayıları oranında dünya siyasetinde bir kuvvet odağı olmalarını engellemiştir. Dolayısıyla Kuzey-Güney diyalogu toplantıları, tüm iyi niye çabalarına rağmen, bir tartışma zemini olmanın ötesine geçememiştir. Buna karşın Soğuk Savaş sonrasında şekillenen milletlerarası sistem, Kuzey-Güney diyalogunu daha anlamlı kılma yönünde bazı olumlu unsurlar içermiştir.

Yenidünya düzeninde ideolojinin öneminin azalması, az gelişmiş ülke sorunlarının daha net duyulmasına ve yankı bulmasına uygun bir zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra, ülkeler arasında her geçen gün daha da artan karşılıklı bağımlılık, Güneydeki sorunların Kuzeye sıçrama endişesi çerçevesinde Güneyin sorunlarını daha az göz ardı edilebilir hale getirmiştir.

Fakat diğer yandan da Soğuk Savaş'tan küresel anamalcı sistemin başarıyla çıkması anamalcı değerlerin yayılmasına ivme kazandırmış ve Güneyin çıkarlarına uygun olmayan bir biçimde anapara hareketliliğini artırmıştır. “ Para parayı çeker” söylemini doğrularcasına yatırımlar yine ağırlıklı olarak Kuzey ülkelerinde toplanmıştır. Güney ülkeleri piyasa değeri bir hayli dalgalı hammadde üreticisi olma konumunda sınırlanamamışlardır.

Üstelik yatırımların “çoğaltan etkisi” yüzünden hammadde işleyen gelişmiş ülkeler giderek daha da zenginleşmişlerdir (Frank Korner; 2000). Sayıları oldukça kabarık olmalarına rağmen (dünya ülkelerinin yaklaşık ¾’ü), Güney ülkelerinin gerek kendi içlerindeki ve gerekse kendi aralarındaki çatışmalar, gelişmiş ülkelere olan borç ve diğer alanlardaki bağımlılıkları, bu ülkelerin Kuzeye karşı anlamlı, etkili örgütlenmeler oluşturmalarını da engellemiştir.

Zaman içerisinde gelişmiş ve azgelişmiş ülkeleri arasındaki gelir dağılımı büyük bir olasılıkla bugünkünden daha iyi bir duruma doğru evrilecektir. Ama bu, derin-köklü ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Bu yüzden Kuzey-Güney çatışması gelecekte de devam edecek gözükmektedir.

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler ışığında, Soğuk Savaş sonrası dönemde milletlerarası arenada sulha yönelik yeni tehdit odaklarının ortaya çıktığını, ya da bunların ideolojik çekişmelerin ortadan kalkmasıyla daha belirgin bir hale geldiklerini, ancak yine de artan milletlerarası işbirliği ve karşılıklı bağımlılığın, yaygınlaşan

demokratikleşme/insan hakları çabalarının genel olarak çatışma riskini azalttığını, dolayısıyla sulh potansiyelini arttırdığını ifade etmek mümkündür.

Bununla birlikte, milletlerarası ilişkilerin sistemsel dinamikleri çerçevesinde, geniş çaplı bir çatışma ya da savaş durumunun artık tamamen ortadan kalktığı iddia etmek mümkün değildir. Şöyle ki:

Öncelikle milletlerarası ilişkilere ilişkin şu anki genel istikrarlı tablo, başta ABD olmak üzere hegemon güçlerin bu durumu devam ettirme arzularına endekslidir. Bu yüzden de kırılgandır. Bugün için işbirliği eğilimi hâkim eğilim olabilir, ama yarın bunun böyle devam edeceğini kimse garanti edemez. Neticede sistemsel açıdan milletlerarası anarşi durumu son tahlilde varlığını devam ettirmektedir. Birleşmiş Milletler 'in Soğuk Savaş sonrası dönemde her ne kadar etkinliği artmış olsa da, milletlerarası terörü ortadan kaldırma potansiyeline sahip bir örgütlenme değildir. Bu durum, Birleşmiş Milletler örgütünün yapısı gereği milletlerarası bir örgüt olması, uluslar üstü bir yetkisinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu örgütün etkinliği, Güvenlik Konseyi genelde azaların, özelde ise daimi azaların işbirliği halinde çalışabilmelerine bağlıdır.

15 üyesi bulunan Güvenlik Konseyi'nde bir karar alınabilmesi için, daimi azaların alınacak kararı veto etmemeleri ve toplamda 9 olumlu oy kullanılması gerekmektedir. Bu durum ise her zaman mümkün olmamaktadır.

Öte yandan milletlerarası sistem giderek birçok merkezliliğe, başka bir ifadeyle çok kutupluluğa doğru evrilme eğilimindedir. Bugün ABD askeri-politik anlamda hâkim güç gibi gözüke de, ekonomik kapasitesi yüksek Almanya, Fransa, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya gibi diğer bazı güçler sistem içerisinde sivrilmeye devam etmektedirler. Ekonomik güç, askeri-politik güce kolayca dönüşme potansiyeline sahip bulunduğundan, gelecekte ABD'nin hegemon gücünün sarsılması, milletlerarası sistemin ekonomik anlamda olduğu kadar, askeri-politik anlamda da birçok merkezli yapıya dönüşmesi büyük olasılık dâhilindedir.

Ancak bu olası çok merkezli yapı, meşruiyeti tartışmalı olsa da, hegemon gücün sağladığı stabiliteyi bozma ve milletlerarası sistemi daha çatışmaya açık bir hale getirme eğilimindedir. Çünkü sistem içerisinde güçleri yaklaşık eşit olan aktör sayısının artması, bunlar arasında pek çok konuda uyum sorununun doğması anlamına gelecektir. Böylece çatışma potansiyeli artabilecek, majör güçler arası bir çatışma ise globalleşmenin etkisiyle tüm dünyaya sıçrayabilecektir.

Yine Soğuk Savaş sonrası dönemde milletlerarası hukuk etkinliğini artırmakla birlikte, aslında yakından bakıldığında bu durumun da anılan döneme ilişkin sistemdeki büyük güçler arası işbirliği trendinden kaynaklandığı görülmektedir. İç hukukun aksine milletlerarası hukuk merkezi bir otorite ürünü olmadığından, devamlılığı da bu güçlerin dayanışma içerisinde olma eğilimlerine bağlıdır.

Ancak hegemon bir gücün farklı yorumlanması halinde, milletlerarası hukukun bizatihi bu gücü frenleme yetkisi söz konusu değildir. Örneğin ABD 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Afganistan ve Irak’a girerken, milletlerarası hukukça meşruiyeti oldukça tartışmalı “beklenen saldırıya karşı meşru müdafaa” (anticipatory self-defense) hakkını kullandığını iddia etmiştir. Açık saldırı karşısında meşru müdafaa hakkı milletlerarası hukukça tanınmış bir haktır ve bu konuda ülkeler arasında herhangi bir anlaşmazlık söz konusu değildir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Şartı’nın 51. Maddesi de tartışma götürmez bir biçimde devletlere bu hakkı tanımıştır. Fakat diğer yandan beklenen bir saldırının sınırlarını çizmek olanaklı olamayacağından, meşru müdafaa hakkını böyle bir iddiaya dayandırmak milletlerarası hukuk açısından oldukça tartışmalı bir durum doğurmaktadır.

Hatta açık saldırı gerçekleşmediği, ya da henüz gerçekleşmediği için yasal sayılamaması hukuk mantığına daha uygun düşen bir bakış açısıdır. Ancak ABD böyle bir yorum yaptığında ki yapmıştır, onu durduracak etkin bir milletlerarası ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla milletlerarası hukukun hegemon bir gücü, ya da güçleri, sınırlayıcı etkisi son tahlilde halen sınırlı bulunmaktadır.

Bununla birlikte hegemon güçlerin dahi yukarıda değinilen sınır içi etnik çatışmalar ve terörizm gibi Soğuk Savaş sonrası döneme damgasını vuran yeni tehditler karşısındaki yetenekleri sınırlı kalmıştır. Hegemon güçler arası uzlaşma milletlerarası çatışmaları azaltıcı bir etki yapabilir, ama terörizm veya etnik çatışmaların dinamikleri kimi zaman bu uzlaşmadan bağımsızdır. Dahası, yukarıda bahsedildiği gibi, söz konusu sorunlar bizzat hegemon güçler arası çekişme ya da rekabetten de kaynaklanabilmektedir.

Öte yandan karşılıklı bağımlılığın pek çok alanda devletler ve toplumlar düzeyinde işbirliğini artırdığı bir gerçektir. Ancak çatışma bağlamında buradaki kritik nokta, bu artan bağımlılığın niteliği, daha açık bir ifadeyle, simetrik olup olmadığıdır. Karşılıklı bağımlılığın yaklaşık olarak simetrik olması durumunda, yani maliyet ve

kazançların taraflar arasında göreceli olarak adil bölüşülmesi halinde, bunun tarafları barış ve uyuma yönlendirebileceği söylenebilir.

Fakat aksi durumda adil olmayan bir bölüşüm, tarafları daha fazla çatışma içerisine sürükleyebilir. Bugünkü genel realite, pek çok durumda milletlerarası karşılıklı bağımlılığın daha ziyade asimetrik bir görünüm sergilediği, gelişmiş Kuzey ülkelerinin azgelişmiş Güney ülkelerini ekonomik kısıkaç altına aldığı ve sömürdüğü şeklindedir. Yukarıda değinildiği üzere, Kuzey-Güney çatışmasının temelinde de bu sorun yatmaktadır.

Yine globalleşme rüzgârları eşliğinde Batı dünyasının üstünlüğünü tescil edici bir etki yayılması beklenmelidir. Bu, bir yandan Batı dünyasının üstünlüğünü tescil edici bir etki yapmakta, ancak diğer yandan da Batı değerlerine karşı bir tepkinin oluşmasına yol açmaktadır. Bu tepki, şu an itibariyle özellikle İslam coğrafyasında yoğunluk kazanmış görünmektedir. Gelecekte belki Samuel P. Huntington'un iddia ettiği bir uygarlıklar kavgası (clash of civilizations) yaşanmayacaktır, ancak değerler üzerine çatışmalar ve onun beslediği terörist faaliyetler dünyayı tam anlamıyla bir sulh atmosferinden de uzak tutacak gözükmektedir.

Nihayet Soğuk Savaş sonrası dönemde, realist düşüncenin alçak politika (low politics) olarak tanımladığı sosyo-ekonomik konular, askeri-güvenlik sorunlarına (high politics) oranla genel olarak daha dominant hale gelme eğilimindedir. Bu nedenle askeri anlamda bir savaş trendi azalmakla birlikte, gelecek “savaşların” daha ziyade ekonomik nitelikte olacağını, özellikle su ve enerji kaynakları üzerine mücadelenin önümüzdeki yüzyıla damgasını vuracağına dair bir tahminde bulunmak mümkündür.

Aynı zamanda, bir yandan çevresel baskılar ve onun yarattığı kaynak daralması ile diğer yandan artan nüfusun ortaya koyduğu derinleşen oransızlık, ister istemez milletlerarası aktörler arasında kaynaklar üzerine rekabeti yoğunlaştıracaktır.

Serbest rekabet ve dolayısıyla serbest ticaret günümüzün tabu konulara arasında yer almaktadır. Milletlerarası sistemden kaynaklanan günümüz fikir akımları, serbest rekabetin, insanlığın ulaştığı en son nokta olduğu ve buradan dönüşün, geri gidiş anlamına geleceği tezini ileri sürmektedir. Milletlerarası rekabet gücüne kavuşamayan bir ekonominin, milletlerarası serbest rekabet ortamına açık kalmakta ısrar etmesi durumunda, ekonomik ve siyasal istikrara kavuşamayacağı tezi savunulmuştur.

Bu anlamda gelişmekte olan ülkeler serbest rekabet doktrinini kutsamak yerine, milletlerarası rekabet gücüne nasıl kavuşabileceklerini planlamalıdır. Milletlerarası

rekabet ortamında kalmak, ulusal ekonominin serbest rekabet gücüne kavuşması için denenecek yöntemlerden sadece birisidir. Bu yöntemin orta vadede sonuç vermemesi durumunda, kontrolsüz bir serbest ticarete açık kalmak, gelişmekte olan ülkeleri ağırlaşan ekonomik ve siyasal krizlere sürükleyecektir. Gelişmekte olan ülkelerin krizleri, global sisteme genel olarak sirayet etmediği için, global sistemin bu krizlere yönelik kalıcı çözüm mekanizmaları da söz konusu değildir.

Sonuç itibariyle, tüm bu gelişmeler göz önüne alındığında, 21. Yüzyılda savaşın bir milletlerarası politika opsiyonu olarak ortadan kalktığını iddia etmek olası gözükmemektedir. Ancak savaş, Soğuk Savaş sonrası koşullarında belirgin bir biçimde şekil değiştirmiştir. Günümüzde barışın temel tehdit kaynakları milletlerarası çatışmalar değil ama ulusların kontrol edemedikleri-veya tam anlamıyla kontrol edemedikleri-diğer majör sorunlardır.

Yukarıda irdelendiği üzere bunların başında terörizm(Yıldırıncılık), etnik çatışmalar ve şiddeti artan ekonomik rekabet gelmektedir. Geleceğin nasıl bir dünya getireceği, yeniden büyük ölçekli çatışmaların yaşanıp yaşanmayacağı, ulusların bu sorunlarla etkin mücadele edebilme kapasitelerine bağlı olacaktır.

SONUÇ

1. Dünya Savaşından sonra yenen ve yenilen devletlerin durumunu belirlemek için toplanan Paris Barış Konferansı, Wilson İlkelerine rağmen yenilen devletlere bir hak vermemiş, Dünya sulhunu sağlamak bir yana beraberinde yeni haksızlıklar ve sorunlar getirmiş, bu durum ise 2.Dünya Savaşının nedenlerini oluşturmuştur.

1. Dünya Savaşı sonrası yenedünya düzenine baktığımızda, dönemsel olarak dünya düzeninin ve bu dönemin bakış açılarının değiştiğini söyleyebiliriz.

Tüm büyük güçlerin demokrasi ve serbest Pazar ekonomisi vizyonu altında ve sulh içinde bir arada bulunduğu “Yeni Dünya Düzeni” olarak değerlendirilen “İyimserlik Dönemi (the age of optimism); Düşük vergi, özelleştirme, esnek mevzuat, açık pazar ve globalizasyon şeklinde devam etmektedir.

Anamalcılık, demokrasi ve uygulamabiliminin aynı anda geliştiği ve “global barışında nihai çıktı olduğu bir süreç olmuştur (Gideon Rachman; 2010).

Birinci Cihan Harbi sonrasında milletlerarası politikanın yenilenmesi iki eksenle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Birinci mihver iç siyasetin yenilenmesi olarak kabul edilmiş ve bunun da demokrasi ve serbest ticaret ile mümkün olacağı üzerinde durulmuştur (Scott Burchill, 2012).

İkinci mihver ise savaş öncesinde geçerli olan gayriahlaki sistemin değiştirilmesidir. Gizli diplomasi ve gizli anlaşmalarla yürütülen sistemin yerini şeffaflığın alması ve iç hukuktaki normların milletlerarası normlara kavuşturulması ve bunun güvencesi olarak milletlerarası örgütlerin kurulması ve/veya güçlendirilmesi.

Bu çerçevede denilebilir ki Birinci Cihan Harbi sonrasında **Sosyalizm ve Faşizm** radikal yanıtlar vermiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, demokrasi, serbest ticaret, milletlerarası örgütlerin güçlendirilmesi Birinci Cihan Harbi sonrasında ortaya çıkan Yeni Dünya düzeninde önemli araçlar olarak kullanılmış, bir taraftan bunu körükleyen sosyalizm diğer taraftan ise karşı çıkan faşizm şeklinde gruplar oluşmuştur. Buna paralel olarak, global sulhu tehdit eden etnik, dinsel ve diğer türden “sınır aşan” çatışmalar karşısında güçlü devletler işbirliği yapmışlardır.

Ülke grupları olarak dönemin bir başka belirgin özelliği, Doğu-Batı mücadelesinden Batı dünyasının ve onun temsil ettiği küresel anamalcı sistemin zaferle çıkmasıdır. ABD belirgin bir biçimde Latin Amerika, Orta Doğu ve Uzak Doğu’da etki

alanını genişletmiştir. Hatta Rusya'nın engelleme çabalarına rağmen, Kafkaslar ve Güneş Asya'ya dahi girmiştir. Nitekim anılan bölgelerde özellikle enerji kaynakları üzerine, Rusya, İran, Ermenistan üçlüsüne karşı, ABD, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna saflaşması dikkat çekmektedir (Sönmezoğlu, 2006).

Bugün ABD askeri-siyasi anlamda hâkim güç gibi gözüксе de, ekonomik kapasitesi yüksek Almanya, Fransa, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya gibi diğer bazı güçler sistem içerisinde sivrilmeye devam etmektedirler. Ekonomik güç, askeri-politik güce kolayca dönüşme potansiyeline sahip bulunduğu için, gelecekte ABD'nin hegemon gücünün sarsılması, milletlerarası sistemin ekonomik anlamda olduğu kadar, askeri-politik anlamda da birçok merkezli yapıya dönüşmesi büyük olasılık dâhilindedir.

NATO önemli bir faktördür. Dönemin süper güçlerinden biri olan Sovyet Rusya bu durumda ABD'nin kurmak istediği liberal, demokratik düzene karşı totaliter komünist düzenini hâkim kılınması için varını yoğunu harcamıştır. Sovyet Rusya bu yoğun mesaisini harcamak için kendine üç mınıtkayı hedef seçmiştir. Bunlar; Avrupa, Ortadoğu, Uzakdoğu ve Asya coğrafyası olmuştur (Armaoğlu, 1987). Öte yandan NATO'da Doğu Avrupa'ya doğru genişleme eğilimine girmiştir. Rusya önceleri buna karşı çıkmış ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nu bir savunma örgütüne dönüştürme, AKKA'ya (Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması-1990) uymama, START'ı (Stratejik Silahlarda İndirim Antlaşması-1991,1993) onaylama gibi tehditlerde bulunmuşsa da, sonradan Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace) projesi çerçevesinde bir takım tavizler verilerek ikna edilmiştir.

Rusya engeli aşıldıktan sonra, 1999 yılında Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti NATO'ya dâhil olmuşlardır. Yeni aza devletler olarak 1999 yılında Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin de katıldığı bu zirvede, “yeni stratejik konsept” (new strategical concept) kabul edilerek, Avrupa güvenliğini riske eden unsurlar, etnik ve/veya dinsel çatışmalar, topluluk yok etme cephanelerinin yaygınlaşması, örgütlü suçlar, yaygın insan hakları ihlalleri ve terörizm olarak belirlenmiştir.

Artan ölçüde iletişim, ulaşım, mali, seyahat, çevre ve hatta ciddi düzeyde ekonomik sorunlar esas alınarak; “Birinci kuşak haklar” olarak bilinen kişisel ve politik haklar ile “ikinci kuşak haklar” olarak kabul edilen ekonomik, toplumsal ve kültürel haklar ve bunlara ilaveten, barış, kalkınma ve çevre hakları “üçüncü kuşak haklar”

olarak belirlenmiştir. Böylece global duyarlılığı artırma fonksiyonu ön plana çıkarılmıştır (Sönmezoğlu, 2006).

İnsan Hakları üzerinde durulması önem arz etmektedir. İnsan haklarının Batılı toplumlarca tanımlanan çerçevesi ve evrensellik iddiası karşısında da faşizm görüşü yer almaktadır. “Kültürel görecelik” tezini destekleyen bazı uluslara göre evrensel değil ancak yerel nitelikte, yerel kültürle ilintili insan haklarından bahsedilebilir (Sönmezoğlu, 2006). Üçüncü Dünya ülkeleri ile çoğunluğu İslam coğrafyasında toplanan bazı ülkeler, insan haklarını Batılı ülkelerin kendi içişlerine bir müdahale aracı olarak kullandıklarını öne sürmekte ve bu duruma adeta “yeni sömürgecilik” gibi algılamaktadırlar (Donelly, 1997).

Terörizm (Yıldırımcılık) yaratılmış başka bir olgudur. Günümüzde ise öncelikle Soğuk Savaş sonrasında dünya devletlerinin kontrol etmekte zorlandıkları ciddi bir sorun-aynı zamanda Batı üstünlüğü ve küresel anamalcı sisteme muhalefet odağı terörizm ortaya çıkmıştır. ABD olmak üzere Batılı güçlerin “terörizmi ezmeye” politikaları, sorunu daha da alevlendiren, terör örgütlerinin illegal düzeyde daha da güçlenmelerine yol açan bir sonuç da doğurabilmektedir. Çatışmalarda bulunan etnik gruplara verilen dış desteğin değişik nedenleri vardır. Türkiye’nin Kıbrıs Türklerini, Yunanistan’ın Kıbrıs Rumlarını, Dağlık Karabağ bölgesindeki Ermeni-Azeri çatışmasında Ermenistan’ın Ermenileri, Azerbaycan’ın ise Azerileri desteklemesi belirgin örneklerdir.

Buna bir de ülke içindeki ırk veya azınlıklar ilave edildiğinde terörizmin boyutu daha da büyümektedir. Emniyetleri açısından Türkiye’nin güçlenmesinde kaygı duyan Yunanistan, Suriye, Ermenistan ve İran gibi ülkelerin Türkiye’de yaşayan ayrılıkçı Kürt azınlığı desteklemeleri örneğinde olduğu gibi azınlık gruplarının yoğun olarak yaşadıkları bölgelerin doğal kaynaklar bakımından zenginliği, genellikle sömürgeci devletlerin “iştahını kabartır” ve sonunda kendi etki alanlarına girecekleri beklentisiyle azınlıkları merkezi otoriteye karşı kışkırtabilirler.

ABD’nin Irak’ı işgal süresince Kürtleri Saddam yönetimine karşı kullanması, ya da Avustralya’nın Endonezya’dan 2002 yılında bağımsızlığını kazanan Doğu Timurları bağımsızlık sürecinde desteklemesi örneklerinde olduğu gibi (Yılmaz, 2006).

Değerler üzerinde durulmaktadır. Gelecekte belki Samuel P. Huntington’un iddia ettiği bir uygarlıklar kavgası (clash of civilizations) yaşanmayacaktır, ancak

değerler üzerine çatışmalar ve onun beslediği terörist faaliyetler dünyayı tam anlamıyla bir sulh atmosferinden de uzak tutacak gözükmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, realist düşüncenin alçak politika (low politics) olarak tanımladığı sosyo-ekonomik konular, askeri-güvenlik sorunlarına (high politics) oranla genel olarak daha dominant hale gelme eğilimindedir. Bu nedenle askeri anlamda bir harp trendi azalmakla birlikte, gelecek “harplerin” daha ziyade ekonomik nitelikte olacağını, özellikle su ve enerji kaynakları üzerine mücadelenin önümüzdeki yüzyıla damgasını vuracağını öngörmek mümkündür.

Nüfus artışı ve kaynaklar rekabeti arttırmaktadır. Aynı zamanda, bir yandan çevresel baskılar ve onun yarattığı kaynak daralması ile diğer yandan artan nüfusun ortaya koyduğu derinleşen oransızlık, ister istemez milletlerarası aktörler arasında kaynaklar üzerine rekabeti yoğunlaştıracaktır. Dominant faktörler olarak; terörizm, etnik çatışmalar ve şiddeti artan ekonomik rekabet yer almaktadır.

Dünyada adil bir nizam inşa edilmesi için şeffaf, çağdaş insanların düzgün bir sistem kurması önem arz etmektedir. Ama insanoğlunun bitmek bilmeyen hırsı ve sınırsız istekleri tabiatın sınırlı kaynaklarını vurdumduymaz bir şekilde tüketmektedir.

Diğer yandan perde arkasından dünyayı yöneten büyük para sahipleri bencil, kurlsız ve hırslı olduklarından ve düşünceleri, olursa olsun paralarını daha çok arttırmak olduğundan, insan kazancının sömürülmediği adil ve yaşanabilir bir düzenin kurulmasına mani olmaktadır.

Aslında ana sorun, dünya gerçeğinden habersiz büyük bir kitleyi küresel anamalcı kuvvetlere boyun eğmiş, ülke yönetimi konusunda donanımsız birçok adamın kurtarıcı devlet adamını oynayıp ülkelerini idare etmeleridir. Gerçekte bu idareciler süper küresel kuvvetlerin kontrolü altında olup halkına değil bu kuvvetlere hesap vermektedirler.

Önemli bir konu da ekonominin reel olarak nasıl işlediğinin tam olarak bilinmemesidir.

Büyük anamal sahipleri her türlü yalan dolanla insanları kandırmaktadırlar.

Günümüzde anamalcıların çıkarına yapılan savaşlar bile demokrasi adına yapıyor gösterilmektedir. Aslında dünya üzerinde küresel kuvvetlerin birtakım söylem ve araçlarla kendi çıkarlarına uygun bir materyalist bir nizam vardır. Yer altı ve üstü kaynaklara hükmeden, kendinden başkasına acımayan, insanları bir tüketim aracı gören

Dünyadaki temel gıdalara el koyan, ürettiği silahları komşu iki devlete satarak onların üzerinden para kazanarak daha sonrada size asayiş ve demokrasi getiriyorum diyerek bu ülkeleri sömüren, dünyanın en önemli noktalarına üs kuran ve benden habersiz kuş uçuramazsınız diyen küresel kuvvetlerin hâkimiyetinde yaşıyoruz. Bu açıdan bakılırsa dünyada gerçek anlamda her yönden bağımsız çok az ülke vardır

Bu yüzden tüm gerçeklerin halka anlatılması için kaliteli bir eğitime ve küresel güçlere karşı ulusal ve milletlerarası yeni oluşumlara ihtiyaç vardır. Ayrıca ortak mali para birimlerine ihtiyaç vardır.

Öneriler

Dünyada adil bir düzenin kurulması için halkların iyi bir eğitimden geçirilmesi, ülke yöneticilerinin küresel güçlerin oyunlarını çok iyi öğrenmeleri gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin ise bu sömürgeci kapitalist düzene karşı organize olmaları ve kendi ekonomik düzenlerini kurmaları ve küresel güçlere karşı milletlerarası bir örgütlenmeye giderek finansal açıdan ortak bir para birimi kurmaları elzem gözükmektedir.

Çünkü kurulan düzen kendisine rakip olacak bir oluşuma izin vermemektedir.

Bu Tez 1.Cihan Harbi ve sonrası inşa edilen yeni dünya nizamını stratejik olarak incelemektedir. Tarihin tanımında olduğu gibi tarih nasıl ki geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bir köprü görevi kurarak bize yardımcı oluyorsa bundan sonraki çalışmalarında tarihi bilgi sahibi olmaktan çok (Tarihin geçmiş özelliği)günümüz ve geleceğimiz yararlı için (Stratejik özelliği) çalışmalarda kullanılabilmesidir.

Çünkü geçmiş geçti, onun için yapacak bir şey yok ama ders alabiliriz, fakat önemli olan alınacak derslerin ve bilgilerin aynı hatalara düşmemek için günümüz ve geleceğimizde stratejik olarak kullanılmasıdır. Bu yüzden üniversitelerde biyografi, tercüme vb. çalışmalardansa stratejik tez ve doktora konularına önem verilmeli diye düşünüyorum. Yanlış anlaşılmasın biyografi ve tercüme konuları da çalışılsın ama meseleye ağırlık stratejik konular olmalı diye bakıyorum. Çünkü tercüme ve biyografi konular Tarihin daha çok geçmiş yönüne bakıyorlar.

Bu çalışma alanındaki en iyi çalışma değildir ama bugünkü dünya kuvvelerinin ve küresel nizamların nasıl oluştuğunu inceleyen, stratejik olarak nelerin nasıl kullanıldığını ve günümüze nasıl geldiğini gözler önüne seren stratejik bir çalışmadır.

Bu çalışma stratejik yönden daha detaylı olarak ve o döneme ait harita, grafik vb. içeriklerle zenginleştirilebilir. Önemli olan bilgi elde edip onu okuyuculara vermek değil bu bilgiler ve belgeler sayesinde okuyucuların sorgulama, muhakeme, analiz sentez, yorum ve değerlendirme yapabilmelerine yani bilgiyi yeniden yapılandırabilmelerine imkân sağlamaktır.

Yoksa okuyucuya kuru bilgi vermekten başka bir şey yapmamış oluruz.

Ayrıca stratejik konularda çalışma yapılırken ülkemizde de Amerika'da olduğu gibi Think Thank(Düşünce Kuruluşları) kuruluşları kurulmalıdır. Çünkü düşündüğünüz kadar dünyada varsınız. Hatta stratejik düşünme üzerine bölümler açılmalıdır. Buralarda örneğin 1.dünya savaşı sonrası yeni dünya nizamı konusunda tek tipçi değil çok yönlü bakış açısı, farklı kaynaklara bakan ve bütüncül düşünebilen nesiller yetiştirebilmeliyiz diye düşünüyorum.

Eğer bunları tam anlamıyla yaparsak yeniden Tarihin ve Dünyanın öznesi oluruz. Yoksa nesnesi olmaya devam ederiz. Burada üniversitelerimizdeki öğretim üyeleri ile Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki Tarih öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir.

Çünkü bir devleti ayakta tutan önemli unsurlar, Tarih, Aile, Din ve Dildir. Tarih de bunlardan biridir. Bunlardan biri bozulursa hepsi zarar görür devlet yıkılış süreci girer. 15temmuz darbe süreci buna güzel bir örnektir. Küresel güçler iyi incelendiğinde demokrasi, adalet, iyi yaşam, insan hakları söylemlerle dünyada var olan yeraltı ve yeryüzü zenginliklerini ele geçirip istediği gibi kullanmaktadırlar.

Bu anılan kavramlar, aslında kendileri söz konusu olduğunda önem kazanan kendi yandaşı ya da dindaşı olmadığında ise hiç bir önemi olmayan kavramlardır. Yani küresel kuvvetler bu kavramlar üzerinde hep çifte standart uygulamış, savaş sonrası yapılan antlaşmalar hep stratejik yer altı ve üstü kaynaklara uygun haritalandırma(sınırları çizme) yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

- “Flying on one Engine”, A survey of World Economy, The Economist, 20 September 2003, s.3, 27.
- Abdülkadir Akıl, Küreselleşen Hukuk ve Ulusal Egemenliğe Etkisi, (İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2002.
- Alexander Moens (Ed.), NATO and European Security: Alliance Politics From the End of the Cold War to the Age of Terrorism (Westport, Conn.:Praeger, 2003).
- Anıl Çeçen, “Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme”, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme (Y.H. Işık Kansu) içinde, Ankara, 1997, s. 99.
- Anne-Marie Slaughter, “The New World Order”, Foreign Affairs, C:76, S.5, September/October-1997, s.183.
- Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler, İstanbul, 1994, s.25-26
- Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk, 1994. s. 91
- Atilla Erarp, “Değişen Dünya, Avrupa ve Türkiye”, Türk-İş 97 Yıllığı (2. Cilt), Ankara, 1997, s.70.
- Atilla Erarp, “Değişen Dünya, Avrupa ve Türkiye”, Türk-İş 97 Yıllığı (2. Cilt), Ankara, 1997, s.370.
- Aydoğan Özman, Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller, AÜHFD, C: XXI, 1964
- Ayşe Nur Tütüncü, “Milletlerarası Çevre Hukuk Kurallarına Uyulmasını Sağlamaya Yönelik Zorlama Mekanizmaları” Prof.Dr. Tahir Çağa’nın Anısına Armağan, İstanbul, 2000
- B.J.Cohen, “Blance-of-payments financing: Evolution of a Regime”, International Organization, Vol:36, No:2, Spring 1982, s.457.
- Carl von Clausewitz, Savaş Üzerine, çev. Selma Koçak, İstanbul: Doruk Yayınları, 2011, s.45-46.
- Christoph Schreuer, “The Waning of the Sovereign State: Towards a New Paradigm for International Law?”, European Journal of International Law (EJIL), Vol. 4 (1993).
- Çınar Özen, Yeni Dünya Düzeni ve Gelişmekte Olan Ülkeler, 2004.

- Çınar Özen, “Global Siyasal Sistem ve Türkiye üzerine bir Değerlendirme”, Doğu Batı, Yıl:6, Sayı:24,2003 s.277-281.
- Dani Rodrik, The Globalization Paradox, New York: Norton&Company; 2011,s.235,236.
- David M. Engel, “Transformation of LawandPlace” www. Law. indiana.edu/glsj/vol2/no2/tocv2i2.html (1998), s.3.
- David P. Fidler, “Globalization, International Law, and Emerging Infectious Diseases”, 1997, s.3.
- E.J. Hobsbawn, Sanayi ve İmparatorluk, çev. Ersoy, A. Dost Kitabevi, Ankara, 1968, s.120, 124.
- Edip F.ÇELİK, Türkiye Hukuk Düzeninde Uluslararası Hukuk, İstanbul, 1995, s.365
- Edward H. Carr, Tarih Nedir? İletişim Yayınları, 1987,s.65.
- Enver Bozkurt, Akif Kütükçü, Yasin Poyraz, Devletler Hukuku, Ankara, 2003, s.165.
- Enver BOZKURT, Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Konya, 1998.
- F.J.C.Carvalho, “The IMF as Crisis Manager: An Assesment of theStrategy in Asiaand of itsCriticisms”. Journal of Post KeynesianEconomic, Vol.23, No:2, Winter 2000-2001, s.237-238.
- F.S. Pearson, S. Payasliyan, International Political Economy: ConflictsandCooperation in the Global in the Global System, McGraw-Hill, 1999, s.138-141.
- Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1987, s.420,423,
- Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikası (İstanbul, Der Yayınları, 2006), s. 20-21.
- Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikası (İstanbul: Der Yayınları, 2006), s. 46, 463,
- Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikası (İstanbul: Der Yayınları, 2006), s. 477-478.
- Frank Conner, The South Under Siege(Newnan, Georgia: Colland Publishing Company, 2000)..
- Funda Keskin, "Birleşmiş Milletler Reformu," Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, 1998-1999, s.431-448.
- Gencay Şaylan, “Küreselleşmenin Gelişimi”, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme, (Yayına Hazırlayan: Işık Kansu) içinde, Ankara, 1997, s.144
- Gideon Rachman, Zero-Sum World-Politics, PowerandProsperityAfterTheCrash, London: AtlanticBooks, 2010, s.91-93.

- Giovanni Arrighi, Beverly J. Silver, and Benjamin D. Brewer”Industrial Convergence, Globalization, and the Persistence of the North-South Divide”, Studies in Comparative Development, Spring 2003, Vol.38, No:1, s.21.
- Gülten Kazgan, Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen: Ne Getiriyor? Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor? , Altın Kitaplar Yay. İstanbul 1997
- H. Schwartz. “Hobson’s Voice: American Internationalism, Asian Development, and Global Macroeconomic Imbalances”, Journal of Post Keynesian Economics, Vol.25, No:2, Winter 2002, s.345,346
- Hans J. MORGENTHAU, Uluslararası Politika-II (Çev. Baskın Oran- Ünsal Oskay), Ankara, 1970, s. 589, 599,601
- Harold Josephson, James T. Shotwell and the Rise of Internationalism in America, Rutherford: Fairleigh Dickinson University Press, 1975, s. 66.
- Hüseyin PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri-I. Kitap, Ankara, 1994
- İsmail Gökal, “Globalleşme”, Dış Ticaret Dergisi, Y:2, S.7, Ekim-1997, s. 30.
- J.G.Ruggie, “International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order”, International Organization, Vol:36, No:2, 1982, s.381,390,404,405
- Jack Donnelly, Universal Human Rights in Theory and Practice, Second Edition (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1997), s. 57-73.
- Jean-Marie Guehenno , Demokrasinin Sonu, İstanbul, 2000, s. 22
- Jeffrey A. Frieden, Global Capitalism-Its Fall Rise in The Twentieth Century, New York: W.W. Norton & Company, 2007, s. VII-XII.
- K.A.Oye, “The Sterling-Dollar-Franc Triangle: Monetary Diplomacy 1929-1937”, World Politics, Vol.38. No:1, October 1985, s.179.
- Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Çeviren: Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.s.10,11-15,16.
- Lorent Cohen-Tanigi, The Shape of The World to Come-Charting The Geopolitics of a New Century, New York: Columbia University Press, 2008,s.1
- M.E. Çağırın, “Raymond Aron ve Uluslararası Hukukun Hukuk Niteliği” s.91
- Martin Hollis, Steve Smith, Explaining and Understanding International Relations, Oxford: Oxford
- Martin Shapiro, “The Globalization of Law”, Indiana Journal of Global Legal Studies-I No. I, 1993. S.1.

- MAZOVER, Mark Karanlık Kıta: Avrupa'nın 20. Yüzyılı, çev. Mehmet Moralı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.
- McGowan, P.J. Kordan, B., "Imperialism in World-System Perspective: Britain 1870-1914", *International Studies Quarterly*, Vol:25, No:1, March 1981, s. 44-45,56.
- Mehmet Ali Aybar, "Yarının Barış Düzeni Hakkında Düşünceler" *İÜHFM*, C.XI, S: 1, 1945, s.224.
- Mehmet Gönübol, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*, Ankara, 1975
- Michael Mandelbaum, *The Frugal Superpower-America's Global Leadership in a Cash Strapped Era*, New York: Public Affairs, 2010, s.41.
- Murat SARICA, *Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919-1929)*, İstanbul, 1982, s. 55
- Muzaffer Ercan Yılmaz, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Sınır İçi Etnik Çatışmalar" (*Uluslararası Hukuk ve Politika*, No. 6, 2006), s. 17-30.
- Muzaffer Ercan Yılmaz, "UN Peacekeeping in the Post-Cold War Era" (*International Journal on World Peace*, Vol. 12, No. 2, 2005), s. 15-18.
- P. Davidson, "Globalization", *Journal of Post Keynesian Economics*, Spring 2002, Vol.24, No:3. S.447-448,449.
- Phillip R. Trimble, "Globalization, International Institutions and The Erosion of National Sovereignty and Democracy" *Michigan Law Review*-May 97, C:95 s.7.
- Pierre de Senarclens, *La Mondialisation: Theories, Enjeux et Debats*, 3.ed., Paris, 2002, s.56
- Richard A.Falk, *Dünya Düzeni Nereye? Amerika EmperyalJeopolitikası*, Çev. Neşenur Domaniç, Nusret Arhan, İstanbul; Metis Yayınları, 2005, s.29-30
- Robert B.Rich, *Supercapitalism-The Transformation of Business, Democracy, and Everyday Life*, New York: Vintage Books, 2007, s.3-4, 46
- Robert Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", *Millenium: Journal of International Studies*, vol. 10, No:2, s.141.
- Robert Cox, *Production, Power, and the World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, 1987, s.1,50,55
- Rowney Martinez, *International Law*, 326, Nov.4 1996.
- S. Haggard, S. Maxfield; "The Political Economy of Financial Internationalization in the Developing World", *International Organization*, Vol:50, No:1, Winter 1999, s.37, 55-56.

- S. Radalet, J.D.Sachs, R.N. Cooper, B.P. Bosworth; “The East Assian Financial Crisis: Diagnosis, Remedies, Prospects”, Brookings Papers on Economic Activity, Vol:1998, No:1,1998.
- Scott Burchill, “Liberalizm”, ScottBurchillv.d.,Uluslararası İlişkiler Teorileri, çev. Ali Aslan, Muhammed Ali Ağcan, İstanbul: Küre Yayınları, 2012 içinde s. 85
- Seha L. MERAY, Devletlere Hukukuna Giriş (Birinci Cilt), Ankara, 1968
- Seha L. MERAY, Örgütler, AÜSBF Yayınları No: 399. Ankara, 1977
- Sevin Toluner, Gündemdeki Irak, İstanbul, 2000, s.41, 42
- Stephen J. Kobrin, “The MAI and The Clash of Globalizations”, ForeignPolicy, S: 112, Fall-1998, s. 97.
- Ted R.Gurrand John Davies “Dynamics and Management of Ethnopolitical Conflicts”, Second Track/ Citizen’s Diplomacy: Conceptsand Techniquesfor Conflict, John Daviesand Edy Kaufman (Eds.) (Lanham, MD: Rowman&Littlefield, 2002), s.31.
- Temel İskit, Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007
- V. İ. Lenin, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması: Emperyalizm, çev. Olcay Geri dönmez, İstanbul: Evrensel Basın Yayın, 2000
- Zara Steiner, “Savaş, Barış ve Uluslararası Devletler Sistemi”, JayWinterv.d. ed.,I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl, çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012 içinde s. 237.
- Zeki Mesud ALSAN, Devletler Hukuku Dersleri, Ankara, 1947

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adi-Soyadı	Selami AKBAL
Öğrenci Numarası	941211202
Enstitü Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Yakınçağ
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof.Dr. Ahmet AKSİN
Tez Başlığı (Türkçe)	BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI YENİ DÜNYA DÜZENİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

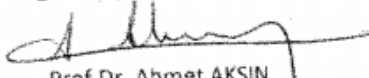
Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 78 sayfalık kısmına ilişkin, 18. 07/ 2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Tuminin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %16'dır.

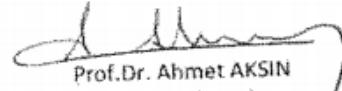
Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof.Dr. Ahmet AKSİN
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof.Dr. Ahmet AKSİN
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZ GEÇMİŞ

04.04.1969 tarihinde Elazığ'ın Baskil ilçesinde doğdum. İlkokul öğrenimime Elazığ Vali Tevfik Gür okulunda başlayıp 4.sınıfa kadar okuduktan sonra babamın işi nedeniyle Sivas'ın Divriği ilçesine gittim, kalan eğitimimi burada tamamladım.

Ortaokulu 8.sınıfa kadar Divriği'de okudum, kalanını ve liseyi de Van Atatürk Lisesinde tamamladım. Üniversite öğrenimime Selçuk üniversitesi tarih bölümünde başladım,1 yıl sonra Elazığ Fırat Üniversitesi tarih bölümüne yatay geçiş yaparak 1994 yılında bitirdim.

1994-1995 yılında Muş'ta sınıf öğretmeni olarak mesleğe başladım. Sınıf öğretmenliğine 4-5 yıl devam ettim. Elâzığ'da Çatal Çeşme ilköğretim okulunda sınıf öğretmeni ve sosyal bilgiler öğretmeni olarak görev yaptım.1997-1999 yıllarında Palu Endüstri Meslek Lisesinde asker öğretmen olarak tarih öğretmenliğimi ifa ettim.

2000-2004 yıllarında Elazığ 75.Yıl Lisesinde tarih öğretmeni olarak çalıştım.2005-2009 yıllarında Elazığ Lisesi'nde tarih öğretmeni olarak görev yaptım.2009 Eylül ayında Cumhuriyet Lisesi'ne (Şu an ki adı İmam Efendi Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi) müdür yardımcısı olarak atandım.2015 yılında yönetmelik değişikliği nedeniyle öğretmenliğe dönerek, mevcut okulumda görevime devam etmekteyim.

Şu an Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yakın Çağ alanında Yüksek Lisans yapmaktayım. Tezimi bitirme aşamasındayım.24 yıllık hizmetimin 6 yılı yöneticilik, 18 yılı ise öğretmenlikle geçti. Eğitim-Öğretimle ilgili 1400 (bin dört yüz) saatin üstünde hizmet içi eğitim sertifikasına sahibim. Sınıf Yönetimi Formatörlüğü, Tarih Müfredat Formatörlüğü, Öğretmenlerimizle 2023'e Projesi Formatörlüğü, Zekâ Oyunları Kursu Formatörlüğü belgelerim mevcuttur.

Ayrıca satranç öğreticilik ve hakemlik belgesi ile dama öğreticiliği belgelerim vardır. Elazığ il tarih zümre başkanlığını 4 yıldır yapmaktayım. Facebookta Tarih Öğretmenleri Grubu'kurucusu ve yöneticisiyim. Ortaokul ve lise yıllarında lisanslı olarak futbol ve atletizme uğraştım. Çok sayıda ödül aldım. Evli ve 3 çocuk babasıyım, İngilizce ve Osmanlıca bilmekteyim.

İletişim Bilgileri:

E mail: akbal2323@gmail.com

Telefon : 0 505 913 23 88

Selami AKBAL

Tarih Öğretmeni